

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЧЭННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 11 [2745]

Пятніца, 14 сакавіка 1975 г.

Цана 8 кап.

РЭПАРТАЖ ВЯДЗЕ ПІСЬМЕННІК

ПАРА НОВЫХ ЗДЗЯЙСНЕННЯЎ

Вясна! Вясной стала неба, ярчай сонца, даўжэй дзень. Для хлебараба яна — самы адказны перыяд, калі кожны дзень год корміць.

Сельская вясна для яго адметная — вясна апошняга, залярна-шальнага года пшэнічкі.

На новым рубяжы авыбілі летась працаўнікі сельскай гаспадаркі Беларусі. У сярэднім па рэспубліцы было сабрано 26,2 цэнтнера збожжа з кожнага гектара, валавая вытворчасць яго складала 6,8 мільёна тон. План вытворчасці збожжа авыкананы на 107,7 працэнта, продажу яго дзяржаве — на 162,3 працэнта.

Вялікія, грандыёзныя задачы ставіць перад хлебарабамі ў гэтым годзе. З усіх куткоў рэспублікі ідуць рэпартажы аб падрыхтоўцы да палёвых работ. Пастаўлены на лінейку гатоваці трактары, энэрааскадальнікі, селякі, сельскагаспадарчы інвентар.

Пачарнелі палёвыя ўзгоркі, сыходзіць з палёў апошні снег. Блізка-блізка дзень, калі ў поле выедзе сейбіт, і ў пшэнічную, добраўрахоўваю раўня алегучь першыя зярняты, каб потым абярнуцца буйнямі, важкімі каласамі.

Для нас, пісьменнікаў, вясна — пара натхнення, плёнай працы, новых здзяйсненняў. Нас чакаюць вясковыя шляхі-дарогі, нас чакаюць новыя героі.

Імя Алега Вікенцьевіча Казачка, механізатара саўгаса «Любанскі» Любанскага раёна, добра вядома ў рэспубліцы. Ён званы будыавад, Герой Сацыялістычнай Працы. У мінулым годзе яго заліто вырабіла з кожнага гектара па 358 цэнтнераў клубняў.

Сёлетні, у залярна-шальным годзе пшэнічкі, званы механізатар і яго папачнікі на працы ўзялі абавязцельства вырабіць не менш як 400 цэнтнераў бульбы з гектара.

А ў такіх людзей слова ніколі не разыходзіцца са справай.

Мікола ГРОДНЕУ.

На здымку — А. Казачок.

Фота Ул. КАШКАНА.

ЛІТАРАТУРНЫ ВЕЧАР народнага паэта Максіма ТАНКА

(Стар. 8)

НАСУСТРАЧ VI УСЕСАЮЗНАЙ НАРАДЗЕ МАЛАДЫХ ПІСЬМЕННІКАЎ

18 сакавіка ў Маскве адкрылася VI Усесаюзная нарада маладых пісьменнікаў. Яна будзе самай прадстаўнічай з усіх, што праводзіліся дагэтуль. У нарадзе прымуць удзел 300 найбольш таленавітых маладых літаратараў краіны, якія выступілі ў друку з цікавымі творами. Гага — людзі розных прафесій, за іх плячыма вопыт работы ў цэхах заводаў і фабрык, у калгасах і саўгасах, у навуковых установах.

На нараду ў Маскву наіроўваецца і група маладых літаратараў Беларусі: Ул. Глушакоў, Г. Далідовіч, А. Жук, В. Казько, Г. Каржанеўская, П. Марціновіч, Г. Пашкоў і іншыя.

Творы маладых літаратараў чытайце на старонках 3—7.

случ іх баявых сябровак, пні разам з мужчынамі дзялілі ўсе цяжкасці, нягоды вайны, сваімі ратнымі справамі набліжалі светлы дзень Перамогі. «Ніколі яшчэ так ярна, як у суровую ваенную часіну, не раскрывалася веліч савецкай жанчыны, выхаванай сацыялістычным ладом, ленынскай партыяй», — гаворыцца ў прывітанні Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза савецкім жанчынам з нагоды Міжнароднага жаночага дня — 8 Сакавіка. У нашай гутарцы прынялі

ІШЛІ ПА ВАЙНЕ ДЗЯЎЧАТЫ...

У сённяшнім нумары нашы чытачы знойдуць новую рубрыку «Літаратура і мастацтва» гэты дзень тыдня адметны. У пятніцу падпісчыні атрымліваюць свежы нумар газеты, у пятніцу рэдакцыйныя пагэнткі збіраецца на свае лятучкі, каб абмеркаваць, чым парадаваў ён чытача, што трэба зрабіць, каб газета стала больш цікавай, змястоўнай. У пятніцу рэдакцыя запрашае сваіх аўтараў на традыцыйныя «круглыя сталы», іншыя цікавыя сустрэчы. Чарговая «Лімаўская пятніца» прайшла напярэдадні Між-

народнага жаночага дня 8 Сакавіка. Сёлетні гэты светлае, вясенняе свята — знамянальнае. Яно адбылося ў Міжнародны год жанчыны, які праводзіцца па рашэнню XXVII сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Сёлетняе жаночае свята адметнае і тым, што ў маі гэтага года наша краіна, усё прагрэсіўнае чалавецтва будзе ўрачыста адзначаць 30-годдзе Перамогі над фашызмам. Менавіта таму першую «Лімаўскую пятніцу» было вырашана прысвяціць сустрэчы жанчын — удзельніц Вялікай Айчыннай вайны. Як і сотні ты-

удзел Герой Савецкага Саюза Марыя Барысаўна Осіпава, былы снайпер Марыя Іваннаўна Марозава, былая зенітчыца Вера Сяргееўна Сярова, былыя мініскія падпольшчыцы Марыя Антонаўна Сакалова, Вера Рыгораўна Гаўрыленка - Сядова, Сара Хацікеўна Левіна, Людміла Міхайлаўна Сакалова, былая партызанка Вольга Ціханаўна Бармічава, былы начальнік санітарнай службы партызанскага атрада, цяпер доктар медыцынскіх навук Марфа Васільеўна Паўлавец, былы ваенурач Ефрасінья Рыгораўна Брэус, народная артыстка СССР Ларыса Пампееўна Александровская, народная артыстка БССР Марыя Сяргееўна Бялінская, загадчыца аддзела гісторыі партызанскага руху Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Раіса Андрэеўна Чарнаглазава.

На 12—13 старонках мы прапануем чытачам запіс гэтай гутаркі.

НАПЯРЭДАДНІ ДЗЕН ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА БЕЛАРУСКАЙ ССР У САВЕЦКАЙ ЛІТВЕ

(Стар. 2)

ВЫСТАЎКА РАБОТ М. К. РЭРЫХА

(Стар. 10)

ПІСЬМО ПРАВЯРАЕ НАШ КАРЭСПАНДЭНТ

(Стар. 11)

У ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР

ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР, разгледзеўшы просьбу Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры, прынялі пастанову выдзяліць колькасць прэмій, выдзеленыя Камітэту па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Савета Міністраў СССР, на п'яць Дзяржаўных прэмій СССР.

АБМЯРКОЎВАЮЦЬ

ПІСЬМЕННІКІ-КАМУНІСТЫ

На сваім чарговым сходзе камуністы-пісьменнікі абмеркавалі матэрыялы снежанскага (1974 г.) Пленума ЦК КПСС.

Аб месцы пісьменнікаў у сённяшнім нашым працоўным жыцці, іх укладзе ў агульную справу ажыццяўлення велічных планаў партыі гаварылі Аляксей Кулакоўскі, Яўген Каршукі, Геннадзь Пашкоў, Геннадзь Бураўкін.

У рабоце схода прыняў удзел і выступіў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў.

Прынята аднаведная пастанова.

У лепшых творах беларускія кінематографісты памятаюць традыцыі мастацкага разумення і адлюстравання рэвалюцыйнага працэсу, раскрываюць глыбінны сувязі асобнага чалавека з лёсам народа. Яны выступаюць як верныя памочнікі партыі ў выхаванні новага чалавека ў духу ідэалаў камунізму, савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму.

Аб гэтым гаварылася ў дакладзе сакратара праўлення Саюза кінематографістаў БССР І. М. Дабралюбава на IV пленуме Саюза кінематографістаў Беларусі, які адбыўся 12 сакавіка ў Доме кіно. Удзельнікі пленума абмеркавалі задачы саюза, якія вынікаюць з рашэнняў сне-

ПЛЕНУМ САЮЗА КІНЕМАТОГРАФІСТАЎ

жанскага (1974 г.) Пленума ЦК КПСС і Звароту Цэнтральнага Камітэта КПСС да партыі, да савецкага народа.

Удзельнікі пленума прааналізавалі стан спраў у беларускім кінематографічным алошні гады, заклікалі майстроў кіно весці больш актыўны творчы пошук, адлюстроўваючы глыбока і праінікнёна шматграннае жыццё савецкага народа, яго гераічныя, працоўныя і ратныя здзяйсненні, ствараючы высокамастацкія творы, якія ўзнімаюць вострыя актуаль-

ныя праблемы сучаснасці. Ішла гутарка аб паліпшэнні якасці беларускіх фільмаў, аб іх жанравай разнастайнасці, аб актывізацыі творчага жыцця саюза, аб павышэнні ўкладу работнікаў кіно ў вырашэнне грандыёзных задач, пастаўленых перад савецкім народам.

Першым сакратаром праўлення Саюза кінематографістаў БССР выбраны заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі І. М. Дабралюбаў, сакратаром — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. П. Чацверыкаў.

У рабоце пленума прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў.

(БЕЛТА).

МАСКОЎСКИ МАЛЫ ТЭАТР-МІНЧАНАМ

Чатыры спектаклі паказвае мінчанам гэтай вясной Маскоўскі Малы тэатр. Анураст тыя, што не былі на гастрольнай афішы гэтага калектыву ў чэрвені-ліпені 1972 года, налі беларуская сталіца гарача вітала прадстаўнікоў старошавай рускай сцэны, стваральнікаў рэалістычных традыцый тэатральнага мастацтва. Гэта — «Не ўсё нату масленіца» А. Астроўскага, «Шлянка вады» Э. Скрыбы, «Так і будзе» К. Сіманова і «Сродак Макрапулоса» К. Чапена.

Вось назвы, што прыцягваюць у гэтыя дні аматараў тэатра. Нядаўна краіна шырока адзначыла 150-годдзе Малога, і тэлеэкран наблізіў да тысяч глядачоў яго цилерацыйна пастаўлены, яго лепшых майстроў і маладыя таленты. Але непасрэдным узражэнні, якія мы атрымліваем у зале, калі бачым у промнях рампы жывога артыста з імгненнымі рэакцыямі на дзеянні партнёраў і на рэакцыю публікі, застаюцца непаўторнымі і незаменнымі. Таму і сёлета ў сакавіку для нас ста-

яць дасведчаным знаўцы сцэны і моладзь, каб набыць білеты на спектаклі першых у 1975 годзе гастралёраў у Мінску.

Тэатр прапануе мінчанам твор драматурга, чыё імя славае славу і гонар Малога — «Дом Астроўскага»: камедыю «Не ўсё нату масленіца». Ёй больш чым сто гадоў, але яе жыццёвая інтрыга і малюўчыя героі, выкрывальны пафас, скіраваны супроць забабонаў і рудзіны ў чалавечых узаемаадносінах, па-ранейшаму прыцягваюць увагу глядачоў. Высокае мастацтва камедыі заўсёды знаходзіць у артыстах Малога выдатныя інтэрпрэтацыі! «Шлянка вады» — спектакль паводле і сапраўды «добра зробленай п'есы» Э. Скрыбы, дзе на фоне даволі ўмоўнага гістарызму выкрываецца механізм палацавага перавароту: на сценку англійскай каралевы пралілася шлянка вады, і гэта павяло за сабой... змену ў кабінете міністраў і ў палітыцы краіны. Камедыя іграецца не адным пакаленнем выканаўцаў,

і кожнае з іх, уносячы нешта сваё, захоўвае бліскучы дыялог, імклівы рытм і іранічную усмешку ў адносінах да гэтай гісторыі.

«Так і будзе», — напісаў К. Сіманав, калі быў военным журналістам, і сённяшняга глядача не пакінуць абываемым калізіі ў адным маскоўскім доме, дзе ветэран баёў ад Волгі да Берліна наладжвае няпростае мірнае жыццё, будзе шчасце, пра якое марыў пад вогненным небам.

Чэшскі пісьменнік і драматург К. Чапек у дасціпнай форме па-мастацку даследуе некаторыя пытанні сэнсу жыцця чалавека, на якога ўплываюць сацыяльныя супярэчнасці часу і грамадства (п'еса «Сродак Макрапулоса» напісана ў 1922 годзе).

Калектыву, які ўзначальвае народны артыст ССР Барыс Равенскі, наіроўвае сёлета ў Мінск пераважна моладзь тэатра. Тым больш цікава будзе мінчанам убачыць, як абнаўляюцца традыцыі і дзеяча новае жыццё вядомым сцэнічным творам, што, дарчы заўсёды характарызаваў дзейнасць Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Малога тэатра.

Заўтра пачатак гастрольнай парты.

У НАШЫХ ЛІТОЎСКИХ СЯБРОЎ

ТАЛЕНАВІТЫ КАЛЕКТЫЎ

Па ўсёй рэспубліцы славяцца народны хор «Эгле» Вільнюскага палаца культуры будаўнікоў. Ён выконвае народныя песні, творы савецкіх і зарубежных кампазітараў.

Таленавіты калектыву набываў на гастрольх у сярэднеазіяцкіх рэспубліках, а таксама ў Венгрыі. Цесная дружба ўсталявалася паміж вільнюскімі самадзейнымі артыстамі і хорам Ленінградскага палаца культуры імя Капранава. Яны наладжваюць творчыя сустрэчы, абменьваюцца канцэртамі.

ПАРТРЭТ БРАТОЎ-МЕХАНІЗАТАРАЎ

У Шылуўкім раённым упраўленні мелірацыйнага будаўніцтва механізатарамі працуюць тры браты — Альбінас, Пранас і Пятрас Наўёкасы. Гэта — лепшыя трактарысты ўпраўлення. Асабістыя вытворчыя планы штомесяц яны выконваюць на 280 працэнтаў.

Нядаўна ў братоў набываў мастак В. Кухалскіс. Ён намалюваў групавы партрэт братоў Наўёкасаў, які змешчаны ў рэспубліканскай газеце «Советская Литва».

АТЭІСТЫЧНАЯ ВЫСТАЎКА

Атэістычная выстаўка «Багі паміраюць» адкрылася ў публіканскай школьнай бібліятэцы. У раздзеле экспазіцыі «Паходжанне рэлігіі», «Мараль і рэлігія», «Навука ў барацьбе з рэлігійнымі забабонамі», «Мастацкая атэістычная літаратура» прадстаўлены кнігі Мальера, Лэйдра, М. Горкага, У. Капаленкі, а таксама літоўскіх пісьменнікаў А. Венцлава, П. Цвіркі, В. Маурунаса, Э. Межэлайціса, І. Марцінкявічуса і іншых.

ТЭЛЕБАЧАННЕ І ШКОЛА

Надзейнымі памочнікамі педагогаў агульнаадукацыйных школ Літвы сталі радыё і тэлебачанне. Штогод тут паказваюцца звыш ста вучэбных тэлевізійных перадач, а таксама наладжваецца шмат радыёперадач.

Нядаўна ў Вільнюсе адбылася рэспубліканская метадыка-практычная канферэнцыя, на якой ішла размова пра тое, як лепш выкарыстаць радыё і тэлебачанне ў педагогічнай практыцы, у камуністычным выхаванні школьнікаў.

НОВАЕ КНІГАСХОВІШЧА

Нядаўна ўступіла ў строй п'яціпавярховае кнігасховішча Цэнтральнай бібліятэкі Акадэміі навук Літоўскай ССР. Тут будзе захоўвацца два мільёны навуковых кніг.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

Указам Прэзідыяма Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў рэалізацыі савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння народнай артыстка ССР, салістка Дзяржаўнага ордэна Леніна Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР НІЖНІКАВА Тамара Мікалаевна ізнагароджана Ганаровай гонаматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Прашу праз вашу газету выказаць шчырую падзяку грамадскім арганізацыям, бібліятэкам, таварышам і чытачам за віншаванні і добрыя пажаданні ў сувязі з маймі юбілеем і ўзнагародай — Ганаровай гонаматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Алесь ПАЛЬЧЭЎСКИ.

ЦЯПЛО ЯНТАРНАГА КРАЮ

ДА ДЗЕН ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА БЕЛАРУСКАЙ ССР У САВЕЦКАЙ ЛІТВЕ

Набліжаецца адрыццё Дзён літаратуры і мастацтва Беларускай ССР у Савецкай Літве. З 19 сакавіка на працягу дзесяці дзён брацкая рэспубліка будзе прымаць пасланцоў Беларускага народа. Карэспандэнт Літоўскага тэлеграфнага агенцтва (ЭЛТА) напрасіў старшыню арганізацыйнай камісіі па правядзенню дзён, намесніка Старшыні Савета Міністраў Літоўскай ССР Л. Дзіржынскайтэ расказаць аб тым, як рыхтуюцца літоўскія арганізацыі, прадпрыемствы і гаспадаркі да прыёму паўпрадаў Беларускай культуры, аб маршрутах маючага адбыцца свята дружбы.

— Роўна год назад, — сказала яна, — беларуская зямля сардэчна сустрэла сынаў і дзяч Савецкай Літвы — удзельнікаў Дзён нашай культуры ў Беларусі. І вось цяпер з такой жа гасціннасцю і сардэчнасцю мы гатовы прыняць беларускіх сяброў.

Цяжка пераацаніць значэнне гэтых мерапрыемстваў. Яны дапамагаюць глыбей пазнаёміцца з жыццём брацкіх народаў, з іх культурай, даюць магчымасць для шырокага абмену культурнымі каштоўнасцямі, садзейнічаюць устаўленню больш цесных кантактаў паміж творчымі работнікамі, узбагачаюць іх новымі ідэямі. А галоўнае — яны яшчэ больш умацоўваюць нашу плынную супрацоўніцтва, заснаваннае на ленінскіх прыпынках дружбы.

Нам здавалася, што мы нядрэнна ведаем Савецкую Беларусь — бо так часта сустракаюцца прадстаўнікі нашых рэспублік: земляробы, работнікі прамысловасці, пісьменнікі, майстры мастацтва і культуры. Тым не менш дні праведзеныя ў Беларусі, як бы нанова раскрылі душу нашага бліжэйшага суседа, прыгажосць яго зямлі і веліч здзяйсненняў беларускага народа.

Мы ведалі, якія велізарныя ахвяры ў гады Вялікай Айчыннай вайны прынесла Беларусь у імя Перамогі. Але адно — ведаць, а зусім іншае — убачыць сваімі вачыма. І мы, некалькі сотень пасланцоў Літвы, убачылі вёскі, якія ў час вайны былі спалены дашчэнту, а по-

тым зноў узняліся з папалішчаў да новага жыцця, сустрэліся з ветэранамі вайны, якія смела ішлі на смяротную сутычку з ворагам, схілілі галовы перад свецымі каменямі Хатыні і Брэста, перад памяццю соцень і тысяч герояў...

Мы чулі аб прамысловых гігантах Беларусі, аб прыгожых і светлых яе гарадах, але, набываўшы ў іх, мы не толькі убачылі шмат новага, але і навучыліся, як лепш гаспадарыць. Пад веснавым небам Беларусі мы слухалі цудоўныя песні яе народа, якія не толькі радавалі нашы сэрцы, але і натхнілі на новыя справы. Так было на кожным кроку.

Зразумела, мы пастараемся сустрэць беларускіх сяброў з такой жа гасціннасцю, якую адчувалі ўсюды ў нашай рэспубліцы. Мы пакажам скарбы культуры нашага народа, нашы гарады і вёскі, пазнаёмім са знатнымі людзьмі — перадавікамі працы, майстрамі літаратуры і мастацтва. Мы разам абмяркуем агульныя задачы, параімся, як лепш арганізаваць сацыялістычнае спароўніцтва, дагавор аб якім быў нядаўна падпісаны ў Вільнюсе.

Мы з нецярпеннем чакаем сустрэч з мастацтвам Савецкай Беларусі, з культурай брацкага народа. У нашым друку па ведамлялася ўжо, што да нас прыедуць такія вядомыя калектывы, які Дзяржаўны сімфанічны аркестр Беларускай ССР, Дзяржаўны народны аркестр Беларускай ССР імя

І. І. Жыповіча, Акадэмічная харавая капэла БССР, Дзяржаўны народны хор і Дзяржаўны ансамбль народнага танца рэспублікі, Мінскі камерны аркестр, ансамбль «Песняры» і іншыя. Нашы глядачы з нецярпеннем чакаюць іх выступленняў.

Арганізацыйная камісія запланавала план мерапрыемстваў Дзён літаратуры і мастацтва, наменіла асноўныя маршруты, па якіх адправяцца па нашай рэспубліцы пасланцы Савецкай Беларусі, выбраны калектывы, удастоеныя гонару шэфстваваць над гасцямі.

Урачыстае адкрыццё намечана на 19 сакавіка ў новым будынку тэатра оперы і балета ў Вільнюсе.

На наступны дзень у Палацы мастацкіх выставак адкрыецца вернісаж майстроў пэндзля Беларускай, у буйнейшым кінатэатры сталіцы «Летува» — фестываль беларускіх кінатэатраў і ў рэспубліканскай бібліятэцы — выстаўка кнігі. У Доме кампазітараў у той жа дзень адбудзецца сустрэча кампазітараў абедзвюх рэспублік, у Дзяржаўнай філармоніі — літаратурны вечар беларускіх пісьменнікаў з удзелам прадстаўнікоў мастацкага слова Літвы.

У наступныя дні на сцэне тэатра оперы і балета выступяць майстры балета Беларусі, канцэрты ў Вільнюсе дадуць амаль усе беларускія калектывы.

Мерапрыемствы дзён ахопяць усе гарады і большасць раёнаў рэспублікі. Многія калектывы запрашаюць да сябе калінасцы. Беларускія сябры будуць гасціць у студэнцкай політэхнічнага інстытута імя А. Снежцуса, рабочых шаўковага камбіната імя П. Зіббертаса, сустрэнуцца з работнікамі культуры горада.

1. ДЗЯДЗЬКА РЫГОР

Я ўпершыню пераступіў праходную вялікага завода амаль два гады таму назад.

Майстар змены Юрый Мацёўскі пазнаёміў мяне з тэхнікай бяспекі, паказаў цэх. Затым падвёў да пажылога рабочага і сказаў: «Вось твой настаўнік». Рабочы моўчкі закручваў ключом гайкі, нібыта мяне не было побач. І толькі, калі я ўзяў у рукі інструмент, усміхнуўся аднымі вачамі:

— А ключ слясарны трымаць вось так трэба. Разлічаны ён на намаганне 6,5 кілаграмаў. Глядзі, не перастарайся, не зламай, у цябе сілы на трох. А цяпер—сачы...

Ён паклаў на бендзік пракладку, прымацаваў дэталі трыма балтамі да корпусу трактара. Пасля слесару, што працаваў насупраць, дапамог наставіць гідраўзмацняльнік рулявога кіравання.

— Паспрабуйна-ка ты, — паглядзеў у мой бок.

...Прайшлі тры дні. Тры самыя нялёгкага. Шяпка давалася сакрэты слясарнага майстэрства. І калі здаралася, што не паспяваў за канвеерам, «связькаў», як гавораць рабочыя побач адразу з'яўляўся ён, дзядзька Рыгор. Ад усмешкі, якая падтрымлівала і сцішала, ад сяброўскага «нічога, нічога» лёгка рабілася на душы. Не толькі мне аднаму дапамагаў пачаць рабочы. Гэта я заўважыў яшчэ ў першы дзень. Вось і цяпер яго гукнуў стروпальчык Генадзь Кручкоў... А пасля падшоў дзядзька Рыгор да дзядзьчын: нешта не ладзілася ў не з іх машынай.

У абедзённы перапынак я запытаўся ў суседа:

— Дзядзька Рыгор таксама слесар-зборшчык?

— Адагадаў. І слесар. І зборшчык. Няма такой работы ў цэху, якой бы ён не ўмеў рабіць. А цэгоўт прафесія ў яго асабліва. Дэфектчык. Гэта, брат, — рабочы зацягнуўся цыгарэтай — не для кожнага работа. Рас ты сам у яго запытайся. Раскажа. Любіць ён моладзь.

Неяк пасля змены спыніўся я ля цэхавай газеты. Пасалася там пра рэагаванне на працу, пра датармінавае выкананне плана, выкываліся прагульшчыкі. Адышоўся ўжо, а перад вачамі стаялі радкі: «...дрэнны той рабочы, які сваю аперацыю выконвае сёння так, як учора, як месяц назад... Удасканальвацца, кожны дзень знаходзіць нешта новае—вось той творчы падыход да работы, пра які так многа гаворыцца на сходах...» Пад нататкай стаяў подпіс: дэфектчык Рыгор Ціхановіч. Дзядзька Рыгор!

А вось і сам ён шчыбе насустрэч.

— Што, Валодзя, плануеш рабіць у выхадныя дні?

— пытаецца.

Збянтэжыўся:

— Яшчэ не вырашыў... — кану.

— Ну, і добра, што не вырашыў. На Курган Славы з хлопцамі паедзем. Наконт

аўтобуса я дамовіўся. Толькі не спазняйся! У нас што работа, што адпачынак — чакаць не будзем.

Нехта зноў паклікаў дзядзьку Рыгора... І ён, затрымаўшы на нейкае імгненне на мне свой погляд, пашыбаваў да кабіны майстра.

2. СВЯТЫ У ЖЫЦЦІ ПЯТРА ВОРСЫ

Пазнаёміўся я з Пятром Ворсам не зусім звычайна. Заканчвалася змена. Дзядзька, што стала для канвеера насупраць мяне, пачала адставаць... І адразу ля яе апынуўся рабочы ў чорным суконным берэціку, з жартаўлівай усмешкай на твары. Гэты твар і гэтае нечаканае з'яўленне аднекуль з глыбіні цэха, прызнацца, выклікалі тады ў мяне міжвольную ўсмешку. А рабочы, штосьці прыгаворваючы, пачаў дапамагаць дзядзьчыне. Час ад часу, калі на канвееру праплы-

зямлю, сумаваў на нагрэтай жывёнаму сонцам штурвалу камбайна.

Пасля службы ў арміі вярнуўся ў Беларусь—сэрца застывала на роднай зямлі...

Аднойчы разгаварыліся ў абедзённы перапынак. Расказаў Ворса, як прыйшоў на трактарны.

— Жонка мая працавала тады ў прэсавым корпусе. Паралла: «Давай, Пятро, да нас, на галоўны канвеер». Прыйшоў, пазнаёміўся. Спадабалася. У вёсцы мані засталася. Часта езджу туды на выхадныя дні дапамагчы на гаспадарны. Старшыня калгаса да сябе кліча: «Ты ж, Пятро, выдатны механізатар быў!» А я ўсё на жарт пераводжу. Канвеер, кану, спыніцца—вось бяда! Смяёмся... А падумаць—хто мы? Рабочы. Слесары-зборшчыкі. А калі глыбей унікнуць, выходзіць, што зусім блізка да хлэбаробаў стайм. Чым больш зборам мы трактараў,

ся, што Пётр Майсеевіч пачуе мяне.

3. ЛЭС ЗАВОДА—ЛЭС ЧАЛАВЕКА

Бывае, быццам ведаеш чалавека, а надыходзіць момант—і ён перад табой раскрываецца па-новаму. Так было на той пяцімінутцы. Старшы майстар участка Мікалай Шышко сварыўся на прагульшчыкаў, нагадаў пра непарадак на працоўных месцах, і раптам падхапілася заўсёды спакойная, павольная ў рухах Настасся Вайцяховіч:

— Прагульшчыкаў—гнаць з цэха! Самі будзем выконваць дзве аперацыі!

Сапраўды, там, дзе працуюць жанчыны, чыста, утульна, дэталі і інструмент акуратна складзены. З ключом у руцэ ад канвеернай стужкі ідзе Настасся Піліпаўна Вайцяховіч. Яна вітаецца са мной, распытвае аб справах, цікавіцца, ці паступіў завочна ў інстытут. На-

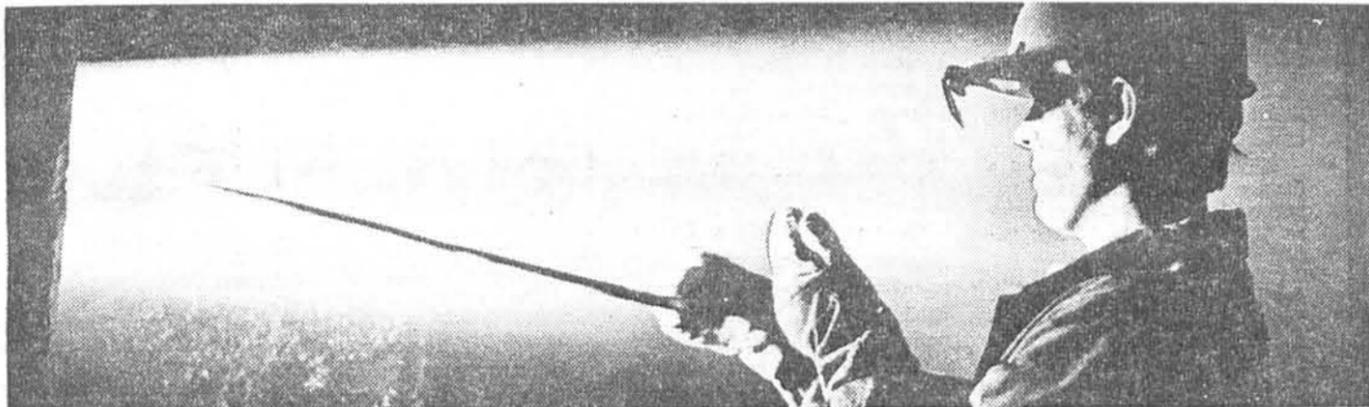
пеўня і нясі на кірмаш. Вось і будучы табе стужкі! Было гэта якраз у нядзелю 22 чэрвеня 41-га... Прадала я пеўня, купіла стужкі, цукерак, з сяброўкамі вярталася з Месціслаўля дадому. Раптам бачым—ляцяць на нас самалёты з чорна-белымі крыжамі... Страшна стала. А з горада і ў горад ужо бягуць людзі, імчаць машыны. Вайна! Самалёты скінулі бомбы. Закрычалі мы, кінуліся ў жыта. Паляцелі на ветру мае шаўковыя стужкі, рассыпаліся цукеркі. Так нечакана скончылася дзядзьчынства, адляцела з пунсовымі стужкамі...

Акупацыя перажылі ў лесе ў партызанскім лагеры. Даводзілася выконваць розныя даручэнні—і на сувязь ісці, і хлэб пячы, і патроны збіраць, і дзядзей глядзець...

А пасля вайны, калі Настасі Піліпаўне споўнілася дзевятнаццаць, вырашыла яна паехаць па камсамольскай пуцёўцы на Мінскі трактарны.

Ул. ГЛУШАКОЎ, удзельнік VI Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў

МАЕ НАСТАЎНІКІ

Сталеліцейны цэх МТЗ. Ідзе плаўна.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

валі чырвоныя экспертныя трактары «Беларусь» ён апыкаў, каб неўзабаве зноў з'явіцца.

Хутка мы пазнаёміліся. Звалі рабочага Пятром Ворсам. Ёсць людзі, якія вабяць з першага погляду, нібы магнітам цягнуць да сябе. Ён быў з такіх.

Аднойчы я чуў, як майстар суседняга цэха ўгаворваў Ворсу перайсці да іх.

— Канвеер спыніцца, — адказаў той жартам.

— А колькі такіх канвеераў было ў тваім жыцці? — спытаў майстар.

— Шмат. Але гэты—галоўны!—ужо не жартам, а ўсур'ез адказаў Пётр Майсеевіч.

Потым даведаўся я, што траляваў ён у сібірскай тайзе сасну і піхту, сплаўляў іх на магучых рэках. У ліку першых паехаў на заклік партыі асвойваць цаліныя землі ў 1954 годзе. Жыў у халоднай, затое вясёлай палатцы, уздымаў некрунуты стагоддзямі чарназём.

Там, у далёкай кустанайскай вёсачцы, праводзілі Пятра на вайсковую службу. Трапіў на флот. Ахоўваў марскія рубяжы Радзімы на Балтыцы. На палубе старажавога судна марыў пра

тым багацейшы будзе каравай на стале...

...Пасля змены мы разам ідзем да трамвайнага прыпынку.

— Хадзі хутчэй, а то спознімся...—прыспешвае мяне Пётр Майсеевіч і пачынае гаворку пра заводскія справы, пра рабочы гонар, пра месца чалавека ў жыцці. — У мяне сусед ёсць... Разам пачыналі з ім працаваць на трактарным. Дык ён за гэтыя гады ўжо ўсё цэхі абшоў. Там—цяжка, там—небяспечна, там—малы заробак... Лічу, што чалавек павінен раз і назаўсёды знайсці сваё месца ў жыцці. — Крыху памучаўшы, сказаў. — Ведаеш, што мне асабліва запомнілася апошнім часам? Выпуск мільённага трактара! Вось было свята! На ўсё жыццё. Цяпер чакаю, калі выпусцім двухмільённы, тады можна і на пенсію. А то ж было... — Пётр Майсеевіч, нешта прыгадаўшы, ажывіўся. — Падшоў выпуск мільённага, а мне — адпачынак. Напісаў заяву, каб перанеслі...

Мы развітваемся. Пётр Майсеевіч ускочвае на падножку трамвая, махае мне рукой.

— Да пачатку!—крычу я ўслед трамваю, спадзеючы-

стасся Піліпаўна працуе непадалёк ад мяне.

Неяк я падшоў да яе, сказаў, што хацеў бы напісаць пра яе хоць некалькі радкоў.

— Што вы,—адразу замахала рукамі і пачала жартам адгаворвацца:

— Пра мяне толькі і пісаць...

Але пасля пасур'эзнага:

— Добра, пасля змены!...

Трэцяя змена скончылася. Распачынаецца ранак. Сонца фарбуе ўсход у ружова-аксамітны колер. Прачынаецца горад, адпраўляецца ў свой дзённы шлях першы трамвай. Мы ідзем з Настассяй Піліпаўнай на галоўнай алеі трактаразаводцаў. Яна расказвае, а я стараюся ўявіць Старое Сяло на Магілёўшчыне, дзе Вайцяховіч нарадзілася і вырасла.

— Памятаю сябе дванаццацігадовай дзядзьчынкай. Жылі мы на ўскараіне вёскі, як на хутары. І вось была ў мяне тады адна-адзіная мара — купіць сабе шаўковыя пунсовыя стужкі. У маці, акрамя мяне, было шмат дзядзей, ці ж да стужак?.. Але вось аднойчы маці сказала мне: «Бяры, Таська,

Завод тады яшчэ толькі заканчваў будаўніцтва асноўных корпусоў. Напачатку, праўда, давалася напрацаваць на пракладцы трамвайных ліній. Але хутка перавілі яе ў заводскі цэх. З той пары і працуе на трактарным.

— А на галоўным канвееры—усяго два гады,—гаворыць яна і нечакана дадае. — Пра мяне, урэшце, пісаць і не варта б было, усё роўна як сама напісалася...

— А сям'я ў вас вялікая? — задаю пытанне Настасі Піліпаўне.

— Муж ды двое дзядей. — Усміхаецца. — Вось і жыўём. Усё маё жыццё звязана з заводам, і ўсё ў мяне добра.

За адкрытую душу, за добрую мацярынскую усмешку любяць і паважаюць Настасся Піліпаўна на галоўным канвееры. Яна—ударніца камуністычнай працы, узнагароджана медалём «За працоўную адзнаку», як ветэран завода—імянным залатым гадзіннікам.

Вось такія яны—з розным чалавечым лёсам, але з аднолькавай мерай душэўнай дабрны і шчодрасці—мае рабочыя настаўнікі.

АДНА з важнейшых задач часопіса — адкрыццё новых імён, талентаў. Цяпер ужо вядомыя ўсесаюзнаму чытачу і за мяжой пісьменнікі пачыналі свой шлях літаратара ў «Маладосці». Яны і цяпер актыўна друкуюцца на яго старонках. Але, вядома, неабходны і прыток новых сіл.

— Ён, прыток, у нас ёсць, — гаворыць галоўны рэдактар Геннадзь Бураўкін. — У мінулым годзе мы пазнаёмілі чытачоў з шэраг новых празаікаў і шэраг паэтаў. Добра, што нашы празаікі, пачынаючы, натуральна, з аповядаў, спрабуюць свае сілы і ў больш буйных жанрах. З першымі аповесцямі выступілі Г. Далідовіч, М. Кацюжанка, Я. Радкевіч, Я. Сіпакоў. Аповесць Янін Сіпакова «Крыло цёмнае» заслугоўвае асаблівай увагі. Ён — паэт, і гэта мажлівае сваёасабліва, па-свойму глядзець на свет дапамагае бачыць у чалавеку самае лепшае.

Чым жа выклікае павышаную зацікаўленасць чытача «Маладосць», яго проза? Матэрыялы друкуюцца розныя — і па зместу, і па форме, і па мастацкай вартасці. Але бачыцца ў публікацыйных усьведомлены адбор.

Для маладзёжнага часопіса пытанні маральнага выхавання разам з выхаваннем патрыятызму (ды гэтыя паняцці ў сацыялістычным грамадстве непадзельны) стаяць на пераднім краі ў барацьбе за чалавека высокага грамадзянскага абавязку, абарона сацыялістычнага ідэалу.

Наша сёння ў яго сувязі з былым, з ужо далёкімі падзеямі і канфліктамі ваеннага часу, іх уплыў на лёс чалавек, сям'і знаходзіць адбітак у аповесці Клаўдзія Каліны «Маці і сын» («Маладосць» № 9, 1974). У пісьменніцы прыкметная цяга да абстрактна драматычных калізій. Абстрактнасць дасягаецца не ва ўзнаўленні трагізму (хоць яго няма ў творы), а ў засяроджанасці на сённяшнім, так цесна звязаным з мінулым.

Палёгі лёс у трактарыста Хведара — хлопца сумленнага, магчыма, сталага не па гадах. А колькі націрпелася Хрысціна і колькі ў яе даброты! Яна выратавала ад смерці хлопчыка — сына сваіх ворагаў, выхавала яго чалавекам. Памёр яе сыноч, не вярнуўся з вайны муж. Вяскоўца пакутавала Хрысціна, і як вялікая ўзнагарода — народны сын стаў родным. Ён адмовіўся ад жанчыны, што нарадзіла яго, адмовіўся ад машыны, усіх гарадскіх выгод. Такое вырашэнне канфлікту зусім маг-

чымае толькі пры ўмове паглыбленага сацыяльнага аналізу, ісціхалагічнага навунення вобразаў. На жаль, гэтых якасцей з'яна нестася аповесці «Маці і сын».

Пра вайну спрабуе пісаць, выкарыстоўваючы, пэўна, дакументальныя факты, Валянціна Хамчук (аповяданні «Суседзі», «Дым родных камяноў» — «Маладосць» № 2, 1974). Аповяданні ўражваюць сваім драматызмам, але ім не хапае жывых рэалій тагачаснай рэчаіснасці.

Васіная тэма, дакладней — партызанская, займае важнае месца і ў публіцыстыцы, і ў дакументальнай літаратуры. Публікавалася і публікуецца многа матэрыялаў аб партызанскіх падзеях і

ты, даверу, прышчыповасці. У аповесці добра вылісаны вобразы галоўных, «вядучых» сюжэт твора, герояў. Сашка — адказны на станцыі за выратавальную службу, за электрычнасць і радыё, ён жа і вадалаз-выратавальнік. Удаўся і вобраз маладога хлопца Валіка, які толькі скончыў дзесяцігодку, які, па сутнасці, выпадкова трапіў на тую станцыю і ледзь не загінуў, ратуючы чалавека, ніколі яму не сімпатычнага. Прыгажуня медыстра Іра не проста бачыцца знешне, а раскрываецца ўнутры, яна гарэзлівая, неўтаймаваная, парывістая, заханляе сваёй духоўнай прыгажосцю. Паўнакроўным атрымаўся і вобраз прафесара Клімца, вялікага эруды-

адступленне. Крыху дзіўна, што аўтар, па сутнасці, пазбягае такога прыёму, як так званыя наплывы, якія цяпер шырока выкарыстоўваюцца не толькі ў кіно, а і ў прозе, у буйных празаічных жанрах асабліва.

Падобныя мастацкія знаходкі і творчыя прыёмы назіраюцца ў творах Генрыха Далідовіча — творах аб сумленнай працы, аб маральнай і духоўнай вышыні чалавека.

Генрых Далідовіч належыць да так званых філалагічнага пакалення. Але ў яго ўжо за плячамі не толькі жанцёвы вопыт студэнта. Ён

Алеся Трахімавіча. Ужо стала традыцыйнай — абавязкова, калі наказваецца ў творы школа, вывесці на авансцэну педагога старога загартоўнага, заўсёды мудрага ад жыццёвага вопыту, праніклівага, які любіць навучаць маладых калег. Вобраз звычайна атрымліваецца традыцыйна-трафарэтным. Алеся Трахімавіч у Далідовіча таксама калі-нікалаі навучае настаўніцкую моладзь. Але ён не ў прыклад сваім перыкметна, тактоўна. Ён таксама ўдзяляе добра, хоць сам радка ўступае ў размовы, сядзіць дзесяці перыкметна ў кутку настаўніцкай. Пэўна, таму зусім не павучаўна, а доверліва, добразычліва ўспрымаюцца яго словы да маладога настаўніка Паўла Мікалаевіча: «Але вам скажу, што адзін дыплом вы ўжо абаранілі. У істытуце, як і ўсе. Але трэба абараніць яшчэ дыплом на сме-ласць, сумленнасць, прылі-васць, настойлівасць... І не трэба спакойненька глядзець ды з усемнай думай: мне гэта не падабаецца, гэта ўсё дрэнна, я зрабіў бы лепш... Веды, што далі ў істытуце, — гэта не толькі наша справа, але і справа Радзімы. А адказнасць у нас заўсёды ясная: адказнасць перад людзьмі».

Цікава і тамай, і жывым матэрыялам аповядаў Міколы Воранава «Ветраны дзень» («Маладосць», № 8, 1974). У ім наказваецца нялёгка праці плятагонаў — прафесіі даўно традыцыйнай. Іх, плятагонаў, усёго тры — два найкельны дзідзькі і малады хлопца. Неаднолькавыя, але ўсе — людзі сумленныя, ахвяруюць шмат чым, толькі б справіцца з заданнем. Лепшыя мясціны ў аповяданні тыя, дзе гэтыя сціплыя людзі, забываючы пра сябе і ўласныя клопаты, выконваюць свой абавязак, не таі ўжо і просты, як магло б каму-небудзь здацца — гнаць па рэчках плыты. Малады пісьменнік здолеў паказаць чалавека неспрэчна ў працы — і гэта, вядома, падае вартасць невялікаму аповяданню.

Ісціхалагічна ёмістыя, змястоўныя аповяданні «Мікола вярнуўся» і «Жулік» («Маладосць», № 1, 1974) Анатоля Кудраўна — пісьменніка ўдумлівага, шмат-абягаючага.

Нерагледзеўшы прозу «Маладосці», хочацца адзначыць яе малады запал. Маладая проза расце, узбагачаецца творами, якія варты таго, каб іх паказаць людзям.

Міхась ЯРОШ.

ПРОЗА МАЛАДЫХ У «МАЛАДОСЦІ»

будных, аб мінесім, віцебскім, абальскім, жлобіцкім падполлях. Выступалі ў часопісе відныя военачальнікі, партызанскія камандзіры, радавы ўдзельнікі барацьбы.

Заслугоўвае адабрэння публікацыі пісем афіцэра Савецкай Арміі Леаніда Гарэцкага — сына Максіма Гарэцкага — да маці і сястры («Маладосць» № 9, 1974). Мужны, цвёрды характарам быў Леані Гарэці.

Тым жа высокім пафасам сацыялістычнага гуманізму праікінуты творы, у якіх дзейнічае наш сучаснік, часцей за ўсё чалавек маладога, а то і цяжкага пераломнага ўзросту. Спынім увагу чытача на некаторых творах асобных аўтараў. Гэта дазволіць больш канкрэтна ўявіць напрамак іх творчых пошукаў і ў нейкай меры — узровень нашай маладой прозы. Актыўна друкуюцца апошнім часам Яўген Радкевіч. Яго кніжка прозы «Плятагоны» не прайшла незаўважанай чытацкай грамадскасцю і ўвагай крытыкаў. Змешчаныя ў шостым нумары часопіса аповесці маладога пісьменніка «Выпадкі на выратавальнай станцыі» зацікавіла вострымі настаўленым маральнымі праблемамі. У ёй чуюцца ўзрушаны голас у абарону чысціні чалавечага сумлення, добра-

та, які ўлюбёны ў прыроду, ва ўсё жывое, маладое.

І ўсё ж самая вялікая ўдача Радкевіча — інжынер-курортнік Сурын. Дасціпны, таварыскі, надта дысцыплінаваны. Усё ў яго ідзе неяк удачліва, яму сімпатызуюць усё. А калі трапіў у бяду, — сам вінаваты, што паехаў на ваньках на крохка-тонкі лёд, і ледзь не загінуў, і маладога хлопца ледзь не загубіў. — то ў драматычнай сітуацыі прайвіў сваё маладушна, згаім, чэстнасць. Накрысе раскрываўся Сурын, і раскрыты, як бяздушны выкрадачлівы чужога шчасця, радасці.

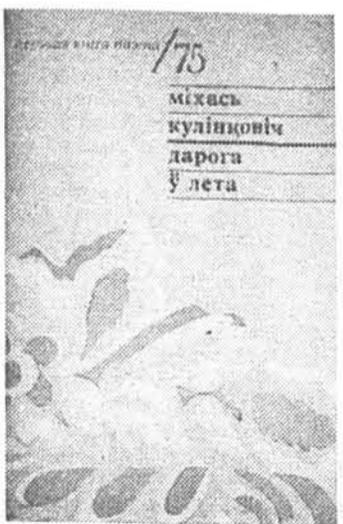
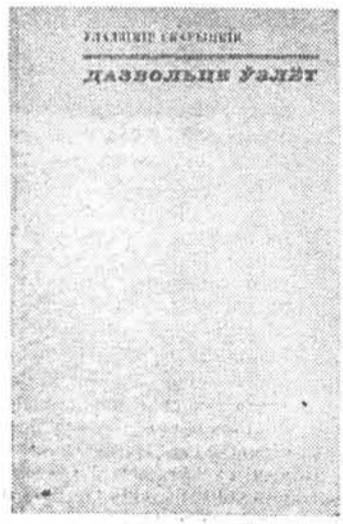
Прыглядваючыся да таго, як пісьменнік імкнецца абмаляваць вобраз, довін сібе на думцы: а ці патрэбна падрабязная, часам надакучлівая дэталізацыя. Нібы не давяраючы чытачу, пісьменнік усімі сродкамі хоча матываваць паводзіны герояў, хоць чытач ужо ведае, што і як кожны з іх зробіць. Адсюль, відавочна, і ідзе замаруджанае сюжэта, пэўная аморфнасць кампазіцыі, злоўжыванне інфармацыйнымі дыялогамі.

Вядома ж, не пашкодаіла б твору, калі б замест бяскончых дыялогаў пачуўся засяроджаны ўнутраны маналог, лірычнае ці публіцыстычнае

служыў у арміі, працаваў настаўнікам на вёсцы. Добрае веданне школы, вучэбнага працэсу, настаўнікаў і вучняў дапамагло яму, яшчэ малавпытнаму літаратару, асабліва ў буйных жанрах, асабліва ў прозе, напісаць змястоўную аповесць «Усё яшчэ наперадзе» («Маладосць» №№ 1—2, 1974). Нявопытнасць адчуваецца ў празмернасцях апісанняў, у часта надакучлівых маналогах станоўчых герояў — настаўнікаў Паўла Мікалаевіча (ад яго імя відзецца аповяданне) і Ларысы Іванаўны, людзей маладых, толькі з істытуцкай аўдыторыі. Самі яны надта ж «правільныя», сумленныя да немагчымасці, многа і часта гавораць даволі стэрэатыпнымі выслоўямі, упамінаючы, а то і цытуючы «модных» пісьменнікаў (абодва — літаратары). Толькі характары іх усё ж нейкія безаблічныя, расплыўчатыя.

Куды больш жывымі, нават каларытнымі атрымаліся вобразы людзей не скажаць каб кенскіх, але з пэўнымі недахопамі. Гэта і дырэктар школы-васьмігодкі Іван Сямёнавіч, і завуч Міхась Рыгоравіч, і матэматык Уладзімір Пятровіч, і дырэктар саўгаса Накрыла. Постаці, абліччы, жэсты гэтых людзей выразна ўдзяляюцца. Гэта, відаць, у першую чаргу і робіць твор чытабельным, цікавым, патрэбным.

Удаўся маладому празаіку вобраз старога настаўніка

Вкладкі ініг маладых аўтараў, якія выпускала выдавецтва «Мастацкая літаратура»: Ул. Скарыйкін «Дазвольце ўзлёт» (мастан М. Вецін), В. Гардзей «Касавіца» (мастан Ул. Доўгань), М. Кулінковіч «Дарога ў лета» (мастан Н. Сустава), Г. Бубноў «Связующая нить» (мастан В. Тарасаў).

Алесь
ЖУК,

удзельнік
нарады.

НЕПРАГЛЯДНАЯ чарната, быццам густая цягучая вадкасць, затаніла дрэвы, і ў лесе не было чуваць ні гукі, ні шлолаку. Толькі часам з цемні старая яліна працягвала сваю калочную шырокую лапу і глядзела на твары. Тады Грышкоў аж сцэпаўся ад нечакана халоднага дошчэтка.

Ён крыху адстаў — на нейкі там крок — ад свайго напарніка Барзова, не бачыў яго ў цемні, нават шоргат падказаных салдацкіх ботаў на зямлі чуўся нібыта здаля, здавалася, што Барзоў недзе далёка наперадзе. Тады Грышкоў прыбаўляў ходу і натыкаўся на Барзова, які гучным шэптам лічыў крокі.

Тады ўвесь «каранцін» — так называлі стараслужачыя зборы навабраццаў — займеў для Грышкова новы сэнс. Грышкоў, які толькі ставала сілы, «выкладваўся» на занятках, стаў лепшым салдатам на зборах і ўжо сам быў на веры, што быць яму разведчыкам. Яго аж дрыжкікі праціналі ад думкі, што праз нейкі тыдзень ён будзе звацца разведчыкам!

Але як беднаму жаніцца, то і почкаватая. У полі перадалі няцёх чалавек, спартсменаў-разраднікаў, ладных, рослых, з якіх хоць зараз малой партрэт разведчыка. Ды новенькія і адчувалі сябе разведчыкамі, і хоць непрыкметна, але звыска назіралі на сваіх таварышаў на зборах.

Пасля ж таго, як сёння маёр вывеў групу на начныя заняткі, наставіў Грышкова на вярну з повенскім, кандыдатам у майстры спорту, сёбраком Барзовым, Грышкоў зразумеў, што не быць яму ў разведцы — не зраўняеш жа яго з Барзовым.

Вось таму і ішоў Грышкоў зваду ў Барзова, і не бачыў лесе, можа, таму, што здаваўся ён усяго толькі вялікаю прастораю, на якой густа растуць дрэвы і кусты, а жывыя істоты ў ім толькі ён, Грышкоў, Барзоў ды яшчэ чатыры пары маладых салдат.

Наталля ФІЛІПОВІЧ

Наталля ФІЛІПОВІЧ нарадзілася ў 1957 годзе ў Мінску. Закончыла сярэдняю школу. Зараз працуе ў рэспубліканскай маладзёжнай газеце «Чырвоная змена», у якой выступала з вершамі і нарэспандэнцыямі. У штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» друкуецца ўпершыню.

МОЙ КРАЙ

Калі ты не быў на Палессі
Сярод беларускіх лясоў,
Калі не пачуў нашай песні,
Што ў сэрца пранікла без слоў.

Лічы, што маёй Беларусі
Не ведаеш добра ані,
Халодных крыніц не крануўся,
Цяпло не адчуў нашых ніў.

Ля сосен вясною і летам
Гараць сінявой верасы...
Прайдзі пехатою паўсвета —
А гэткай не знойдзеш красы.

А стомай прытыняцца ногі,—
Калі б адначыць захацеў.
Сыдзі на ўзлесак з дарогі,
У птушыны ўслухайся спеў.

І з самае чыстай крыніцы
(Мо тут нашай моцы выток?)
Зачэрні ў далоні вадзіцы,
Зрабі жыватворны глыток.

Хацела б быць крынічкай
прыдарожнаю,
Каб напайць вадой травінку
кожную,

Каб кветкі мне ўдзячна ўсміхаліся,

Каб мы з табой яшчэ хоць раз спаткаліся.

Хацела б быць у небе яснай зорачкай,

Свяціць табе ў вокны надвячорачкам,

Каб хмаркі ўсе ў небе расплываліся,

Каб людзі ўсе дадому зноў вярталіся...

А Л О В А К

Мне сэрца падказвае словы,
А ў іх і прастора, і шыр.
У рукі бяру я аловак,
Каб верш напісаць ад душы.
Калі ж маё слова не нова,
Ледзь-ледзь адгукнецца ў цішы,
Зламіся тады, мой аловак,
Зламіся і больш не пішы...

Генадзь ПАШКОЎ,

удзельнік нарады.

Генадзь ПАШКОЎ нарадзіўся ў 1948 годзе ў вёсцы Малыя Ліпавічы Чашніцкага раёна. Скончыў факультэт журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна. Працаваў на радыё, зараз — у рэдакцыі часопіса «Польмя». Друкаваўся ў калектыўных зборніках, у рэспубліканскім друку. У штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» выступае ўпершыню.

Зямля мая,
зялёная расінка...
І цяго я,
акрылены вясной,—
пчалой гудзе
світальная галінка
і пахне дзень
праталінай лясной.

Усе збіраю
колеры і гукі
і сэрцам вывяраю
пачуццё.

...Як матчыны,
маёй Радзімы
рукі
два зерні сеюць —
роднасць і жыццё.

Сагрэй дыханнем, сакавік,
праталіны
і намараць дарожную спрасуй.
Нясе кляновік раннюю вясну
ўсім пуншыкам,
блізкім і адаленым.

А пад карой трашчыць напяты
луб,
вось ля галінкі бліснуй,
нібы вочка.

І прыпадае лядзінкамі да губ
сцюдзёнага кляновіка
падсочка.

УКРОПЕНКА

Дзень добры, вёсачка Укропенка!
Між агародаў і ляшчын,
спавітых туманом укропавым,
цаку расплэскалі ляшчы.

Варушыць чорнае карчэе
на водмелі
цягучы глей.

Як старажытнае качэе,
гумно распетрыў сухавей.

Гарбуз дайно ўжо горбузуе:
на зло гуркам і метлюкам,
пралезшы хітра праз паркан,
ён сенакосішча прасуе.

Пад комінам заняўся дым,
час бульбу ставіць на вячэру,
саганчык похапкам адным
агонь траскуча ашчаперыў.

Бальшак вячэраю прапах.
На бульбе — кропавыя кропкі...

Смаргонь. А побач — сонны птах
паміж ляшчэйніку — Укропенка.

Разведай
зорныя
пячоры
і атамны
расклаў касцёр.
...Маё зялёнае
лісцё!
Жыццём з табой
заручоны.

Я — чалавек,
я многа значу.
Я — сонца брат,
мой род такі:
мне па плячы
ўсё перайначыць —
і лесу лёс,
і бег раккі.

Я ўсё магу.
Мне ўсё пад сілу.
...Пільнее зрок,
цвярдзее крок...
Мільярдам
сонечных расінак
сінее ў жыцце
васілёк.

НАЧНЫ
МАРШРУТ

А П А В Я Д А Н Н Е

Барзоў спыніўся, свяціў ліхтарыкам на лісцік паперы і з наірэсленым на ім маршрутам, правяраў на кампасу, ці правільна ідуць яны, і ўсміхаўся, назіраючы на Грышкова, Грышкоў не падаваў і выгляду, што ён заўважае гэтыя ўхмылкі, прытвараўся, што ўважліва прыглядаецца да кампаса, да зялёных фасфарычных кропачак на цыфербляце і на хісткую, рухомую кропачку на магнітнай стрэлцы. Грышкоў здагадаўся, што ўвесь іхні маршрут разлічаны на лесавыя дарогі, і каб не збіцца з яго, галоўнае не правароніць, дзе мяняецца кірунак. Там абавязкова будзе перакрываўнішча, ці развіліна, ці наваротка. Грышкоў ведаў і тое, што маршрут доўгі: каб правярць, як арыентуецца салдат і як хутка ён умее хадзіць і бегчы. Грышкоў не баіўся, што ён прыстане, што і заблудзіцца яны ў лесе, бо Барзоў не горш за яго.

Калі не шануе чалавеку, то не шануе заўсёды. Грышкоў мірыўся з тым, што не быць яму ні пагранічнікам, ні дэсантнікам — малы ростам, шчупленым. Хоць бы трапіць у танкавыя войскі! Дарма, што ён маленькі, але затое натрэніраваны, як гімнаст. І яму, малому, было б зручна ў танку. Ды не — ні ў танкісты, ні ў матросы. Трапіў Грышкоў у звычайны пяcotны полк, і змірыўся быў, што служыць яму мотастрэлком, але з'явілася нечакана новая надзея ў яго. Зборамі маладых салдат камандаваў невелькі маёр з вострым носікам на худзенькім загаралым твары, з белым ад сівых валасамі, у шапцы з маленькім казырком, які прыкрываў белы, стары і некалі, мабыць, страшны шрам. Хадзіў маёр неспадзявана хутка і нячутна, быццам не дакранаўся ботамі да зямлі. І яшчэ любіў ён насіць не плашч, а плашч-навідку, якая, быццам кавалерыйская бурка, трыялася на ім на ветры або ад імклівае хады. Было штосьці рамантычнае, прывабнае, не толькі ў абліччы маёра, а і ў тым, як гаворыць ён, як маўчыць, толькі крышкы жмурыць на субяднікі зялёныя вочы, быццам усміхаецца.

На занятках па фізпадрыхтоўцы, глядзячы, як Грышкоў лёгка выконвае практыкаванні на брусах і на турніку, маёр прыветна ўсміхнуўся і сказаў: «Такія хлопцы мне патрэбны!»

яны таксама ідуць зараз недзе ў гэтым жа лесе, можа, зусім побач, адгароджаныя глухою, цёмнаю сціпонаю лесу, што ўсё ж ціхенька і ленавата шумеў у вышніх вяршынях. Іх, мабыць, не затаніла гэтая густая чарната, і яны маглі парушыцца на ветры.

Грышкоў усё ж лічыў крокі, быццам нейкі хітры механізм, у галаве вёў падлік беспамылкова і бяспасна, і думкі не перашкадзілі яму.

Што ж, ніхай і ніхота! Можна і ў батальёне быць шафёрам, вазіць мінамётчыкаў ці яшчэ каго... Грышкоў нават навесілеў ад таго, што ўявіў сябе ў кабіне на маршы, калі абганяе запыленых і стомленых разведчыкаў...

Грышкоў не пачуў, калі спыніўся Барзоў і наляцеў на яго, хацеў сытаць, што такое, але рука Барзова моцна сціснула Грышкова за плячо, і Грышкоў адчуў, што Барзоў ледзь прыкметна дрыжыць усім целам. У той жа момант і ў яго самога варухнуліся на галаве валасы: з лесу набліжалося маленькія злавесныя агеньчыкі. Яны блешумна падбіраліся да дарогі.

Барзоў не зняў руку з пляча Грышкова і ступіў два крокі назад, быццам хацеў схавацца.

У Грышкова мільганула думка — узлезці на дрэва, ён нават азірнуўся, быццам хацеў наглядзець тое дрэва, але з месца не крануўся: страшна нават варухнуцца было ў гэтай злавеснай цішыні.

Грышкоў не памятае, колькі яны стаялі так накуль, нарэшце, Барзоў не адпусціў плячо Грышкова і невідомо на што ўключыў ліхтарык. Вузкі праменьчык безага святла высветліў з цемры толькі чорныя ствалы дрэў, голы куст арэвінны махнуўся ўздоўж на дарозе, парослаў доўгаю рэдзенькаю і скудлачанаю па-восеньску травой. На імгненне задалося, што цяпер яны ўдвух сталі бачны ўсяму свету: захацелася хутчэй зноў знікнуць у цемні. Але пры святле зрабілася сорамна адзіна перад адным за пераналом.

Барзоў пагучыў ліхтарык і асырожна пайшоў на дарозе, быццам чакаў, што агеньчыкі вась-вась кіннуцца на яго з цемні. Грышкоў пайшоў за ім, усюмніў, як пісуў Барзоў яго за плячо, зразумеў, што той быў таксама напалохаўся, можа, і больш за Грышкова, хоць такі і дукаў. Ад гэтага ў Грышкова вайтам абудзілася нейкая адчайная смеласць.

(Заканчэнне на 6—7 стар.)

I.

Дарогі...
Колькі, колькі іх?!
Было ў мяне,
А колькі будзе?!
Але найбольш з дарог усіх
Адзіная хвалюе грудзі.
Я праз гады імчу ў той час,
Калі бацькі і дзеды нашы
Сваім жыццём
Жыццё для нас
У смерці бралі ў рукапішнай.
Яны на «ты» былі з вайной,
Яны на «ты» былі са смерцю,
І падалі,
Уставалі зноў,
І безыменна йшлі ў бюсмерце...
Яшчэ ў здзіўленні шар зямны,
Як раздавілі гэтку сілу?!
А бой смяротны той яны
На ўласных выцягнулі жылах.
Заўжды на сілу сіла ёсць,
А калі сіла і не хапала,
Кінула над бюсцілем злосць,
Ішла на вал
Дзевятым валам.
Даўно, з няпамятных гадоў
Быце прымаўка аб рускіх:
Як сядуць за гасцінны стол—
Апошні бохан на абрусе.
Калі ж нязваны госьць які
Калчан трымае за спіною—
Павердзяць сівія вякі,
Не застаенца з галавою...
Цячэ у жылах нашых кроў,
Што гартавалася вякамі,
Мы й сёння чуюм продкаў крок
З часоў,
Што ў рукі бралі камень.
І памяць дзён зямлі сваёй
Пераддзім нашчадкам нашым,
Як нам бацькі усё, што ёсць,
Перадавалі пэўным часам.
А каб праз гулькі гады
Пачуў нашчадак нашы крокі,
Убачыў бацькавыя сляды—
Імчу сягоння ў час далёкі.
Імчу...
І думкі запісаць
Спяшаюся ў дарожны сшытак:
Умее памяць забываць,
Папера ўмее доўга жыць так.
Папера ўмее доўга жыць...
Таму, паэт,
Тваой лёс—
Не зайздрасць.

Ты сем разоў сабе скажы,
Узваж,
Агледзь з бакоў,
Каб заўтра
Чытач
чытаўшы не заснуў,
Каб прасты твай радок паэта,
Калі б не цылы свет крануў,
Дык хопь паўсвета,
Чвэрць паўсвета.
Не спі,
Не еш,
Пацей,
Марней
Першапраходцам пніся ў
нетры,
І выдай верш такі, каб мне
Ён быў патрэбен, як паветра,
Каб думка,
Што сказаў радком,
Сем тысяч думак абудзіла.
Паэт,
Ты — заўтрага радком,
Ты — будучыні парадзіха.

2.

У купэ нас двое—
Я і ён—
Вясковы дзядзька.
Па-суседску,
Не толькі едем,
А й жывём,
Як кажуць:
З аднаго узлеску.
Завуць усе яго Сямён,
А я на звычай проста
дзядзька.
Яднае нас сяброўства з дзён,
Як штосьці стаў усведамляць я.
Умеў ён складова гаварыць,
Сплетань дзівосныя расказы,
А вось пра бой той да пары
Яшчэ не вымавіў ні сказа.
Адно маўчаў
Ды уздыхаў
На ўсе пытанні вінавата,
Глядзеў на зрубныя новых хат
І бачыў спалення хаты.
Нібыта ён таму віна,
Што балывала тут нягода,
Вяршыла самасуд вайна
Над жытам спелым,
Над народамі.
Я вырас.
Час узняў сваё.
Не часта ў вёску прыязджаю.
Гляджу —
Другі хлапчук маё
Ля дзядзькі месца ўжо займае.

I сумна мне,
Шкада тых дзён,
Калі на «ты» я быў з суседам.
Цякуць гады,
Старэе ён,
Заве мой сын яго ўжо дзедам.
І просіць дзед расказаць,
Як я калісьці,
Пра былое...
І ўжо не ўздых—
Дрыжыць сляза...
Эх, неразумнае малое...
Не хоча дзядзька гаварыць,
Чаму?
Нікому не вядома.
Ды мне паншчасціла:

Што лягуць боханам на стол
(Сын вёскі сам—таму
сывірджая)
Заўжды аб хлебе снінча сон
Перад уборкай ураджаю,
А далей—
Горад,
Ён, як я,
Не спіць у гэту ноч,
Працуе,
Збірае трактар,
Каб зямля
І налета ўзрадавала цудам.
Ноч навакол,
Ці спіць, ці не
Мой край?

А я — не я;
Увесь у слыху,
Нібыта чую сэрца стук.
Як ля «жалезкі» хлопец дыхаў,
І бачу ясна тую ноч,
Такую ж белую, як сёння,
Блішчыць раса, і сьляне нож
У руцэ заціснуты Сямёна.
Стаіць ля рэек вартуўнік,
Далей яшчэ...
Не падступіцца,
А ўжо грыміць,
Візе цягнік
На фронт гарматы, зграі
фрыцаў...
Хвіліна—

РАНАК ПОЎНІЦА

ПАЭМА

Стары
Паклікаў сам мяне ён з дому
У дарогу гэту,
А чаму?—
Аб тым яго пытаць не стаў я,
Адаўся часу і яму...
Гудзе чыгунка пад саставам...
Спусціўся месяц на зямлю,
Упалі долу зерні-зоркі,
Так відна—
Кожны куст лаўлю
Душою я,
Калі не зракам.
Бо беларускі краявід,
Здаецца, ведаю да кветкі,
Да кроплі,
Што віруе ў вір,
Да кожнай хмаркі над
палеткам.
На векі вечныя ў зямлі
Дубы, што ўсталі над вякамі,
Тут карані свае сплялі
З майго народа каранямі...
Насе састаў у ноч агні.
I Беларусь мая з узлескаў
Вітае, шчыра, цягнік,
Як жаніха свайго нявеста.
Прышлі раўняць збжыны,
I луг калочы спачывае,
А далей — вёскі снінча сны,
Што стануць днём
Уяўнай явай,

Ніяк не разбяруся.
Прышліла поле,
У акне—
Агні працоўнай Беларусі.
Сны вёскі—
Бохан на сталі.
Гудзенне рэек пад вагонам...
Сіла разабрацца нестасе—
Маўчанне луга,
Думак гоман.
Ды сам прыйшоў ка мне адказ,
Які шукаў амаль з адчаем,
Пастукаў праваднік да нас,
Прапанаваў па шклянцы чаю,
Я шклянку радасна бяру,
Адказ знайшоў і больш не
страціць:
Не спачывае Беларусь,
Як над калыскай сына маці.

Позна будзе ўжо.
Няма на роздум і імгнення.
I застаенца за мяжой
Усё жыццё з дня нараджэння...
I дзядзька змоўк,
Нібы забыў,
Як жыў далей...
Маўчанне сьціне,
Нібы далёкі той узрыў
Прабіў асколкам успаміны.
Ужо імклівыя гады
Расклалі на палічках строга,
Як трэба жыць было тады,
Якую выбіраць дарогу.
Таму нам лёгка разважаць:
Вайна...
I смерць...
I бесмяротнасць...
За вокнамі імжыць імжа,
Ды ўтульна свет гарыць у
вокнах.
Здаецца проста зараз нам
Пакінуць хату і арала,
Касу, што толькі наклапаў,
Зямлю, дзе жыта красавала.
Узрунен—
Не адзін юнак,
Расказ чытаўшы дзядзькі,
скажа!
— Вядома, як было інакш?!
I я б на месцы яго так жа
Зрабіў бы...

3.

Над шклянкаю трымціць парок,
Я грэюся гарачым чаем,
I ў снітак просіцца радок...
Ды думкі вокліч супніае
На паўшляху:
— Сямён! Няўжо!..
Блішчыць слязою нечаканасць,
I абдымаюцца ўжо
Былыя хлопцы-партызаны.
I наплыві успаміны тут,

НАЧНЫ МАРШРУТ

(Працяг. Пачатак на 5 стар.)

— Стой! — папаўголасу, але цвёрда сказаў ён Барзоў.
Барзоў спыніўся. Ён нібы зразумёў што хоча Грышкоў, можа, і сам адчуў, што проста так нельга прайсці збоч.
— З маршруту саб'ёмся, — невядома чаму сказаў Барзоў.
— Пастой тут, папільнай маршрут, — нейкая веселасць і гарачая ўпартасць быццам захмялілі Грышкова.
— Ну, ты!.. — Барзоў пагрозліва бліснуў ліхтарыкам у вочы Грышкова, абцасам правёў упоперак дарогі разорку, зірнуў на кампас і на агеньчыкі. Грышкоў усміхнуўся з гэтай яго арыентацыі: агеньчыкі былі зусім побач ад дарогі.
Па лесе ішлі поруч. Барзоў не выключыў ліхтарыка, свяціў перад сабою. Маўчалі. Барзоў быў гараджанин і не ведаў лесу, гэтак жа як яго не ведаў і Грышкоў, бо жыў на палывоі Случчыне, і лес бачыў толькі праездам.
Агеньчыкі былі не так блізка, як здавалася з дарогі. Пачаўся чысты сасоннік, уславы іглаю, з палынкамі зялёнага маленькага моху ў лагчыцы. За сасоннікам, пад узгорак, пачаўся ельнік, таксама не стары яшчэ, з сухімі ніжнімі галінамі. Пад гарамі захрумсеў верас. Запахла горкім дымам, зашчыпала ўваччу. Агеньчыкі былі ўжо блізка, і нікія не зялёныя, звычайныя, чырвоныя агеньчыкі, і нікуды яны не рухаліся.
На самым узгорку тлеўся верас. Часам галінкі ўспыхвалі невялікім слабым полымем, і тады здавалася, што агеньчыкі перабягаюць туды-сюды.
Далей, за ўзгоркам, штосьці дымнавата чырванелася, варушыліся шырокі невразныя цені. I адтуль, з дымнае чырвані, быццам перад захадам у спякотныя летнія дні, дыхнула не толькі дымнаю гаркатаю, але і

моцным сухім цяплом, як ад напаленае, каб спячы хлеб, печы.
Барзоў прыбавіў кроку, і Грышкоў паспяваў за ім падбегам. Верас сухімі абпаленымі галінкамі, быццам кіпцорамі, драпаў за халывы кірзавых ботаў.
На тым баку ўзгорка між рэдкага ельніку гарэў верас. Полымя раптоўна ўспыхвала і ярка, молада гуляла па цэлай лапіне, потым прападала, а агонь усхопліваўся ў іншым месцы. Нібыта гэты лясны пажар, як вайсковае падраздзяленне, кароткімі перабегамі падбіраўся ад невялікае лясное палыны туды, дзе за верасам і рэдкім ельнікам, пачынаецца ельнік густы, з сухім, як порах, ніжнім галлём. Калі пажар дабрэўца да яго, дастаткова будзе і маленькага ветрыку, які павяваў ад палыні, каб дрэвы ўспыхнулі траскучымі факеламі. Тады раздзірае паветра закрукіцца ў шалёнай спякотнай віхуры, панясе іскры і вуголле, — загудзе пажар, загудзе, дыхне такою спекаю, што і не падступіцца!
Пакуль жа агонь толькі нясмела хапаўся за адзінокія ніжнія галінкі. Яны адгаралі і падалі ў верас, а ён затэна дыміўся шызым дымам, свяціўся чырвоным вуголлем.
Здавалася, што лес моўчні, зайата супраціўляецца агню, а той злосна, але яшчэ бяспільна кідаецца на яго. I заціхае, адступаецца ад свайго, тады, як старонні волытны зводнік, з палыны дыхае ветрык, падбадзёрвае агонь. I той з новаю сілаю ўсхопліваецца і бяжыць па сухім верасовым лісці, чапляецца за сухое голле...
— Футы, нуты! — з палёгкаю сказаў Барзоў, выключыў ліхтарык.
Грышкоў таксама з палёгкаю засмяўся — чалавеку заўсёды бывае лёгка і радасна, калі ён перамагае страх.
— А мы пужаюліся былі, га? — весела сказаў Грышкоў да Барзова. — От, каб хто глянуў, га?
Грышкоў засмяўся ўголос у гэтым,

цяпер здавалася знаёмым і беспечным лесе.
Барзоў не засмяўся, толькі крышкву скрывіў твар: ён не збіраўся раўняцца з Грышковым болей таго, палыхацца разам з ім.
Барзоў пстрыкнуў ліхтарыкам, павяціў на гадзіннік, незадаволенна кінуў:
— Хопіць, пайшлі. Час ідзе!
— А пажар? Лес жа загарыцца!
Грышкоў бачыў кінафільмы пра лесавыя пажары, і цяпер выразна ўявіў, як насохлы верас усьпыхне не толькі сваімі маленькімі лісцічкамі, а і галлём, тады агню не спыніць, тады лес можа заняцца і верхавым пажарам.
Барзоў спыніўся, хвіліну памаўчаў: ён нават і не думаў пра гэта. Каб хоць сам дадумаўся... А так выходзіла, што Грышкоў настольна на тым, каб прыйсці сюды, і тут заставаўся зноў жа па ягонай прапанове тушыць пажар.
— А ты што, ляснік? Табе камандзір паставіў задачу... У цябе ёсць загад камандзіра! — цвёрда паўтарыў Барзоў: цяпер у яго была падстава спрачацца. Але спрачацца ён з нейкім там Грышковым не збіраўся.
— Тупай следам, — коротка кінуў Барзоў і навалі пайшоў прэч, свеціць сабе над ногі ліхтарыкам. Ва ўсёй яго натрэніраванай постаці адчувалася перавага і ўпаўнёнаць у тым, што Грышкоў абавязкова пабяжыць следам і не пасмее застацца ў лесе адзін.
Грышкоў на нейкае імгненне ўкамянеў, здзіўлены пагардлівасцю Барзова, ён не мог і ўявіць, што чалавек так можа пагарджаць другім! Але гэты другі быў ён сам, Грышкоў, ні ў чым не вінаваты перад Барзовым...
Калі прайшло ўтрапленне, Грышкоў памкнуўся быў кінуцца ўслед за Барзовым. Ён не ведаў, што б рабіў з ім, не думаў, што Барзоў ён, як кацяня сабаку. Але святло ліхтарыка пакаляхалася слабаю плямінкаю недзе далёка між дрэў, было відаць, як яно спынілася. Барзоў, мабыць, чакаў, што Грышкоў будзе даганяць яго.
Цяпер Грышкоў ведаў, што калі б яму давлялося нават і памерці тут, ён не пайшоў бы даганяць Барзова, хоць і ўсумніўся ў тым, што мае права заставацца ў лесе, што трэба тушыць пажар...
Грышкоў выламаў яловых лапак і

рушыў да верасу, да агню, са злосцю і задавальненнем муніў з-за пляча па агеньчыках і вуголлі, быццам хацеў упляскаць яго ў зямлю.
Ён не разгнуўся да таго часу, пакуль не знясілеў, не задыхаўся, пачаў кашляць ад едкага дыму, а з воч пачылі слёзы. Тады толькі Грышкоў прыпыніўся, выцер рукавом пот з ілаба, агледзеў зробленае. Ён спадзяваўся ўбачыць патушаную паласу, верасу, якая адміжуе агонь ад лесу, але там, дзе ён пачынаў работу, цяпер як і нібыта таго не было, зрэдку весела ўспыхвала полымя.
Ля самага агню Грышкоў адчуў, ян угрэлася паветра. Цяжка было дыхаць ад гарачыні і ад дыму. На потных руках чорным пластам наліп попел, і твар, мабыць, быў гэтакі ж самы.
Грышкоў са страхам адчуў, што работа яго марная, што ён перад гэтым агнём, у гэтым лесе штосьці маленькае і слабенкае, як маленькаю і слабенкаю здаецца чалавеку мурашка.
З нейкім адчаем і сумам падумалася Грышкову, што трэба было адразу бегчы за дапамогаю да людзей. Цяпер ён не ведаў, як і куды ісці, і страшна было нават ступіць у лясную цемру.
Грышкоў зразумёў, што колькі яму тут не працуй — агню не перамагчы, а Барзоў прыйдзе з маршруту, доложыць маёру... Грышкоў уявіў, як прыедуць сюды, убачаць яго тут!..
Грышкоў навалі, быццам зацкаваўны сабакам звярок, агледзеўся навакол, шукаючы выйсця. Чырвоная свяціліся ў цемры вугольчыкі, слаба хісталіся чырванаватыя дымныя цені ад полымя, якое ўспыхвала ў розных месцах... Вакол была чужая і халодная цемь.
Грышкоў аж сценануў плячамі.
Ён ведаў, што на лесе ісці наўздагад нельга, так з лесу не выйсці. Трэба каб хоць які арыенцір... Арыенцір...
У памяці была нейкая заметка, арыенцір... Грышкоў зноў пачаў збіваць лапкамі полымя, рабіў гэта міжволі. I зноў аж горача зрабілася сэрцу ад думкі, што яго будучы шукаць, як прапажа, як недарэку якога-небудзь!
Ля ног у Грышкова суха трэснула на агні яловая галінка, быццам страціла, вугалек падскочыў угору і пакінуў за сабою дымны тоненькі след, які

Не зробіць не мог,
Інак савецкім бы не зваўся,
І веру я ім, далібог,
І ганаруся,
Бо і сам я
Савецкім
Гэты свет пазнаў,
Савецкім
Адыду з яго я.
Дарога у мяне адна,
А іншай не хачу дарогі.
Дарогі іншай не хачу—
Яна з Кастрычніка вятрам!
Ужо прывык
Па Ільічу
Жыцця ўсе крокі правяраць я.

Пазнае.
Каму ж яшчэ далей ісці
Дарогаю пачатай вамі?
Таму здабытак вашых сіл,
Як за належнае, прымае,
Таму даруе дзядзька нам,
І зразумее тых, хто скажа:
— Вядома,
Як было інакш?
Тады і мы зробілі б так жа...
Маўчым мы.
Чай даўно астыву.
Вячэра роздум сінім дымам,
І дум трывалыя масты
Нясуць праз час каго куды нас.
Мяне юначы роздум мой

Як спяшаю я,
Каб не адстаць,
Каб быць не з краю.
Але, хоць і падобны мы—
Ен у дарозе,
Я ў дарозе,
Заўжды.
Мінулага тамы
Гартаць і думаць аб народзе
Штодзённа абавязан я,
Занятка набліжае гэты
Мяне да заўтрашняга дня.
Я— чалавек,
Я— дзень планеты...
Апоўнач.

І ўжо бліжэй, бліжэй...
І сэрца стук:
Хутчэй, хутчэй!
— Адзін, другі...
Чацвёрты, пяты...
Зноў дзядзька стыкі рэк
лічыць...
Есць шчасце,
Прага да жыцця,
І ёсць свяцейшае—
Радзіма.
Ледзь сонца пырснула ў лісцё,
На верхавіны дрэў дрымотных,
І ранак поўніцца жыццём
Тут, дзе касая безтурботна
Свой страшыня баявала баль,
Дзе потым цішыня ляжала,
Самотна змешвала журба
Зямлю з вуголлямі пажару,
Дзе дзічка-груша тры вясны
Ад ран, апёкаў ледзь трывала,
А ўсё-ткі выжыла.
Ды сны
Жывуць у памяці трывала,
Хача даўно ўжо час злізаў
Узвышшы попелу з падворкаў,
Хача нахамі тут раса
Блішчыць на коласе пад зоркай.
Пяшчотна дзядзька гладзіць
ствол.
Шурпаты ствол калекі-грушы,
Упала горкая на дол
Сляза...
А сонца, сонца суніць
Расу на зерні васкавым
І слёзы,
Зазірае ў вочы,
Нібы ўспамінаў-думак дым
Навекі адагнаць з іх хоца.
Маўляе, гляньце на абшар:
Разлівам жыта ветрык
кročыць,
Ляціць у сін
Сінеч-шаша,
Устае спакойна дзень рабочы,
Вуць статак дол лугоў скубе,
Жаўрук бяздоном аваладоў...
Ды вочы дзядзькавы ў журбе,
Ды груша сцінана ў жалобе.
Старая груша
І Сямён—
Два сведкі той апошняй ночы.
І з імі я.
Бярэ ў палон
Мяне не ранак—
Дзядзькі вочы,
Яго пачуці і настроі

Перапляляўся ў сэрцы з болем
І ўпаўненасцю,
Што такой
Не будзе ночы больш ніколі!
Хоць цяжка распач мяне
стрымаць,
Але ж слязіца не да твару.
Не, ў сэрцы памяць не дарма
Жыве аб тых начных пажарах.
Мы з ёй мацнеем з дня ў дзень,
Злей угрызаемся ў работу...
Не, не дарма спіна гудзе,
І гімнасіёрка пахне потам...
Нясець мы памяць праз гады,
Бярэм яе з сабою ў космас,
Мы з ёй будзем гарады
І крочым ліпеньскім пракосам...
Ужо над лесам сонца дыск
Узняўся,
Пальмінее чырвань.
Дзень новы хлопцам маладым
Ужо ўсмixaецца нам шыра,
Ужо сарочку закатаў,
Расою рукі абмывае...
Рытмічны гул на ранне ўпаў—
Спрабе голас свой камбайн.
Паўзе ад раніцы далей
Густы туман мядзведзем белым.
І дзядзька ўсмixaецца ледзь,
У руцэ расцёршы колас спелы.
І рушыў напасткі туды,
Дзе аглушылі гулам ранак
Машыны.
Цяжкія жыты
Вітаюць строма ветэранаў.
Ідзе камбайн, а за ім
Другі і трэці,
А чацвёрты
Стань маўкліва.
— Справа ў чым?
Чаму стаіць камбайн
мёртвым?—
Спыталі мы,
А ў адказ:
— Іван— камбайнер наш на
ранку

Алесь ЕМЯЛЬЯНАУ

ЖЫЦЦЁМ

Хай, часам, і здуоць бацькі,
Што трыва доўгія мы носім,
Купляем джынсы, кашушкі,
А мы ж—
Вясна,
А мы ж—
Не восень.
Існуе мода для каго?
Калі не для хлапцоў,
дзядзятка!
Ды соль сучасніка майго
Не ў тым,
Не ў беленькіх пальчатках.
Я чую БАМа галасы,
КамАЗ—юнак яшчэ бязвусы,
І Лаўсанбуда карпусы
Глядзяць у неба Беларусі.
На робу
Модныя штаны
Не прывыкаць
Мяняць нам ранкам.
Хай сёння мы і «пацаны»,
Ды заўтра будзем ветэраны.
На «трэба» кажам толькі:
— Есць!
І не шкадуем сіл юначых.
Бо гаспадар зямлі—
Не гоць,
Хоць гаспадарым мы іначай.
А паглядзіце лепш, глыбей,
З якіх зярнят мы прарастаем,
І не адзін стары сябе
У нас, у моладзі,

То ў дні апалення кіне,
То ў сёння бухне з галавой,
То бачу будучыя дні я.
Ды тут не пра мяне расказ,
Прабач, чытач, за адступленні,
Стрымацца не магу падчас,
Каб не сказаць за пакаленне,
Каб не сказаць за юнакоў,
За кволых з выгляду дзядзятка,
Што смела з рук бяруць
бацькоў
Штурвал,
Каб кіраваць
Дваццатым.
Бяруць і боль.
І памяць іх,
І раны іх,
І іх уздымы,
Каб час адсунуўшы, бацькі
Сябе адчулі
Маладымі,
Каб чулі мірнае з галля
У жніўні буханне ранетаў,
Каб заўтра іх не сцерагла
Няўпаўненасць за лёс планеты.
Прыпынак.
Праваднік устаў—
Не стане тут чакаць састаў нас,
Бо што ж яму да нашых спраў,
Яму даўно расклад састаўлен.
Грукоча ён у рытме дня,
Жыццё ляціць, і ён спяшае
З ім полеч,

Спаць кладзёмся з дзядзькам.
— На, расшпілі мне гузік,
Браце,
Эх, столькі год, а я ніяк
Не навучуся гэтай справе...
І глянуў на абрубак правай...
— Лягчэй касіць траву ў лузе,
Чым расшпіліць вась гузік...
Уздыхнуў і лёг.
І час далёкі
Зноў успамінамі ў наступ
На памяць дзядзькаву пайшоў...
Ізноў гучыць загад:
— Уперад!
Гарыць варожы гарнізон...
Ізноў скрыпяць зямлянкі
дзверы...
Ледзь-ледзь гайдасца вагон.
Год сорок пяты.
Перамога.
Да родных месц вядзе дарога.
Віртанне з небыцця ў жыццё,
Нібы другое нараджэнне,
Па-новай свету адкрыццё.
З Радзімай блізкае спатканне.
Тук-тук—

Спыталі мы,
А ў адказ:
— Іван— камбайнер наш на
ранку
Не змог падняцца:
Зноў праз час
Адкрылася старая рана...
І дзядзька глянуў на мяне:
— Давай, хланец,
Ты ж, знаю, можаш.
Не падвядзеш?
— Не, дзядзька, не...
Сыпнула гулка ў бункер
збожжа...

застаецца і за ракетам у месячным
небе пры ціхім падвор'і.
Грышкоў з палёгкаю ўсмixaўся:
увесць час, як і выйшлі яны, уначы былі
чуваць стрэлы, кулямёты і аўта-
матныя чэргі са стрэльбішча. І па-
куль яны ішлі з Барзовым, страляніна
чулася ўвесь час злева. Грышкоў зда-
гадаўся, што ішлі яны лесам уздоўж
стрэльбішча і павінен былі павярнуць
управа, бо ўлева выйшлі б у мішэ-
нае поле, пад кулі.
Каб не памыліцца і не збіцца з кі-
рунку, Грышкоў пайшоў на стрэлы
напрамак па лесе, натыкаючыся на
дрэвы, спатыкаючыся аб ламачча,
якое цяпер, у цемні, было на кон-
ных кроку і за яго чапляліся ногі.
Але горш за ўсё былі вострыя галіны,
яны ўпіраліся то ў грудзі, то ўбакі,
то цялялі ў твар, быццам хацелі выпар-
фаць вочы. Было нават такое адчуван-
не, што дрэвы знарок мяркуюць каль-
нуць балючай. Грышкоў засланіў во-
чы сагнутаю ў локці рукою, ішоў кры-
ху рубам, спяшаўся, хутка стаміўся,
але яму здавалася, што ідзе ён даўно,
а страляніна не набліжалася; пачала
закрадвацца трывога — а ці правіль-
нае ён прыняў рашэнне?
Калі пад нагамі адчулася сцяжынка,
Грышкоў спыніўся, перавёў ды-
ханне, пайшоў вобмацкам на ёй—яна
павінна была весці на ўзлесак, да
стрэльбішча. Сцяжынка хоць і блу-
дзіла крыху, але страляніна рабілася
мацнейшаю, ды і пад нагамі станові-
лася тупчэй.
Лес кончыўся нечакана. За шчыль-
ным ельнікам раскінулася чорнае глу-
хое поле. Ды цемнен яго была не та-
кая страшная, як лесавая, таму што
на полі ўрадок свяціліся чырвоныя
ліхтары. Няяркае чырвонае святло ні-
быта саграла асеннюю ноч, ад яго
неяк адразу на душы ў Грышкова зра-
білася спакойнай і ўтульнай, хоць ён і
не паспеў здагадацца, куды прый-
шоў.
Нечакана па ўсім полі замілгалі,
забегалі слабенькія агеньчыкі. Адра-
зу ж поле ажыло ад злосных кароткіх
сплохаў полымя з аўтаматных і
кулямётных ствалоў, фасфарычных,
незямных светлячкі трасіруючых куль
перакраслілі цемнен — і адзін за
адным патухалі мільгatlівыя агень-
чыкі ў полі.

Страляніна пачала пакрысе аціхаць,
і некачана апошняя даўгаватая чарга
трасіруючых куль снапом вогненнах
струменяў прабіла начную чарнагу,
ударылася аб небачную перашкоду,
іскрыста і казанка рассыпалася ўбакі
і ўгору. Адна куля доўга, калі ўжо
астатнія патухлі, усё яшчэ ляцела ў
неба — быццам хацела вырвацца ў
Сусвет зямная зорка.
Чырвоныя ліхтары патухлі, замест
іх засвяціліся белыя, прагучаў сігнал
адбою, запылілася святло на галоўнай
вейцы ў кіраўніка стральбы.
Грышкоў ужо ведаў, што гэта
стрэльбішча іхняга палка, на якім сам
ён страляў не раз, але ўсё яшчэ стаяў
зачараваны вдовшчам начной страль-
бы. Зусім побач было і перакрывава-
не, з якога маёр адправіў іх па мар-
шруту, з якога і да палка падаць ру-
кою...
Грышкоў паўз лес выйшаў на да-
рогу і пабег да вейцы кіраўніка страль-
бы — адкуль можна было пазваніць
у полк пра пажар. Ен з ходу ўзбег па
металічнай лесвіцы на другі паверх і
толькі там прыпыніўся, каб сабрацца
з духам. З вышні ён агледзеўся на-
вокал. Зусім побач свяціўся агнём
полк, за лесам віднеліся рэдкія агень-
чыкі вёскі, а ў лесе добра была відна
чырвоная пляма агню, быццам там
распалілі вялікае вогнішча. Ад таго,
што такім невялічкім і добра бачным
адсюль быў той лесавы пажар, які так
напалохаў Грышкова, ад таго, што
лес, у які пусціў іх ночку маёр, быў
невялікі, свойскі лес, спачатку невы-
разная трывога варухнулася ў сэр-
цы, потым стала зразумела, што па-
жар гэты даўно бачылі, што дарэмна
яго, Грышкова, геройства было, па-
смяяцца можна і з яго, і з усіх тых
страхаў, якія былі там, у лесе!
Быццам аглушаны гэтым, Грыш-
коў усё ж зайшоў за пулыт, прыпыніў-
ся на парозе, пакуль кіраўнік істры-
каў тумблерамі са светленькімі фас-
фарычнымі галоўкамі.
— Слухаю вас, — павярнуўся да
Грышкова незнаёмы старшы лейтэ-
нант.
Грышкоў дакладваў і быццам чуў
свой голас здала, сам здзіўся, на-
колькі гэта ўсё простае і звычайнае,
пра што ён гаворыць, і з-за гэтага аж
наёмка, што адрывае старшага лейтэ-
нанта ад работы, Грышкоў чакаў,

што старшы лейтэнант засмяецца ці
перапыніць яго і не даслухае да кан-
ца. Але старшы лейтэнант не перапы-
ніў, не ўсмixaўся. У святле ад пулы-
та твар яго здаваўся бледным, з цём-
нымі кругамі пад вачамі — старшы
лейтэнант быў стомлены і яго і на
самай справе не цікавіла тое, што рас-
казваў салдат.
— Мы пазванілі дзяжурнаму... Пас-

тупная рота будзе ісці на стральбу,
зойдзе і патухне агонь. Туды, ма-
быць, трасеры рыкашэтам залятаюць,
летам штодня гарыць, — неахвотна
растлумачыў Грышкова старшы лейтэ-
нант, і раптам ажывіўся: — А вы,
радавы, з каранціна? Вас што, па ад-
наму ў лес Цімохін пускаяе?
Невядома было, чаму больш здзі-
віўся старшы лейтэнант: ці таму, што
Грышкоў з каранціна, ці таму, што ён
адзін быў у лесе.
— Не, напарнік пайшоў па марш-
руту, не захацеў аставацца, — адка-
заў Грышкоў і адчуў, што чырванее,
— такім недарэчным цяпер самому
здалося тое пакарагунненне.
Старшы лейтэнант раптам ажывіў-
ся, уважліва прыгледзеўся да Грыш-
кова, і з твару яго аляцела і стом-
ленасць, і абьякавасць.
— Вы без компаса? Як выйшлі сю-

ды, не заблудзіліся? Па страляніне?
Не пабаяліся адзін застацца ў лесе?
Страшнавата было? — старшы лейтэ-
нант пытаўся і быццам адказаў на
свае пытанні, устаў, падышоў да Грыш-
кова бліжэй, нечакана рухавы,
сырпны, усміхнуўся. І ад гэтай
юнацкае ўсменні быццам памаладзеў
на многа гадоў.
— Хочаце да мяне, у гаўбічную, ва
ўпраўленне? Мне трэба такія хлопцы.
Як ваша прозвішча?
Грышкоў ад нечаканасці разгубіў-
ся і не мог нічога сказаць, ён толькі
ўважліва прыгледзеўся да старшага
лейтэнанта — ці не жартуе той, і не-
спадзявана для самога сябе адказаў
з гонарам і спакойна:
— Куды загадаюць, туды і пайду
служыць.
— Правільна, салдат, гэта ўжо мой
кляпат, — засмяяўся старшы лейтэ-
нант, і Грышкоў таксама засмяяўся,
быццам удала прайшоў цяжкі кавал-
лак дарогі, а той, што наперадзе, і
знаёмы, і лягчэйшы.
— Дарогу да маёра ведаеце? Не
спазнаецеся? У мяне тут матачыкліст
унізе дзяжурчык, падвясце, — зноў
сур'ёзна пацікавіўся старшы лейтэ-
нант.
Грышкоў зірнуў на гадзіннік: часу
ў яго халала, каб прыйсці да маёра
раней, чым вернуцца хлопцы з марш-
руту.
— Дзякую, таварыш старшы лейтэ-
нант. Пяшчоткам дайду! — Грыш-
коў адчуваў, што ўсмixaецца, і не мог
стрымацца. — Дазвольце ісці?
— Ідзіце! — старшы лейтэнант па-
вярнуўся да пулыта.
Грышкоў усё яшчэ ўсмixaўся, сы-
ходзячы па гулкай металічнай лесві-
цы, і яму падабалася слухаць свае
цвёрдыя ў начной цішыні крокі. Ен
прыпыніўся на лесвіцы, з задаваль-
неннем, петаронка закурыву, з асало-
даю ўдыхнуў гарнавы востра-пахучы
дымок ад цыгарэты, палюбаваўся
яшчэ адным заходам стральбы на
стрэльбішчы і протым цвёрдым разма-
шывым крокам пайшоў па дарозе да
маёра, не думаючы загадзя пра тое,
як будзе дакладваць, бо апрадвацца
не было патрэбы, бо цяпер ён ведаў,
чаго варты сам і разумеў, што гэта
толькі вучнёўства, а ўсё сапраўднае
салдацкае жыццё наперадзе, і яно пат-
сілу яму.

М. Танк на літаратурным вечары.

Фота Ул. КРУКА.

3 ГЛЫБІНЬ НАРОДНЫХ

З цягам новых вершаў назабываю амагараў паэзіі П сакавіка на сваім аўтарскім вечары народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Максім Танк. У іх—глыбокія роздумы аб Радзіме, чалавеку-стваральніку, чалавеку-працаўніку. Некількі новых твораў паэт прысвяціў 30-годдзю Перамогі, велічы подзвігу савецкага народа, які ў жорсткай сутычцы з фашызмам адстаў сваю свабоду і годар.

Сарадзінае слова аб творчасці М. Танка, аб яго вялікай гра-

мадскай і дзяржаўнай дзейнасці сказаў Янка Брыль. Успамінамі аб рэвалюцыйнай рабоце паэта, аб першых яго творчых кроках падзяліліся народныя артысты СССР Р. Р. Шырма і заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Якуб Міско. Вершы, прысвечаныя М. Танку, прамагалаў Р. Барадзілін.

На вечары гучалі вершы, песні і балоды на словы Максіма Танка ў выкананні актэраў мінскага тэатраў. Акадэмічнай харавой кампазіцыі БССР, салістаў і ансамбляў. БЕЛТА.

ШМАТ якія вершы-споведзі, вершы-заклікі, вершы-роздумы, што належаць перу Максіма Танка, увайшлі ў свет духоўнага багацця сучасніка. Акрыленая і мужная, на-зямному рэальная і рамантычная па настрою, яго паэзія знітавана з родным краем, з блакітам нарачанскіх хваляў і мачтавых сосен, з краем партызанскай славы і працоўных спраў землякоў паэта, ёй адкрыты і амаль усе кантыненты планеты, дзе ён пабываў як прадстаўнік Савецкай дзяржавы. Нам, чытачам кнігі М. Танка, дарагія і прычымна плынь, і філасофская глыбіня, і публіцыстычны напал яго паэтычнай мовы. Міжволі думаеш і пра яе песенны характар, асабліва, калі аўтар звяртаецца да фальклорных матываў і вобразаў. І кампазітары знаходзяць у такой крыніцы патхенне для таго, каб на крылах мелодыі выправіць у блізка і далёкі свет хвалюючае слова мастака-сучасніка.

Якая разнастайная музычная палітра ў гэтых вершах! Ад раманса да араторыі, ад паэтычнага маналага да малядзёйнай песні... Суладдзе выразнага грамадзянскага гучання з характэрным паэтычным словам прыцягвае да творчасці М. Танка музыкантаў розных пакаленняў. Спынімся на харавых творах на тэксты паэта. Яны вельмі паказальныя, на нашу думку, для характарыстыкі садружнасці паэта і кампазітара наогул.

Аўтары музыкі адчуваюць тое, што было сказана М. Танкам у адным вершы:

Не знайду спакою з вамі,
Песні гневу, болю,
З сэрца просіцца самі
Вырвацца на волю...

Адным з выдатных твораў харавой беларускай музыкі пасляваеннага перыяду з'яўляецца «Калісьці бора на Карпатах» А. Багатырова. Гэта добры ўклад у нашу музычную Леніншчыну. Верш М. Танка прасякнуты высокім патрыятычным пацудом, выключнай пэпльняй і любоўю. Паэт выкарыстаў гудзьверскую легенду аб ланіцкіх сьлядах, якія ў Карпатах «беражліва прыкрываюць сваімі крыламі арлы».

Істотную ролю ў музычнай форме твора адыгрывае харавая інструменталка. Яна—дзейсны прыём стварэння кантрасту паміж часткамі харавой партытуры. Так, першаму раздзелу, вытрыманаму ў плане песні-раманса, цыбы супрацьстаўляецца ўрачысты гімн сярэдняй часткі, дзе адбываецца і змена фак-

туры: імітуецца дыялог жаночых галасоў з мужчынскімі. Гэта абумоўлена не толькі меркаваннямі музычнай архітэктонікі, а перш за ўсё зместам паэтычнага тэкста. Хор А. Багатырова «здабывае» меладыйнае і інтанацыйнае характэрнае з верша-легенды.

Дзве харавыя паэмы Л. Абельвіча—«Ой, не гніце, ветры, вербы над ракой» і «Песня свабоды»—прысвечаны гісторыка-рэвалюцыйнай тэме. Іх змест—барачка падвольнага народа за свабоду ў былой Заходняй Беларусі пачатку 30-х гадоў. Кампазітар захоўвае фальклорны выток верша «Ой, не гніце», напісанага на ўзоры народных нясень.

ёсць арганічнае прапінкшце ў характар паэтычнага зместу, волінае меладыйнае дыханне, гнуткі рытм, што ідзе ад асаблівасці паэтычнай страфы. Ад не і асобныя элементы народнай танцавальнасці ў музычнай плыні.

На партызанскую тэматыку напісалі хоры «Партызанскія акаш» У. Алоўнікаў і Р. Пукета. Абодва дэюі глыбокае амацяваўнае асаблівасце паэтычных вобразаў М. Танка. Кампазітары на-рознаму вырашылі задачу музычнага ўасаблення аднаго і таго ж матэрыялу: у хоры У. Алоўнікава адчувацца пераламленне жанру плачу-галазнення (харавы запес), а ў аднайменным творы Р. Пукета—беларускай пра-

ШЧЫРАЕ СЛОВА, ШЧЫРАЯ ПЕСНЯ

Стылявал рысы беларускай народнай працяжнай песні яскрава адчуваць у першым раздзеле паэмы Л. Абельвіча—плаўнасць, рытмічна і ладавая рухавасць, натуральны інтанацы, наступовае падключэнне новых галасоў і г. д. У цэнтральным драматычным эпізодзе паэмы—«Не гадала верба, не гадала, што восенню лісці спадуць...»—адчуваецца інтанацы народнай бытавой лірычнай песні «Ой, пайду я ў сад».

У сурова-мужнай «Песні свабоды» Л. Абельвіча выразныя рысы рэвалюцыйных і народных песень волініцы. Доклады, мерны маршавы поусті, энергійны размахыстыя заклікі-воклічы, якія ўносяць адценне юнацкай адвагі,—такія асаблівасці музычнай мовы твора.

Шырока прадстаўлена ў харавых партытурах беларускіх кампазітараў на тэксты М. Танка тема Вялікай Айчыннай вайны. У гэтым сэнсе вялікую цікавасць мае дытых Э. Тырманд для хору а капэла—«Каб ведалі» і «Сасна». Тут на-грамадзянску гораца сцвярджаецца ідэя неўміручасці народа, які перамог у такой жорсткай вайне з фашызмам. Як і многія іншыя харавыя творы Э. Тырманд, дытых мае рысы вакальнай балады або маналагаў. Гэта выяўляецца ў вобразнай шматпланавасці. Гэтак жа, як і ў баладах гэтага кампазітара (большая частка балад напісана таксама на вершы М. Танка), тут

цяжкай лірычнай песні.

Адна з характэрных тэндэнцый развіцця беларускай музыкі пасляваеннага перыяду—стварэнне цыклаў на тэксты аднаго паэта. Гэта было выклікана імкненнем папярць кола вобразаў, як мага больш паўней і глыбей раскрыць тую ці іншую тэму, паказаць не як бы а розных бакоў, у розным асветленні. Так з'явіліся ў беларускай музыцы цыклы рамансаў А. Багатырова, Л. Абельвіча, Н. Надкавірава, Р. Пукета, Д. Лукаса, Я. Дзецірыка. Такія цыклы створаны і ў галіне харавой музыкі а капэла. Назавём «Партызанскі трыніцх» Д. Смольскага на вершы М. Танка. Змест яго не вычэрпнаецца партызанскай тэмай. Папярваючы тэматычныя рамкі, паэт (а разам з ім і кампазітар) уносіць грамадзянскія і філасофскія матывы ў «сюжэты», звязаныя з вайной. Запатная мара аўтара паэтычных радкоў—быць патрэбным людзям, дапамагаць ім будаваць і жыць. Менавіта таі сэнс працінае верш «Я хацеў бы» (трэці хор у цыкле). А наогул трыніцх Д. Смольскага—гэта завершаны ў поўным сэнсе гэтага слова цыкл, дзе прысутнічаюць арганічныя ладава-танальныя сувязі, аднасець у правлах лірычнага «я».

Паэта часам называюць песняром Нарачы, бо ён умее на дэва тонка і дакладна пацупць і перадаць «гукі» Нарачы, «музыку». Вершы М. Танка, прысвечаныя На-

Прэм'ера Дружбы

У тэатры оперы і балета БССР адбылася прэм'ера оперы С. Манюшкі «Галька». Яе пастаноўну ажыццявіў мастацкі кіраўнік Вроцлаўскай нацыянальнай оперы Баляслаў Янкоўскі.

— Мы імкнуліся паказаць не толькі поўную драматызму гі-

сторыю дзяўчыны з народа, жорстка падманутай маладым прыгоннікам Янушам, але і надаць гэтай гісторыі сацыяльна-выкрывальную афарбоўку, — сказаў рэжысёр нарэспандэнту БЕЛТА.— І калі нам удалося дабіцца сацыяльнай вастрын і мастацкай выразнасці, то ў гэтым вялікая заслуга ўсіх, хто заняты ў спектаклі, хто дапамагаў яго рыхтаваць. БЕЛТА.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФШАХ

Дзяржаўны рускі тэатр БССР імя М. Горькага паказаў прэм'еру спектакля «Час пік» паводле апавесці польскага драматурга Ежы Ставінскага. Інсцэніроўка і пастаноўна заслужанага дзеяча мастацтва Латвійскай ССР А. Каца; мастацкае афармленне заслужанага дзеяча мастацтва Латвійскай ССР Т. Швеца.

НА ЗДЫМКУ — у ролі Зосі—артыстка В. КЛЕБАНОВІЧ, Кшыштава Максімовіча — народны артыст БССР Р. ЯНКОУСКІ.

Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Януба Яоласа пазнаёміў глядачоў з кнімай балгарскай пісьменніцы Леды Мілевай «Калі ляжыць не спяць» (пераллад на беларускую мову В. Нікіфаровіча). Падрыхтаваў спектакль і напісаў да яго музыку Б. Насоўскі ў дэкарацыях Д. Мохавя з танцамі, пастаўленымі Н. Ласкары.

НА ЗДЫМКУ — у ролях Мяр, Мурмяў і Мур артысты В. ПЕТАЧКОВА, А. КАЦЕЛЬНІКАВА і В. ДАШКЕВІЧ, у ролі Марана—Б. СЯУКО. Фота С. КОХАНА.

Даўно ўжо сталі добрай традыцыяй сустрачы беларускіх кампазітараў, музыкаў і выканаўцаў са сваімі калегамі з саюзных рэспублік. Апошняя такія сустрачка адбылася ў Мінску. Нашымі гасцамі была група кампазітараў і выканаўцаў з Горькага, прадстаўнікі Верхневольскай кампазітарскай арганізацыі: заслужаны дзеяч мас-

ваіны. Час быў распісаны амаль па мінутах. Адна А. Несцэраў знайшоў хвіліну, каб падзяліцца з чытачамі газеты «Літаратура і мастацтва» сваімі ўражаннямі аб знаходжанні ў Мінску.

НЕСЦЭРАУ. Мы шмат чулі аб Хатыні, унутрана рыхтаваліся да паездкі туды, але тое, што убачылі там, пераўзышло на-

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю

АД ПРЫВОЛЖСКІХ СТРОМ

тацтваў РСФСР, старшыня горнаўскай кампазітарскай арганізацыі, рэктар Горнаўскай дзяржаўнай кансерваторыі, кампазітар А. Несцэраў, заслужаны дзеяч мастацтваў Якуцкай АССР, кампазітар Г. Камракоў, кампазітары А. Бяндзіці і С. Стразаў, лаўрэат Міжнароднага конкурсу імя Чайкоўскага, заслужаны артыст РСФСР, саліст Горнаўскага тэатра оперы і балета А. Правілаў, салісты філармоніі Ю. Западзінская, К. Бяляева, выкладчык Горнаўскага музычнага вучылішча В. Шырокаў. Адбыліся сустрачкі з вучнямі сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры кансерваторыі, канцэрты ў Саюзе кампазітараў БССР, на аўтазаводзе, паездка ў Хатынь, энскурсія па Мінску, наведванне музея Вялікай Айчыннай

шыя чананні. Цяпер, як ніколі, разумееш, чаму ўсе новыя і новыя беларускія кампазітары прысягаюць Хатыні свае творы. Я думаю, што іх выкананне ў дні святкавання 30-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне будзе яскрава сведчыць аб тым, што трагічны падзеі і ахвяры мінулай вайны ніколі не забудуцца.

У нас абвешчаны спецыяльны конкурс на лепшыя музычныя творы розных жанраў, прысвечаны Вялікай Айчыннай вайне. На Горнаўскім тэлебачанні пацупаецца цыкл перадач, у якіх гучаць гэтыя творы. У прыватнасці адбылася першая такая перадача, дзе выконвалася кантата Г. Камракова «Не быць вайне», напісаная для капэлы хлопчыкаў. Ён піша балет

час вучыліся ў Аркадзія Алянсандровіча. Зараз, стаўшы ўжо яго калегамі, паўнапраўна прадстаўляюць Верхне-Волжскую арганізацыю. А. Несцэраў расказвае пра сваіх былых вучняў вельмі ахвотна.

НЕСЦЭРАУ. Пачну я з Германа Камракова. Ён нарадзіўся ў Горнім. Спачатку вучыўся ў капэле хлопчыкаў—ёсць у нас такі чудовы харавы інтэлектыў, які мы ўсе вельмі любім. Пасля заканчэння Горнаўскага музычнага вучылішча пацупіў у Маскоўскую кансерваторыю, дзе вучыўся ў слаўнага прафесара—тэарэтыка Л. Мазеля. Пасля паехаў у Якуцію і адначасова займаўся на завочным аддзяленні кампазітарскага факультэта Горнаўскай кансерваторыі. І трэба сказаць, займаўся паспяхова. Нао-

рачы, бадай, найбольш музычныя. Гэта чуецца і ў іх арыгінальнай інструментуцыі, і ў гукаванні.

Сярод харавых твораў на вершы М. Танка — гэта паэтычны паказ Ю. Семіянкі «Спакойна дрэмле Нарач». Вобразы і настрой суадпавядаюць характару і лірычнай засяроджанасці найбольш выразнае адлюстраванне ў гэтым а капэльным хоры.

Любоўная лірыка паэта знайшла сваё ўасабленне ў а капэльным хоры Р. Пукета «Не сячы сены», які нагадвае песню-раманс з умоўленай паэтычнай інтанацыяй, з падкрэсленым рэалізмам перадыманні і роздму героя.

Каларытна, свежымі музычнымі фарбамі напісаны «Гумарыстычны малюнак» (які ўказаў аўтар музыкі) для а капэльнага хору — «Баба» І. Кузінцова, І. Бартаўліва, з замілаваннем анявасца бабка-зельніца, якая збірае «гаючыя травы». З першых жа тактаў гэтай мініяцюры адчуваецца блізкасць музыкі да народных вытокаў, інтанацыйнае водгукі беларускай народнай карагоднай песні «Ох, і сёння Ульяніца лянок».

У харавых творах беларускіх кампазітараў на вершы М. Танка паўразаці і перапліценне лірыкі з жанравымі замалёўкамі — напрыклад, у хорах Н. Падкавырава «Добрай раніцы» і «Свайі, зара» і Ю. Семіянкі «Ну і вечар вясновы». У творах Н. Падкавырава мяккі, настаралы каларыт, кулётная кампазіцыя. У «Добрай раніцы» меладыйныя інтанацыі запеву сапрама нагадваюць народныя працяжныя песні. А хор Ю. Семіянкі «Ну і вечар вясновы» перадае на-сучаснаму радасны настрой моладзі, якая вяртаецца са свята песні.

Каларытная жанравая замалёўка А. Багатырова «Вяселле» прасякнута вальсамым рытмам, дзе ў лаканічнай форме перададзена атмасфера сваточнасці, якая пануе на вяселлі з песнямі над цымбалы. Гэта харавая мініяцюра напісана ў форме ронда, бліжэй народнай традыцыі.

Сапраўды «хлебам надзеі» (так называлася адна з лепшых кніг паэта) стала для кампазітараў рэспублікі творчасць Максіма Танка. Вершы песняра роднага краю вабяць музыкантаў, якіх з захваленнем гартуюць старонкі хвалюючай паэзіі, дзе сэрца дыктуе настрой і сюжэт, інтанацыю і нафае.

Яўгенія БЕРНШТЭЙН,
музыказнаўца.

У ЗАЛЕ гасне святло. На экране з'яўляюцца — сувараўцы. Сёння, як і заўсёды, яны сабраліся на Цэнтральнай плошчы, дзе праходзяць звычайна традыцыйныя парады і святочныя дэманстрацыі працоўных. Кожны раз адкрываюць гэтыя шэсці юныя барабаншчыкі ў сініх шынялях.

Так пачынаецца новы дакументальны фільм рэжысёра Р. Дзюдзіева «Сувараўцы» па сцэнарыю Б. Палюніківа. Аператары — А. Мільскі і У. Ціслюк. Аб ім гаворка пойдзе крыху пазней, а пакуль звернемся да некаторых ранейшых кінастужак гэтага рэжысёра.

...Раіса Дзюдзіева вучылася ва Усесаюзным Дзяржаўным інстытуце кінематаграфіі. Яе настаўнікам быў

адзін з заснавальнікаў гэтай установы, выдатны майстар савецкага і сусветнага кіно Леў Уладзіміравіч Куляшоў. У 1959 годзе яна прыйшла на студию «Беларусьфільм». Спачатку працавала на выпуску кіначасопісаў. Першым яе самастойным фільмам быў навукова-папулярны, так званы заказны — «А я і не ведала». Потым неаднойчы будзе яна працаваць над стужкамі гэтага жанру — «Беражыце здароўе» (пра санітарнае абслугоўванне ў вёсцы), «Беражыце сваіх дзяцей» (пра ахову здароўя дзяцей), «Падрыхтоўка да экзамену» (пра трохпрацэнтную назыку), «Спецыялізацыя вытворчасці свініны», «Нафта і нафтахімія», «Беларуская ССР» (геаграфічны нарыс) і іншыя.

Вядучае ж месца ў яе палужным спісе займаюць кінанарысы — хронікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя. У іх рэжысёр сродкамі кіно раскрывае цікавыя з'явы мінулага і сучаснага жыцця. У гэтым важным роллю адыграла яе творчае супрацоўніцтва з паэтамі

А. Вялюгіным, які, дарчы, пачынаў свой кінематаграфічны шлях са сцэнарыяў для фільмаў Р. Дзюдзіевай «Глобус Напалеона» (1962) і «Янка Купала» (1962). Першая з гэтых стужак уважлівае бітву рускай арміі з французскімі захопнікамі ў 1812 годзе. У свой час гэты твор карыстаўся вялікай папулярнасцю. Сапраўды цікава былі паказаны ў ім падзеі мінулыя. З рэжысёраў-дакументалістаў Р. Дзюдзіева, можна сказаць, першай звярнулася да гэтай тэмы. Метад адлюстравання паказу скарыстаны даволі разнастайна, хаця не абышлося без ісцэнзіраваных аднаўленняў.

Варта, праўда, адзначыць, што ісцэнзіроўкі ў дакументальным кіно — не «вынаходніцтва» Р. Дзюдзіевай. Гэта было тэндэнцыйна пэўнага часу. Што датычыць стужкі «Янка Купала», то пралікі з ісцэнзіроўкай не засталі дадатнага ў творчым пошуку: фільм прагучаў

мі хораша гаворыць аб усім гэтым вучанца: яна любіць музыку, асабліва 40-ю сімфонію Моцарта. Потым школьнікі прыходзяць у майстэрню беларускага скульптара І. Міско.

Увесь час адчуваеш, што Р. Дзюдзіева ўмела свадучае будзінае з незвычайным, простае з паэтычным. Калі, напрыклад, гучаць радкі паэтычнага верша, яна пашырае рамкі кадра, пераходзіць глядача на Курган Славы, на мемарыяльны комплекс Хатыль... Памяць аб загінуўшых будзе жыць вечно!

Памяць... Подзвіг бацькоў жыць ў працоўных справах іх сыноў. Хіба не такой думкай прасякнуты фільм-агляд «На Беларусі», зроблены Р. Дзюдзіевай са сцэнарыстам М. Матукоўскім і аператарам В. Кавалёвым! Дарчы, у гэтым кінарэпартажы ўпершыню на экране прагучала балада І. Лучанка «Памяць сэрца» ў выкананні В. Вульчыча. Гэта песня найлепшым чынам уявілася

Беларусі павяны івачасоўсім. Ён жа па ўзроўню прафесійнага майстэрства аднавада ўсім патрабаваным самастойнага дакументальнага фільма.

Вярнуся аднак да таго, з чаго пачынаў — да фільма «Сувараўцы». Слова Раісе Барысаўне:

— Мінскія сувараўцы, мабыць, нічым не адрозніваюцца ад сувараўцаў Далёкага Усходу. І ўсё ж менавіта ім я вырашыла прысвяціць дакументальны фільм. Сувараўцы... Памятаю, у 1946 годзе гэта было незвычайнае відэвішча: па вуліцы — стром ці-гуртан ільі падлеткі ў прыгожай вайсковай форме. Мы бачылі ў іх новыя рысы будучых афіцэраў, рысы новай вайскай культуры. Высанародныя, эрудзіраваныя, з добрымі манерамі. Людзі... А між тым многія з іх — учараннія «сыны палкоў», юныя народныя месціўцы, дзеці загінуўшых воінаў, дзеці вераможцаў... Я была ўзрувана,

ПРАКІКНЕННЕ Ў ЗАПАВЕТНАЕ

паэтычна, меў багатую вобразную фактуру.

А вось нарыс «Радзіма... Без цябе я пагхлы ачаг», сцэнарыі да якога напісала сама Р. Дзюдзіева. Ён прысвечаны Герою Савецкага Саюза Асману Касаеву, які ў гады Вялікай Айчыннай вайны камандаваў партызанскім палком на Магілёўшчыне. Фільм пераносіць нас у родны край героя. Аднавіскоўцы праводзяць у Савецкую Армію пляжніка Асмана Касаева — Ісхака Касаева. «Хай Ісхак будзе такім жа джыгітам, якім быў Асман», — гаворыць дыктар, выказваючы думкі старых горцаў.

А кульмінацыйны момант стужкі — расказ аб знішчэнні партызанскім палком варажскага гарнізона ў вёсцы Пашкава. Цікава, што дакументалісты здолелі паказаць і тое, як рыхтавалася аперацыя і якую роллю адыграў у ёй Асман Касаев.

Мы быццам слухаем разважанні ўдзельнікаў тых баёў. І кадры пацвярджаюць глыбіню іх перажыванняў у тых часіны.

Фільмам-раздумам можна назваць і нарыс «У свеце цудоўнага» па сцэнарыю Р. Дзюдзіевай і Э. Міловай. Ён расказвае аб тым, як дзеці прагна назваюць свет чароўнага — музыкі, выяўленчага мастацтва, літаратуры. Вель-

кі ў фільм, стала яго лейтэматывам.

Летась, да 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у творчым аб'яднанні «Летаніс» былі створаны кіначасопісы «Савецкая Беларусь № 7» і «Піянер Беларусі № 2». (Рэжысёр Р. Дзюдзіева).

...На фоне Мінска, знятага з вышыні, на фоне шматтысячнага шэсця, што бурлівай ракой цяча па Ленінскаму праекту да плошчы Перамогі, гучаць назывы «Свяшчэннай вайны». А калі камера апускаецца, мы бачым па-святлому апрачнутых былых воінаў партызан, кіраўнікоў партыі і ўрада рэспублікі. У паказе гэтай падзеі Р. Дзюдзіевай вельмі спатрэбіўся паз шаны раней творчы вопыт для таго, каб з мюства кадраў, знятых рознымі аператарамі, скампанаваць ёмістую, выразную дзясцімінутую стужку, стварыць канкрэтны і сімвалічны малюнак усенароднага свята. Здымкі з розных пунктаў — агульныя, сярэднія і буйныя планы, партрэты ўдзельнікаў дэманстрацыі, дэталі... Ні на хвіліну цябе не пакідае адчуванне, што і ты знаходзішся ў цэнтры ўрачыстых падзей.

Не аразумела толькі, чаму кінавыклад пра святаванне 30-годдзя вызвалення

што патрэбна зрабіць нешта большае, чым толькі паказаць пафэсдаўніую службу курсантаў. Аднойчы яшчэ раз слухала оперу С. Пракоф'ева «Вайна і мір». Пасля некаторага роздму прышла да высновы: «Вальс Натані» найлепшым чынам «уішпаца» ў арганічную структуру стужкі, перадаць настрой, а ў канчатковым выніку і сімвалічна аб'яднае дзве розныя эпохі, у якіх дзейнічалі продкі і дзейнічаюць зараз іх нашчадкі. Гэта ж абаронцы Радзімы!

...Гучыць слаўты «Вальс Натані Растовай». Камера панараміруе, і мы бачым толькі беласнежныя калены, сцены з росісам, парадную лесвіцу. І нам здаецца, нібы той вальс гучыць над сцяпенным палаца XIX стагоддзя, а не ў Мінскім сувараўскім вучылішчы. І што там, унізе, танцуе сама Наташа Растова з Андрэем Балкоўскім, а не курсант-суваравец са сваёй дзюльчынай, мабыць, таксама Натанай... Вось такі кінематаграфічны эфект.

Кінанарыс «Сувараўцы» — вынік доўгіх і ністомных пошукаў ва ўсіх напрамках — драматургіі, выяўленчых сродках, мантажы.

Алесь МАЦКЕВІЧ.
На здымку: рэжысёр Р. Дзюдзіева.
Фота Л. Данца.

гул гэты чалавек вельмі працавіты і творца актыўны. Хача Герман зараз жыць і працуе ў Горкім, ён пастаянна творча звязаны з Якуціяй...

Мы думаем, што ўсе, хто слухаў квартэт Г. Камракова для драўляных духавых інструментаў, звярнулі ўвагу на тое, што ён літаральна прасякнуты музычным яўным фальклорам. Гэта перш за ўсё сказалася на інтанацыйнай і рытмічнай мове музыкі. Твор выконваў квартэт выкладчыкаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

НЕСЦЕРАУ. У Аляксандра Бяндзіцкага няма спецыяльнай кампазітарскай адукацыі. Ён скончыў кансерваторыю як піяніст. Але пастаянна наведваў клас кампазіцыі факультэту. Займеў зусім прафесійнальную школу. Ён з'яўляецца аўтарам сімфоніі «Ніжгародскі Крэмл», шэрагу твораў камернага характару. Наогул вельмі любіць камерную музыку...

У Мінску прагучала Саната для сярпінкі і фартэпіяна — стала прафесійнальнае сачыненне, якое сведчыць аб імгненні кампазітара да Пракоф'ева, Шастановіча — класікаў савецкай музыкі. Выканалі санату Ю. Западзінская (сірыяна) і аўтар.

НЕСЦЕРАУ. Станіслаў Стралаў яшчэ малады кампазітар. Скончыў у нас два факультэты — фартэпіянны і кампазітарскі. Выдатны музыкант, які імяецца да рамантычнай сферы музыкі. У яго выразная інтанацыйная і яркая гармані-

ная мова. Эмацыянальны кампазітар, любіць Ясеніна...

Такія характарыстыка дае магчымасць зразумець, чаму С. Стралаў прызвёў для паказу ў Мінск чатыры раманы на вершы С. Ясеніна «Малітва Маці», «Я ішоў тут», «Зіма», «Пароша». У час выканання гэтых твораў у Саюзе кампазітараў БССР нехта са слухачоў даў ім верную ацэнку: «Гэта смачна зроблена». І сапраўды, на наш погляд, кампазітар зразумеў настрой Ясеніна і перадаў і дэкладна выказаў яго маляўніча музыкай мовай. Рамансы праспявала К. Бяляева. Акампапіравалі аўтар.

У канцэртах выконваўся і квартэт А. Несцерава, які аўтар прысвечыў сваіму другу і настаўніку, вядомаму савецкаму музыканту — тэатрыку І. У. Спасобіну. Выдатнае веданне выразных магчымасцей струнных інструментаў, цудоўнае пацучце фармы, ясны меладызм у спалучэнні з насычанай гармоніяй сведчаць аб тым, што твор напісаны рукой майстра. Гэта тэхнічна сіладанае сачыненне было выдатна выканана квартэтам нашага Саюза кампазітараў.

Вялікае ўражанне пакінула выступленне А. Правілава, у выкананні якога прагучалі вальсавыя творы А. Несцерава і А. Касьянава. Спявак даснавала валодае моцным, прыгожым тэмбру басам, знаходзячы для кожнай арый, рамана і песні выразныя дэталі, якія падкрэсліваюць іх глыбінны сэнс. Запомнілася «Калыханка Сцяпа-

на» з оперы А. Касьянава «Сцяпан Разін».

Прыемным сюрпрызам стала спецыяльна для гэтай сустрэчы падрыхтаваная А. Несцеравым апрацоўка беларускай народнай песні «Ці ў полі» са зборніка Р. Р. Шырмы «Беларусія народныя песні». З цёплым пацучцем выканала яе К. Бяляева. Трэба адзначыць, што гэта, бясспрэчна, удала апрацоўка: А. Несцераў знайшоў менавіта тыя прыёмы музычнай выразнасці, якія падкрэслілі трагічнае пацучце, напаяўняючае народную песню.

НЕСЦЕРАУ. Думаю, што кожнага сапраўднага мастака зна-

емства з культурай, у прыватнасці, з музычнай братняй народна, узбагачае і ў прафесіянальным, і ў агульначалавечым плане. Гэта знаёмства не толькі ўносіць у музыку свежыя фарбы: яно духоўна ўзбагачае кампазітара, робіць яго больш псым усведамленне ім абавязно пісаць творы глыбока народныя.

Гарнаўчана ведаюць музыку беларускіх аўтараў. У нас выконвалі творы Я. Цімоцкага, Г. Вагнера, І. Цэсанова, Д. Камінскага, Я. Глебава, І. Лучанка, Д. Смольскага, А. Багатырова, М. Чуркіна. Мы таксама вельмі высока цнім дзейнасць

Музыказнаўца Т. Шчарбанова з горнаўскімі кампазітарамі Г. Крамновым і А. Несцеравым (справа).

Фота Ул. КРУКА.

народных артыстаў Савецкага Саюза Г. Цітовіча і Р. Шырмы... Для нас дні ў Беларусі застаюцца вельмі памятнымі. Снажам, наш канцэрт на аўтазаваде. Мы выступалі ў цэлу ласавозы ў той дзень, калі там адбылося ўручэнне ўзнагарод пераможцам сацыялістычнага спаборніцтва — а гэта ўжо само па сабе прыемна. Акрамя таго, рабочыя горнаўскага аўтазавада, з якімі наша арганізацыя падтрымлівае дружбу, прасілі мяне перадаць вялікае прывітанне сваім мінскім колегам, што я і зрабіў з вялікім задавальненнем.

І яшчэ: па тым, як прымалі нас рабочыя, па той зацікаўленасці, з якой яны слухалі нашу музыку, адчувалася, што мы выступаем перад падрыхтаванай аўдыторыяй. І сапраўды, пасля канцэрта яго арганізатары з гонарам расказвалі нам, што рабочыя іх цэха рэгулярна знаёмляцца з сур'ёзнай музычнай. Такія канцэрты гавораць аб імлівым культурным росце нашага народа. Мы з удзячнасцю будзем захоўваць сувеніры — эмблему завада і нінгі аб яго гісторыі, якія нам падарылі пасля канцэрта.

Карыстаючыся выпадкам, мы хацелі б праз газету «Літаратура і мастацтва» яшчэ раз падзякаваць беларускім кампазітарам за магчымасць пабыць у вашым цудоўным горадзе, а таксама ўсім нашым мінскім службам, якія аказалі нам такі цёплы прыём.

Т. ВАРФАЛАМЕЕВА.

Аляксандр Неўскі.

У КАС Т Р Ы Ч Н І К У 1974 года споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння выдатнага мастака і пісьменніка, нястомнага падарожніка і археолага, барацьбіта за мір і культурны прагрэс Мікалая Канстанцінавіча Рэрыха.

Цудоўнае жыццё гэтага чалавека. За доўгія гады сваёй творчай дзейнасці ён стварыў вялізную колькасць карцін — больш як сем тысяч, якія развіліся па ўсім свеце. Здзіўляе і актыўнейшая грамадская дзейнасць Рэрыха. Аб'ездзіўшы многія краіны свету, намаганчыся паўсюдна стварыць новыя ачагі мастацтва і навукі, Рэрых марыў зрабіць набыткам усіх народаў лепшыя дасягненні сусветнага мастацтва, заклікаў да наладжвання інтэрнацыянальных культурных сувязей, да ўмацавання міру. Да рэвалюцыі на працягу многіх гадоў ён быў дырэктарам Школы падтрымання мастацтваў у Расіі. У Нью-Йорку ім заснаваны Інстытут аб'яднаных мастацтваў і музеяў, які носіць цяпер імя мастака, у Індыі, у даліне Кулу — Гімалайскі інстытут навуковых даследаванняў «Урусваці». Сусветнае прызнанне і адабранне атрымаў так званы «Паўт Рэрыха», які быў накладзены ў 1954 годзе ў аснову міжнароднай канвенцыі аб ахове культурных каштоўнасцей у выпадку ўзброенага канфлікту.

Нядаўна ў залах Дзяржаўнага мастацкага музея БССР адкрылася юбілейная выстаўка работ Рэрыха, — амаль самая поўная з усіх выставак, якія праводзіліся калінебудзь у нашай краіне. На ёй экспануюцца каля двухсот карцін — лепшыя работы з Дзяржаўнага Рускага музея і Дзяржаўнай Траціякоўскай галерэі, з музеяў Кіева, Саратава, Горкага, Новасібірска і іншых гарадоў Савецкага Саюза, з прыватных калекцый. Упершыню савецкія гледачы змогуць пазнаёміцца з работамі мастака, які сабраў і прывёз з Індыі яго сын Святаслаў Мікалаевіч Рэрых.

Выключная здольнасць і шырыня інтарэсаў праявіліся ў Рэрыха ўжо ў юнацтве. Ён на выдатна скончыў Акадэмію мастацтваў і Пенярбургскі універсітэт, дзе наведваў адразу два факультэты: юрыдычны і гісторыка-філалагічны. Менавіта ў студэнцкія гады пачалося яго захапленне археалогіяй, якая ў далейшым стала адной з важнейшых спраў усяго яго жыцця. Навуковая дзейнасць Рэрыха была вельмі стваральнай і заўсёды давала яму багаты матэрыял для ўласнай творчасці.

Творчае аблічча мастака вызначылася ўжо ў яго ранняй рабоце — у цыкле карцін «Пачатак Русі, Славяне». Адзін за адным паяўляліся яго дзіўныя, незвычайныя палотны, у якіх Рэрых адзін за першым так шырока і таленавіта стаў аднаўдзяць мала яшчэ вывучаны свет славянскай Русі. Гэтыя творы мастака адразу вылучылі яго ў шэраг найбольш цікавых і са-

мабытных майстроў пачатку XX стагоддзя. Свежасцю, мажорнасцю, святочнасцю вабяць карціны гэтага цыкла: «Горад будуюць», «Славяне на Дняпры», «Заморскія госці» і іншы. Яны пераносяць гледача ў старажытны, поўны прыгажосці і гераічнай рамантыкі свет дужых, адважных людзей, узнаўляюць у памяці вобразы любімых з дзяцінства казак. Як да жыватворнай крыніцы звяртаецца Рэрых у сваёй рабоце над цыклам да рускай народнай творчасці. Гэтая накіраванасць мастака выявілася перш за ўсё ў дэкаратывізме

бой, якая закранула і літаратуру, і мастацтва. Як і ўсюкі сапраўдны патрыёт, якога хваляваў лёс Расіі, лёс яе культуры, Рэрых таксама спрабуе ў гэты перыяд вызначыць свае погляды на рэчаіснасць, сваё разуменне пытанняў развіцця грамадства, палітыкі, мастацтва.

Але хаця ў аснове ўсёй дзейнасці Рэрыха, безумоўна, ляжалі думкі аб шчасці свайго народа, аб неабходнасці карэнных сацыяльных рэформ, ён, на аднаўдзячы вельмі далёкі ад рэвалюцыйнага руху тых гадоў. Невыпадковае ў тым жады яго за-

гаварыў: «Мэтай паездкі было пранікнуць у таямнічыя вобласці Азіі, у тайны філасофіі і культуры бязмернага мацерыка». Да Рэрыха ні адзін даследчык не ставіў перад сабой такіх грандыёзных задач.

Экспедыцыя працягвалася некалькі гадоў. Рэрых са сваімі спадарожнікамі перасёк усю Цэнтральную Азію, потым пабываў у Маскве і вярнуўся зноў у Індыю. З падарожжа мастак прывёз каля пяцісот карцін і эцюдаў, на якіх былі адлюстраваны маладаступныя вобласці Цэнтральнай Азіі, велічныя горныя перавалы, занатаваны вобразы старажытных усходніх легенд. Апрача таго, была сабрана багатая калекцыя тыбецкага мастацтва, шырокі археалагічны, этнаграфічны, фальклорны матэрыял.

У 1925 годзе напісаў сэр'ёзна карцін «Майтрэя» (Майтрэя — герой будысцкіх міфаў, з імем якога звязаны мары аб велічным надыходзе зрышчасці), у якой выявіліся сімпаты мастака да працоўнага народа краін Усходу, разуменне неабходнасці радыкальных дзяржаўных, сацыяльных і культурных пераўтварэнняў. Вырашаны ў некалькі ўмоўна-абстрактных, сімвалічных формах, карціны гэтай серыі «Мошчы пшчор», «Сцяг будучыні», «Конь шчасця», «Майтрэя-

насць, за развіццё нацыянальнай самабытнай культуры. — Рабіндранатам Тагорам, Махандасам Гандзі, Джавахарлалам Нэру.

Рэрых працаваў у гэты перыяд надзвычай актыўна, спалучаючы навукова-даследчую і грамадскую дзейнасць з мастацкай творчасцю.

Любоў Рэрыха да народнага мастацтва адбылася і ў яго творчасці апошніх дзесяцігоддзяў.

Але галоўным у карцінах мастака 30—40-х гадоў заўсёды заставаўся прырода Індыі і іншых краін Усходу, у якіх пабываў Рэрых. Асабліва прыгожыя яго гімалайскія пейзажы «Гімалаі. (Наанда-Дэві)», «Гімалаі. (Заход)», «Гімалаі. (Бліскучая снежная града)», «Гімалаі. (Залатыя скалы. Заход)» і іншы, якія мастак любіў адлюстроўваць у розны час дня і года, то ў яркіх промнях сонца, то на заходзе, то пры навалістым асвятленні.

Да лепшых дасягненняў апошняга перыяду творчай дзейнасці Рэрыха можна аднесці і работы, створаныя ў 1941—43 гадах. У гэтыя гады цяжкіх выпрабаванняў, якія выпалі яго далёкай радзіме, Рэрых імнуўся ў сваіх творах мастацтва быць разам з рускім народам. Менавіта ў гэты цяжкі час ён стварыў сваю славетную багатырскую сюіту: «Паход Ігара», «Ад інаборства Мсціслава з Рэдэ-дэй», «Барыс і Глеб», «Настасся Мікулічна», у якой зноў загучалі тэмы грамадзянскай, патрыятызму, героізму. У карцінах гэтага цыкла знайшла сваё выяўленне блзкежняя вера мастака ў сілу і стойкасць рускага воіства, у немінучую перамогу над фашызмам.

З думкамі пра радзіму заўсёды былі звязаны ў Рэрыха і планы вяртання ў Савецкі Саюз. Мікалай Канстанцінавіч лічыў сваё знаходжанне на мяжой часовам і не прыняў новага грама-

НЕЎМІРУЧАЯ СТАДЧЫНА

і інтэнсіўнасці колеру, у спрошчанасці малюнка, што дапамагала больш ярка і змястоўна перадаць пэўныя каларыт старажытнай Русі.

Любоўю да народнага мастацтва, моцным жадаем захавання лепшых ўзораў старажытнарускага дойлідства прасякнута і наступная вялікая работа Рэрыха — цыкл карцін, прысвечаных старажытнарускай архітэктуры («Растоў Вялікі», «Пскоўскі пагост», «Васкрасенскі манастыр у Углічы» і іншы). Вяскоў 1903 года мастак зрабіў даўно задуманае падарожжа па Расіі — наведваў гарады, багатыя помнікамі старажытнасці. Гэтая паездка ахапіла вялізны раён — Яраслаўль, Кастрому, Ніжні Ноўгарад, Угліч, Уладзімір, Суздаль, Пскоў, Звянігарад і іншыя гарады.

Рэрых ставіў перад сабой цяжкую і грандыёзную па тых часах задачу — вывучыць старажытнарускай архітэктуры розных эпох і школ. Адначасова ў глухія аддаленых вёсках ён цярыўся шукаць і збіраў рэчы прыкладнага мастацтва, лепшыя ўзоры старажытнарускага жыванісцва, з захапленнем слухаў казкі і песні, зачароўваўся народнымі танцамі.

З паездкі мастак прывёз каля сотні твораў, у якіх глыбока і таленавіта выяўлена разнастайнасць і багацце старажытнарускага дойлідства, натхнёна ўслаўлена яго велічная і стрыманая прыгажосць, яго строгасць, арганічная сувязь з навакольнай прыродай. Інтуіцыйна вялікага мастака Рэрых сумеў раскрыць у кожным помніку вобраз і дух эпохі.

Валодаючы яркай здольнасцю і індывідуальнасцю, Рэрых вельмі рана сфарміраваўся ў сталага, самабытнага майстра. Рана вызначыўся і яго ідэйны светопгляд, акрэсліліся яго погляды на высокае прызначэнне мастацтва. У складаную, бурную эпоху фарміравалася мастацтва майстра. Гэта былі гады, якія падарожнічалі першай рускай рэвалюцыі, гады, адзначаныя глыбокім ідэйным брахненнем, выключна вострай ідэалагічнай бараць-

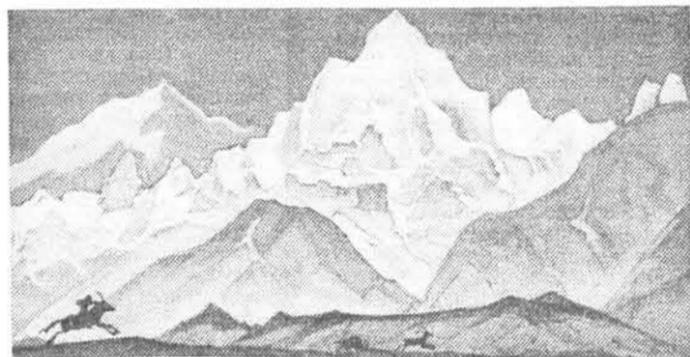
ханьне ідэямі асветніцтва, ідэямі маральнага пераўтварэння грамадства, якія так характэрны былі для многіх дзеячаў рускай культуры канца XIX—пачатку XX стагоддзяў. Рэрых зачытваўся працамі Л. М. Талстога, пачынаецца яго захапленне ўсходняй філасофіяй, якая ўдзяляла большую ўвагу праблемам этыкі і маральнага самаўдасканалення. На глебе ў многім блзкага разумення ролі і зместу мастацтва пачынаецца ў гэты перыяд збліжэнне Рэрыха з мастакамі аб'яднання «Свет мастацтва».

Адной з характэрнейшых асаблівасцей творчасці мастака 1905—1917 гадоў становіцца ўзмацненне містычных тэндэнцый («Наказ неба», «Вястун», «Нябесны бой», «Зоркавыя руны» і іншы). Ён востра адчувае дрэннае становішча жыцця, магчыма сьвайны, набліжэнне рашаючых пераломных падзей.

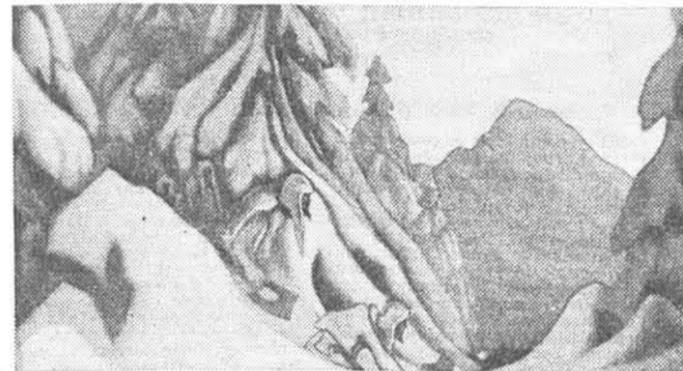
Нельга абмысці ўвагай і яшчэ адну сферу дзейнасці Рэрыха — яго захапленне тэатрам. На выстаўцы шырока прадстаўлены лепшыя тэатральныя работы мастака: эскізы дэкарацый да опер Рымскага-Корсакава «Снягурчэчка» і «Пскавічанка», да балета Стравінскага «Вясна свяшчэнная», да «Палавецкіх танцаў», з оперы Барадзіна «Князь Ігар». Рэрых, які быў шчодро надзелены пачуццём дэкаратывага стылю, заўсёды вабіў тэатр, які, па яго асабістаму прызнанню, прыцягваў яго магчымаю работамі ў манументальным плане.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя застала Рэрыха ў Сердаболе (Сартавале) у Фінляндыі, куды ён вымушаны быў пераехаць з-за цяжкай хваробы. Адарваны ад радзімы, пераадольваючы пачуццё смутку, адзіноцтва, невядомасці, мастак разам з тым працягваў напружаную творчую і грамадскую дзейнасць. У 1920 годзе ён пераехаў у Амерыку, адкуль праз некалькі гадоў і пачалося яго бяспрыкладнае падарожжа ў Індыю і Цэнтральную Азію. Даючы агульную характарыстыку мэт сваіх экспедыцый, Рэрых

пераможца» і іншыя разгорвалі тэму падзей і прадчуванняў, тэму светлай і шчаслівай будучыні. Велічныя, поўныя ўнутранай гармоніі і пэўнага пафасу, насычаныя яркімі фарбамі, незвычайнымі светлавымі эфектамі, карціны гэтага цыкла ва-

Паліванне.

Партызаны.

біць сваёй эмацыянальнай сілай, манументальнасцю, шматпланавацю.

З 1928 года Рэрых з сям'ёй пасяліўся ў даліне Кулу, у адгор'ях Гімалайскага хрыбта. Адсюль ім было зроблена яшчэ некалькі экспедыцый у Тыбет, на Кайлас, Ладак, Хатан. У Кулу разгарнуў сваю дзейнасць і арганізаваны Рэрыхам Гімалайскі інстытут навуковых даследаванняў «Урусваці», які наладзіў кантакты з многімі навуковымі ўстановамі свету.

У гэтыя ж гады адбываецца збліжэнне Рэрыха з прагрэсіўнымі дзеячамі Індыі, якія змагаліся за яе незалеж-

дзяства. Але надзеям мастака не судана было здзейсніцца. У 1947 годзе, напярэдадні свайго ад'езда на радзіму, Рэрых памёр.

І ўсё ж галоўная мара мастака збылася: большая частка яго творчай спадчыны замежнага перыяду вярнулася на радзіму, дастойна ўлілася ў скарбніцу рускага мастацтва. І па сённяшні дзень выклікае глыбокую павагу бяспрыкладны творчы подзвіг мастака, бескарыслівае яго намераў, моцнае жадаем захавання на стагоддзі каштоўнай дасягненні сусветнай культуры.

Вольга КАВАЛЕНКА.

Добра вядомы ў Крычаўскім раёне і ва ўсёй Магілёўскай вобласці Пакладаўскі народны хор. У самадзейным калектыве спяваюць механізатары, паліводы, жывёлаводы калгаса «Запаветы Ільча» Крычаўскага раёна. Неаднаразова артыстаматары выступалі з канцэртамі ў Магілёве і Мінску.

Фота В. БЫСАВА.

ПІСЬМО ПАКЛІКАЛА У ДАРОГУ

...Ехаў я ў Карму і думаў: якая ж будзе ў нас сустрэча з дырэктарам раённага Дома культуры, пра якога толькі і ведаў, што завуць яго Фёдарам Дзікуном. Ведаў, праўда, і другое. Але тое другое было настолькі спрэчным, што нейкае пэўнае ўяўленне пра гэтага маладога спецыяліста скласці для сябе было цяжка.

Справа ў тым, што ў рэ-

насьцом, белая сарочка—надзвычай урачысты. Бо, як ужо гаварылася, сёння «Сняжынкы»—два гады. І яна, у вядомым сэнсе, была «дзіцем» Дзікуна, народжаным і выхаваным ім не без цяжкасцей.

— Калі ласка, заходзьце ў залу, сядайце за столік,— запрасіў Фёдар Трафімавіч, калі мы пазнаёмліся.—Зараз пачнём.

Гэта была своеасабліва

ваў пільныя позіркі хлопчыкаў і дзяўчынак, што сядзелі ў першым радзе, прама перад сцэнай, тое, як яны сачылі за кожным рухам самадзейных артыстаў. Ды каб толькі дзеці! Усе прысутныя жыва ўспрымалі кожны нумар; калі выконваліся сцэнікі на мясцовыя тэмы, гучалі частушкі, у якіх упаміналіся знаёмыя імёны і прозвішчы перадавікоў калгаснай вытворчасці, зала то стойвала-

таваў шэраг сцэнарыяў, прызначаных для СДК і сельскіх клубаў. Распрацаваны, напрыклад, тэматычны вечар «Подзвіг народа бессмяротны», вечар сустрэч з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны «Б'ецца ў цеснай пячурцы агонь».

Асобна хочацца сказаць пра агітбрыгаду «Час», створаную пры РДК. Яе ўдзельнікімі з'яўляюцца настаўнікі, рабочыя, служачыя, культасветработнікі—усяго 20 чалавек. У распарадкаванні брыгады хораша аформлены аўтобус, на якім яе ўдзельнікі дабіраюцца да населеных пунктаў. Звычайна праграма выступленняў складаецца з трох частак.

1. Свет, хроніка, падзеі. Тут ідзе гаворка пра ўсё новае і адметнае, што адбываецца ў краіне, і на планеце,—нешта накітавалі тэлевізійнай інфармацыйнай перадачы «Час».

2. Падзеі. На імітаванай пляцоўцы дэманструюцца дасягненні раёна. Гэты раздзел так і называецца—«Раённыя весткі». Па аб'ёму матэрыялу ён самы насычаны. Тут і лекцыя, прысвечаная чарговай сельскагаспадарчай кампаніі, і кніга прабоўнай славы агітбрыгады «Кармянскія незабудкі» і г. д.

3. Факты. У гэтым заключным раздзеле паказваюцца недахопы, якія маюць месца ў сельскагаспадарчай вытворчасці, крытыкуюцца гульты, прагульшчыкі, тыя, хто злоўжывае спіртным.

Аб частае выступленні агітбрыгады «Час» можна меркаваць па такіх лічбах: за два месяцы гэтага года яна пабывала ў чатырнаццаці населеных пунктах. Ужо ўвайшло ў традыцыю, што кожны аўторак агітбрыгада бывае жаданым гостем у жывёлаводстве—праводзяцца дні культуры на ферме. Характэрна, што разам з удзельнікамі агітбрыгады выезджае загадчыца перасоўнага фонду раённай бібліятэкі Ніна Ільціна Нікіценка, якая робіць бібліяграфічныя агляды, знаёміць праўднікоў вёскі з кніжнымі навінкамі.

Зараз калектыву агітбрыгады выхтуе новую праграму—«За таго хлопца», якая прысвечана 30-годдзю Перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Наогул пры раённым Доме культуры працуюць вакальна-інструментальны ансамбль (ім кіруе Фелікс Львовіч Гінзбург—настаўнік сярэдняй школы г. п. Кармы); духавы аркестр, (кіраўнік—педагог музычнай школы Віктар Мікалаевіч Гаварушка); сольна-вакальны калектыв, створаны на базе Лепаўскага аддзялення «Сельгастэхніка» пад кіраўніцтвам металыста РДК Галіны Леанідаўны Чорнай; гурток драматычных і мастацкага слова, якім кіруе выкладчыца замежнай мовы І-й сярэдняй

школы Нона Іванаўна Апаніч. Усяго ў мастацкай самадзейнасці ўдзельнічае 220 чалавек. А накіроўвае выхаванцаў—культурную работу, вызначае яе характар і змест грамадскі савет, у які ўваходзяць загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Кармянскага РК КПБ Віктар Уладзіміравіч Сідорка, загадчык аддзела культуры райвыканкома Уладзімір Іванавіч Лашкевіч, другі сакратар РК ЛКСМБ Пётр Елісеевіч Юрачкін, загадчыца раённай бібліятэкі Святлана Мікалаеўна Палавіжыч, дырэктар раённага Дома піянераў Міхаіл Мацвеевіч Сілкоў, дырэктар РДК Фёдар Трафімавіч Дзікун і іншыя.

Клапоцяцца работнікі культуры і пра мастацкае афармленне сваёй установы, узяўшы вялікую ўвагу нагляднай агітацыі, каб яна адпавядала запатрабаванням сённяшняга дня. Цікава выкананы, напрыклад, мазаічныя панэлі ў вестыбіюлі і танцавальнай зале Дома культуры: уражвае стэнд «Подзвіг, які ўвайшоў у вясні», зроблены на матэрыялах раёна і прысвечаны 30-годдзю Перамогі.

Значым між іншым, што кармянскія самадзейныя артысты з кожным годам набываюць усё большую вядомасць. У першую чаргу гэта адносіцца да танцавальнага ансамбля «Сняжынка», які нядаўна паспяхова выступіў па абласным тэлебачанні, у Гомельскім парку культуры і адпачынку імя Луначарскага, у Рагачове і іншых раёнцэнтрах.

Канечне, энтузіязм дырэктара РДК, яго актыўных памочнікаў—удзельнікаў мастацкай самадзейнасці (у тым ліку і жонкі Людмілы Дзмітрыеўны Дзікун—металыста РДК, якая таксама танцуе ў «Сняжынкы»), яшчэ мала што б значыў сам па сабе, калі б аматараў сцэны ў іх намерах і намаганнях пастаянна не падтрымлівалі райком партыі, раённы аддзел культуры, грамадскія арганізацыі і ўстановы. Напрыклад, яны дапамаглі набыць прыгожыя касцюмы, устанавіць у фае рэпетыцыйныя лустры, дадаткова прыдбаць музычныя інструменты, гукаапаратуру і г. д.

Мы спыніліся толькі на тым дадатным, што характарызуе сёння работу Кармянскага Дома культуры. А ці ёсць праблемы? Вядома, ёсць. І творчыя, і гаспадарчыя.

Работнікі культуры Кармяншчыны па-сапраўднаму толькі пачалі разгортваць сваю дзейнасць. І ад таго, як яны змогуць надалей расставіць сілы, выкарыстаць свае магчымасці, веды і вопыт, залежыць многае.

В. ПОЛЯК,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

АРЫЕНЦЫРЫ ВЫЗНАЧАНЫ

дакчыню амаль адначасова прыйшлі два пісьмы.

У першым—без подпісу гаварылася пра тое, што, маўляў, у Доме культуры не праводзіцца ніякая работа, што ён, па словах ананімнага карэспандэнта, «знаходзіцца ў стане зімовай спячкі», што ў ім няма ніводнага гуртка мастацкай самадзейнасці і г. д.

Аўтар жа другога пісьма, які назваў сваё імя, сцвярджаў адваротнае. Ён, напрыклад, з захваленнем апавядаў, што «ўзніслае паучуцё ахопіць кожнага, каму давядзецца пабачыць выступленне самадзейнага танцавальнага ансамбля «Сняжынка», два гады назад створанага пры Кармянскім раённым Доме культуры». Даводзіў, што «нарадзіненнем сваім у першую чаргу яна абавязана заўзятаму аматару танцавальнага мастацтва, нядаўняму выпускніку Магілёўскага культасветучылішча Фёдару Дзікуну, які пры размеркаванні быў накіраваны працаваць у Карму і прызначаны тут дырэктарам раённага Дома культуры». Гэтыя пісьмы і паклікалі мяне ў дарогу. Тым больш, што адчувалася: аўтары пісем, не змаўляючыся, былі вельмі зацікаўлены ў тым, каб на іх допісы рэдакцыя звярнула ўвагу. Ад імя безыменнай групы шыхароў так і гаварылася: «Мы просім вашага садзейнічання ў наладжванні сапраўднай работы нашага РДК, работы на ўзроўні сучасных задач устаноў культуры».

І вось Карма. Уладкаваўшы мяне ў гасцініцы, дзяржурная паведміла, што ў РДК сёння «агеньчык». І прысвечаны ён двухгадоваму юбілею танцавальнага ансамбля «Сняжынка». Зразумела, што я тут жа заспяшаўся ў Дом культуры.

Пры ўваходзе ў вестыбіоль мяне сустрэў ладны высокі юнак—твар адкрыты, вочы ўсмешлівыя, «песняроўскія» вусы, Гэта і быў... Дзікун. І як не стасуецца прозвішча са знешнім абліччам. Акурагны (святочны, відаць),

справаздача работы Дома культуры, справаздача найперш перад бацькамі, чые дзеці займаюцца ў гуртках мастацкай самадзейнасці, у прыватнасці—у танцавальным ансамблі «Сняжынка». Аб'ядноўвае ён 60 аматараў танца, якія падзелены на дзве творчыя групы—старэйшую і маладшую. У апошняй танцуюць дзеці—школьнікі. Гэта—своеасабліва балетная студыя, з цягам часу члены якой папоўняць старэйшую. Мастацкім кіраўніком «Сняжынкі» і яе заснавальнікам з'яўляецца дырэктар РДК—Фёдар Трафімавіч Дзікун.

Гасцей размясцілі за столікамі, на якія ўдзельнікі самадзейнасці, апранушы фартухі, паставілі каву і яны «вячэралі» пад магнітафонныя запісы.

Тры гадзіны працягваўся «агеньчык». Танцавальныя нумары змяняліся харэаграфічнымі мініяцюрамі, гульнямі. Асабліва цікаваць выклікала пад канец інтэрв'ю з бацькамі і ўдзельнікамі мастацкай самадзейнасці. Выказванні былі самыя розныя, нават супрацьлеглыя: бацька, напрыклад, задаволены тым, што дачка «бегае» на рэпетыцыі, маці—не («Прыйдзе са школы, партфель кіне на стол—і сюды»). Аднак усе былі заклапочаны тым, каб установа культуры прыносіла як мага больш карысці і маладым, і дарослым. Каб яна спрыяла выяўленню ў моладзі талентаў, развівала іх прыродныя здольнасці. На настрою бацькоў і ўвогуле ўсіх запрашаных на вечар, адчувалася, што яны задаволены. Забгаючы наперад, скажу, што такую ж удзячнасць можна было прачытаць у вачах людзей з вёскі Бераставец Стараградскага сельскага Савета ўдзельнікам агітбрыгады «Час» (загадчык аўтаклуба Пётр Васільевіч Несцяровіч), у час іх выступлення.

Вяртаючыся познім вечарам разам з агітбрыгадай у Карму, я яшчэ раз прыгад-

ся, то бурна рэагавала. Значыць, думалася мне, трэба яшчэ людзям, акрамя кіно, тэлевізара, танцаў, гэтае жывое, непасрэднае судакрананне з самабытнымі талентамі, іх вынаходлівасцю, юначым задорам, напалам паучыцца.

Цэнтрам жа выхаванца-асветнай работы, якая праводзіцца сярод насельніцтва раёна, з'яўляецца РДК. У ім ёсць метадычны кабінет, які падбірае неабходную літаратуру для гурткоў мастацкай самадзейнасці, распрацоўвае сцэнарыі тэматычных вечараў, вечараў сустрэч з ветэранамі вайны і працы, перадавікамі вытворчасці, вечараў адпачынку, вусных часопісаў і г. д. Так, з дапамогай РДК быў праведзены вечар, прысвечаны перадавай дзярцы саўгаса «Кармянскі» Веры Мікалаеўны Высоцкай, які адбыўся ў Сапожскім сельскім клубе. Ушанаванне перадавікоў калгаснай вытворчасці ў Гарадкоўскім сельскім клубе праходзіла пад дэвізам «Сацпаборніцтва—галоўная ўмова руху наперад». Цэла быў успрыняты жыхарамі вёскі Задуб'е Стараградскага сельскага Савета вусны часопіс «Аляксандр Нікіценка будзе БАМ». Ён складаецца з чатырох раздзелаў: «Будаўніцтва БАМА—важная падзея веку», «Аляксандр Нікіценка будзе БАМ», «Народ складае песню пра БАМ», «Кніжны агляд аб БАМе». Аднавяскоўцы Аляксандра Нікіценкі, які працуе там брыгадзірам будаўнічай брыгады, з цікавасцю ўспрынялі расказ аб гэтай грандыёзнай будоўлі, пазнаёмліся з яе людзьмі.

Значную дапамогу аказвае РДК калектывам, якія прайшлі на абласны агляд сельскай мастацкай самадзейнасці. Домам культуры падрыхтавана праграма выступлення «Барсукоўскія вчоркі» для жаночай фальклорна-этнографічнай групы саўгаса імя Валадарскага. У гонар 30-годдзя вялікай Перамогі над фашыскай Германіяй метадычны кабінет падрых-

ПАЭЗІЯ ШЧОДРАГА СЭРЦА

Да 60-годдзя народнай паэзіі
УЗБЕКІСТАНА ЗУЛЬФІЯ

Есць у Зульфії верш «Сэрца засталася ў вас».

Я звозіла родных сэрцы з сабой,

Сваё я пакінула ў вас.

Чалавек глыбокага, адданага сяброўства, Зульфія адчувае сябе сястрой «паўнаводнай ракі», якой «сілу крыніцы даюць».

Ад пранікнёных лірычных мініячур — да вялікіх філасофскіх абагульненняў, ад ласкавага верша пра куток свайго дзяцінства «Тут нарадзілася» — да іскрыстага, пазытычнага нарада «Мушайра» — шлях пошукаў, настойлівай работы над словам, шлях сапраўднага мастака.

Мы сябруем з цяжкіх часоў вайны. Ташкент жыў тады напружаным, бласонным жыццём. Вершы Зульфії «Вернасць», «Сюзанэ», «Адпомсці», «Насустрач» — былі ў баявым страі. Я ведаю, што маткі пасылалі на фронт сваім сынам-узбекам

гэтыя гарачыя, адточаныя, мунныя і па-жаночаму шчырыя вершы. Якуб Колас называў яе «Наша мілая Зульфія».

Успамінаецца чэрвень 1967 года. Беларусь. Дэкада ўзбекскай літаратуры і мастацтва. Мы ездзілі па Віцебшчыне, Брэстчыне. І людзі адразу зразумелі душу Зульфії. Дарылі ёй разам з кветкамі сваю любоў.

Лірыка Зульфії ў перакладах беларускіх паэтаў адразу знайшла дарогу да сэрцаў чытачоў у нашай рэспубліцы.

Яе кнігі «Вернасць», «Блізкія сэрцу майму», «Думы», «Дар даліны», «Вадаспад», новыя паэтычныя старонкі, якія з'явіліся за апошні час у перыядычным друку — сведчанне нястомнай працы сэрца і думкі паэта.

Зульфія — нязменны рэдактар узбекскага жаночага часопіса «Саодат», дэпутат Вярхоўнага Савета Узбекскай ССР. Яе творчая і грамадская дзейнасць адзначаны рэспубліканскай прэміяй імя Хамзы, міжнароднымі прэміямі імя Нэру і «Лотас». Балгарскія сябры за перакладчыцкую работу ўзнагародзілі Зульфію ордэнам «Кірыла і Мефодзія» І ступені.

Паэзія Зульфії з'яўляецца ўвасабленнем развітолай жанчыны Усходу, духоўнага росту і велічы народа. Вялікай шчодрасцю і любоўю адзначаны вершы, прысвечаныя братэрству, змаганню людзей добрае волі за мір на свеце.

Дарагая наша Зульфія, добры друг! Мы жадаем табе веснавай маладосці душы, доўгай жыццёвай дарогі, паэзіі — на радасць людзям!

Эдзі АГНЯЦВЕТ.

ЗУЛЬФІЯ

САДЫ

Радзімы сады — у цвіценні, у спевах,
У кожнага дрэва — свой пошук і ілёт,
Свой вопыт, натура.

Ды кожнае дрэва
Жыве, і ад іншых не тойце турбот.

У кожнай галінкі — ёсць шлях свой адзіны,
У кожнае кветкі — свой водар-настой.
Апору вернаю служаць расліны,
Як добрыя сёстры — адна для адной.

Радзіма, ў садах твае дружныя вёсны!
Не ведаю, дзе наймілейшы куток!
Тут кожная пядзя — сасуд крывяносны:
Да кожнае кветкі падключаны ток.

Без хлеба сястра — не пад'есць і другая,
У трывозе адна — і не спіцца другой.
Красуйся, мая ты зямля дарагая!
Мы чэрпаем дужасць у дружбе людской.

Адзінае цэлае — наша Радзіма.
І шчасце інакш уявіць немагчыма!

Пераклала Эдзі АГНЯЦВЕТ.

ХАЦЯ ПІСЬМО НЕ НАДРУКАВАНА

МЕРЫ ПРЫНЯТЫ

Пісьменнік Герой Савецкага Саюза Іван Арсенцеў напісаў у рэдакцыю аб цёмным лесе састарэлай Антаніны Пятроўны Вычкоўскай, два сыны якой загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны, а муж, праваяўшы ўсю вайну, у пасляваенны час памёр ад цяжкіх ран, атрыманых у баях з ворагам.

Вышкіком Ельскага раёнага Савета дэпутатаў працоўных прыняў меры, каб дапамагчы А. Вычкоўскай. Як паведамуў рэдакцыю старшыня райвыканкома С. Трашко, «архітэктурнай службай райсавета абследавала дом, дзе жыў грамадзянін Вычкоўскі А. П., складзены каштарыс на капітальны рамонт. Выдзелены ў дастаўкавай колькасці цэгла, шыфер, цэмент і іншыя будаўнічыя матэрыялы. Рамонт даручана зрабіць рамонтна-будаўнічаму Упраўленню № 3, з яім заключаны дагавор. Грамадзянін Вычкоўскі А. П. райвыканком аказаў грашовую дапамогу».

Ад рэдакцыі: Штогоднік «Літаратура і мастацтва» звяртае ўвагу на тое, што рэдакцыя атрымала адказ на такі трывожны сігнал больш чым праз тры месяцы. Гомельскаму аблвыканкому пісьмо Героя Савецкага Саюза пісьменніцы І. Арсенцеўна было пакіравана 19 лістапада 1974 г. Адказу не было два месяцы. Давялося 16 студзеня гэтага года звярнуцца з напамінкам. І нават пасля гэтага спатрабілася больш чым месяц, каб атрымаць адказ.

Добра, што старой маці, якая выхавала двух сыноў-патрыётаў, адрамантуюць дом. Але нічога не спазнаў у адказе, калі гэта будзе зроблена. Спадзяемся, што старшыня Ельскага райвыканкома паведаміць рэдакцыю і пра гэта.

Літвіцкая ПЯТНІЦА

Р. Чарнаглазава:

— Жанчына і вайна. Гэтыя два словы не сумясцімы. Але ў Вялікую Айчынную вайну, калі вырашаўся лёс Радзімы, калі нашу зямлю тапталі ванавыя боты чужынцаў, савецкія жанчыны побач з мужчынамі не шкадавалі сіл і жыцця дзеля вялікай мэты — Перамогі.

Гісторыя не ведала нічэ такога масавага гераязму жанчын, як у гады Вялікай Айчыннай. Яны вадзілі ў бой самалёты і танкі, былі кулямётчыцамі і артылерыстамі, снайперамі, разведчыцамі і сувязістамі. А колькі жыццяў выратавалі нашы мужныя жанчыны-ваенныя і медыстры!

Звыш 800 тысяч жанчын — прадстаўніц многіх народаў краіны былі ў баявых парадках нашых Узброеных Сіл.

А хто падлічыць, колькі іх сталі на станцыі заводаў, села на трактары, каб замовіць мужчыні, што пайшлі на фронт?

Больш як 60 тысяч мужчын натрымак змагалася з невідавным ворагам у рэдах беларускіх партызан. Тысячы з іх узнагароджаны ордэнамі і медаламі, а дзевяці партызанкам і падпольніцам прысвоена высокае званне — Героя Савецкага Саюза. Адна з іх — Марыя Барысаўна Осінава, якая прымае ўдзел у нашай гутарцы.

М. Осінава:

— Прайшло больш чым 30 гадоў з тых векапомных часоў, а ў памяці, у сэрцы жывуць і будуць заўсёды жыць імёны мужных партызанак, падпольшчыц, якіх, ахвяруючы жыццём, ратавалі савецкія воіны, што трапілі ў фашысцкі палон, збіралі звесткі аб варожай арміі, выпускалі падпольныя газеты і лістоўкі, перадавалі лясным салдатам зброю і медыкаменты, рабілі дыверсіі.

Я сёння раскажу толькі аб некаторых з іх. Гэта мужныя падпольшчыцы Валя Мачальская і Вера Міціна.

Як быццам гэта было ўчора, бачу перад сабой Валю — маладую, прыгожую — мы яе звалі паміж сабой Бірозкай. Вяселістая дзяўчына, яна люта ненавідзела ворагаў.

Вера — старэйшая, мела маленькіх дзяцей. Помню, аднойчы, спытала ў яе:

— Ці не страшна табе, здарыцца што, застануцца ж дзеці сиратамі?

А яна ў адказ: — Марыя Барысаўна, давайце любое заданне, я на ўсё гатова.

Колькі разоў ішлі яны з Мінска ў лес за 40—50 кіламетраў, несучы на плячах па дваццацікілаграмаваму мяху з соллю. Соль для маскіроўкі, там былі схаваны медыкаменты, лістоўкі, а часам і зброя для партызан. Улічыце, што на кожным кроку можна было трапіць на засаду ці патруль і тады...

Бяда ўсё ж не абмінула іх. Валя і Вера былі схоплены вестапа. Вылодкі вадзілі іх па вуліцах і прымушалі паказаць, дзе знаходзіцца кіраўнік групы. Здарылася так, што я сутыкнулася з імі.

Літаральна твар у твар. Вера нават не зірнула ў мой бок, бесперапынна паўтараючы: — Не ведаю ніякіх партызан і падпольшчыкаў... Іх абедзвюх кінулі ў лагery смерці. Яны цудам выжылі... Але і цяпер, калі заходзіць гаворка аб мінулым, жанчыны, якім ужо няма гадоў, якія ў фашысцкіх засценках страцілі зда-

роўе, заўсёды кажуць: «Калі б усё пачыналі спачатку, дык зрабілі б тое самае».

М. Марозава:

— Такіх мужных жанчын была пераважная большасць.

М. Осінава:

— Вялікіх выпрабаванні выпалі на долю савецкіх жанчын у гады вайны і трэба, каб ніводнае імя не было забыта...

М. Марозава:

— Вы, Марыя Барысаўна, амалілі ў тыле ворага, а мне выпала быць фашыстаў на фронце. Жыла я перад вайной у Надмаскоўі. Помню, каб адразу пасля нападу фашыстаў на нашу Радзіму, на камсамольскім сходзе ўсе

да вайны я працавала ў Другім БДТ (цяпер Беларуска-літвіцкі драматычны тэатр імя Якуба Коласа). З ім і эвакуіравалася.

Помню, у адзін з зімовых дзён сорок чацвёртага года на тэатру разнеслася вестка — фарміруюць канцэртную франтавую брыгаду з сямі чалавек. Не трэба гаварыць, што жадаючых было на многа больш.

Цяжка перадаць маю радасць і хваляванне, калі я даведлася, што мая кандыдатура зацверджана, і ў хуткім часе я выеду на фронт. Разам са мной у групе былі П. Малчанаў, Л. Мазалеўская, Ф. Шмакаў, Т. Байдарчык, А. Радзілоўская і А. Гаробчанка. Экіпіравалі нас па вайсковому — у ватковыя штаны, валёнкі. Падрыхтавалі аднаведную праграму — байкі і вершы К. Крапівы, вясельныя песні, некалькі сцэнаў. І вось мы ў раёне

ІШЛІ ПА

дзяўчаты выранылі прасіцца на фронт. У райваенкамате нам адмовілі. Паехалі ў аёком камсамолу. Таксама адмовілі. Пайшлі ў ЦК ВЛКСМ. Цяжка перадаць, што там рабілася. Сотні і сотні юнакоў і дзяўчат літаральна вялі асаду кабінетаў сакратароў ЦК з адным патрабаваннем — хутчэй дабіцца адраўкі ў дзяржаўную армію.

Тут мы даведзілі, што ў Маскве арганізуецца Цэнтральная жаночая школа снайперскай падрыхтоўкі. Туды і накіраваліся. Вучыліся заўзята, і Інспектарскія экзамены, якія прымалі сёння генералы, амаль усе дзяўчаты здалі на добра і выдатна.

Свой баявы рахунак я распачала пад Оршай. Почту, па баявых пазіцыях мы рыхтавалі ічэйкі (у засаду хадзілі на двое, адна назірала, другая страляла), а ўдзень «налявалі на ворага». Месца там было нізкае, у траншэях поўна вады. Але на гэта ніхто не зважаў. Было адно жаданне — знішчыць як мага больш фашыстаў. Аднойчы мы заўважылі каля варожай пазіцыі калёсы з будаўнічым лесам. Немцы, відаць, умацоўвалі свае бункеры. Неўзабаве паказаўся і афіцэр.

Я прыцэлілася, затрымала дыханне і націснула курок. Гляджу, немец наваліўся. Закончыла вайну я ў Празе ў маі сорок пятага, маючы на сваім рахунку 75 забітых гітлераўцаў.

Амаль усе пасляваенныя гады мы, былыя выпускнікі снайперскай школы, сустракаемся ў Маскве. За гады вайны 1885 дзяўчат-выпускніц школы білі ворага на франтах Айчыннай вайны. З іх 129 чалавек загінула. Тром дзяўчатам пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Гэта — Алія Магдагулава, якая двойчы паднімала ў атаку батальён, пасля таго, як загінуў яго камандзір, Таія Барамзіна і Саіна Шляхава.

Вось ужо трыццаць гадоў мы жывём мірным жыццём, заваяваным у смяротнай барацьбе з фашызмам. Я выхавала траіх дзяцей. Старшы сын — афіцэр Савецкай Арміі, малодшы — марак дальняга плавання, дачка навуковы супрацоўнік.

М. Балінеская:

— Я слухаю вас, дарагія сябры, і сэрца поўніцца гошарам за нашых савецкіх жанчын, што мужна пераносілі столькі выпрабаванняў.

Гомелі. Зусім побач перадавая, Кароткія хвіліны націнны. На паліне байцы ў маскіраваных халатах. Слухаюць, затаўшы дыханне. Пасля кожнага выступлення гарачыя апладысменты.

На ўсё жыццё запамінуся такі эпізод. Аднаго дня мы прыехалі на перадавую напярэдні нашага наступлення. Нас праводзілі па артылерыйскія пазіцыі. Раптам камандзір, які нас сустраў, кажа:

— Зараз пачнецца артылерыйская падрыхтоўка, першы стрэл давяраем зрабіць вам, дарагія госці. Да гарматы падшоў Павел Сцяпанавіч Малчанаў. Яму паказалі што зрабіць. Пачуўся гучны стрэл і ў бок фашысцкіх пазіцый паляцеў снарад. Гільзу артылерысты падарылі нам, яна і цяпер знаходзіцца ў тэатры імя Якуба Коласа.

Е. Брэус:

— Кожны прыезд артыстаў у шпіталь ператвараўся ў сапраўднае свята. Ажыўляліся, веселілі нават цяжкапараненыя байцы...

Л. Александроўская:

— Мне таксама не раз даводзілася пець у ваенных шпіталях. Аднойчы пасля выступлення да мяне падыходзіць галоўны ўрач і кажа:

— Тут у нас у асобным пакойчыку ляжыць цяжка паранены танкіст. Ён амаль ні на што не рэагуе, можа яму дапаможа ваша песня...

Іду ў пакойчык. Колькі буду жыць, не забуду гэтага чалавека, які цудам вылез з палаючага танка, і абгарэў з галавы да ног. Ён ляжаў, нерухома выцягнуўшыся на ложку, з чорным без вачэй тварам.

Горла перахапіла сутаргай, і я некалькі хвілін стаяла, не ў сілах справіцца з хваляваннем. Потым уззяла сябе ў рукі і пачала пець. І што вы думаеце, твар танкіста варухнуўся, спаленыя вусны распусніліся ў ледзяна-бачнай усменшчы, паказаліся бялюткія роўныя зубы. Потым ён нешта прашанітаў. Я нахілілася і пачула: «Дзякуй, заспявайце яшчэ іракаханне». Я спявала яму яшчэ і яшчэ, праспявала ўвесь свой рэпертуар, някулі ўрач не шапінуў, што параненаму трэба адначываць.

Да нас, артыстаў, на фронце ставіліся з вялікай пашанай, заўсёды акружалі клопатам. Успамінаецца і такі трохі смешны эпізод.

Што ж, было шмат смешных выпадкаў і на вайне.

Выступіла на лясной паліце перад байцамі. Рантам вокліч: «Нямечкія самалёты». Усе кінуліся хто куды. Адна я стаю пасярод паліцы ў белай сукенцы і працяваю спяваць. Але, што за дзіва, бачу да мяне рухаецца куст. Усё бліжэй, бліжэй. Чую з куста голас: «Таварыш Александровская, я спецыяльна да вас, каб замаскіраваць...»

Я і да гэтага часу атрымліваю лісты ад былых франтавічоў, якім некалі співала на баявых пазіцыях...

Е. Браўс:

— З вліткім хваляваннем слухала, Марыя Намнеўна, вашыя расказы пра абгарэлага танкіста, якому вы неслі ў шпіталь. Успоміла адразу франтавыя дарогі, шпіталі, санбаты, у якіх дзялося працаваць ваенурачом.

Уявіце сабе зямлянку, цямінае святло газоўкі. На

важных прац. Абараніла спачатку кандыдацкую, а пяць гадоў назад — доктарскую дысертацыю.

В. Гаўрыленка-Сядова:

— Правільна кажа Марфа Васільеўна — медыкаменты цаніліся ў партызанскіх лясках не меней чым зброя.

З прыходам у Мінск фашысцкіх акупантаў па заданню падполля мы арганізавалі ў паліклініцы для грамадзянскага насельніцтва падпольную групу. Збіралі на ішых разбітых антыках медыкаменты, бінты. Сабралі невялікі запас, значная частка якога неўзабаве была перапраўлена ў партызанскія лясныя. Кіраваў групай Васіль Іванавіч Сайчык.

С. Левіна:

— Яго падпольная клініка была «Баці».

В. Гаўрыленка-Сядова:

— Так, я толькі потым даведлася пра яго сапраўднае імя.

Пасля арышту Васіля Іва-

венчай Арміяй.

Навінна шчыра сказаць, што спачатку да нас, дзяўчат, у атрадзе ставіліся не вельмі сур'ёзна. Маўляў, іх месца ў гаспадарчым узводзе. Але мы казалі: «Скідак нам ніякіх не трэба, будзем як усе байцы». Навучыліся валодаць зброяй. Сталі як усе на пастах, хадзілі ў разведку, ну, а калі трэба было, дык і повару данамагалі.

На ўсё жыццё запомніўся мой першы бой. Гэта было ў час буйнай дыверсіі — узрыўне Беніслаўскага моста. Рыхтаваліся да яго ўсёй брыгадай. Адно атрады ўзрывалі, другія прыкрывалі іх агнём.

Не раз даводзілася ездзіць у засадах, хадзіць у разведку. Помню, як у час фашысцкай блокады разам з трыма партызанамі — я за камандзіра — разведвалі, ці ёсць гітлераўцы ў вёсцы Лабова. З ускрайку лесу доўга

М. Сакалова:

— У маёй сям'і Тамары Сініцы захаваўся радыёпрыёмнік. Амаць з першых дзён акупацыі Мінска я разам з Марыяй Жлоба, Юзікам Шышко збіраліся ў яе і слухалі Маскву. Ад руні зацікавілі зводкі Саўінфармбюро і раснаўсюджвалі сярод знаёмых. Гэта было вельмі важна, бо фашысцкая прапаганда трубіла аб тым, што Чырвоная Армія разбіта, што Масква акружана.

Неўзабаве мы пазнаёміліся з мужным мінскім падпольшчыкам Захарам Гала — Зорыкам, як яго звалі сябры.

Над яго кіраўніцтвам мы заняліся зборам медыкаменту для партызан. Паставіў ён перад намі задачу — перапраўляць да партызан людзей, якія жадаюць змагацца з акупантамі, але не маюць ніякіх сувязей з партызанамі.

на была чалавекам незвычайнай мужнасці, стойкасці і, разам з тым, чалавекам душэўна мяккім, добразычлівым, калі гэта датычылася сяброў.

Праз яшчэ адну падпольшчыцу Галіну Фінскую мы звязаліся з дэсантнай групай капітана Бухава, якая дзейнічала ў навакольных мясцінах.

23 лютага 1943 года тая ж Галі Фінская праводзіла нас у партызанскі атрад «Знамя» брыгады «Разгром».

У атрадзе было вямалі славакаў. З некаторымі мы і цяпер перапісваемся. Восем і нядаўна быў атрыманы ліст ад аднаго з іх, дзе ён піша, што з хваляваннем уславінае наш атрад і асабліва дзяўчат-партызанак, якія мужна змагаліся з ворагам.

В. Сярова:

— Мой ваенны лёс вельмі падобны на лёс, Марыі Іванавны Марозавой. У самым пачатку вайны я з сяброўкай эвакуіравалася са Смаленшчыны, дзе жыла, у Бянічыно. Там адразу пайшлі ў ваенкамат. Адмовілі раз, другі, трэці. Але мы былі ўпартыя і сваёй ўсё ж дабіліся. У канцы красавіка сорак другога года нас наіра-

ВАЙНЕ ДЗЯЎЧАТЫ...

стале паранены бася, якому трэба рабіць тэрміновую аперацыю. Толькі далі наркоз, як пачаўся мінамётны абстрэл. Усё вакол ходзіць хоць дырам. Спыніць наркоз нельга, паранены можа памёрці ад шоку. Схіліўся над ім і чакаеш вакуль спыніцца страляніна.

Не было, мабыць, такога медыка, незалежна ад пасады, які б не здаў сваёй крыві, якая так патрэбна была для параненых.

Дарэчы, запомніўся мне такі выпадак. Аперыруем байца, рантам высвятляецца, што яму патрабуецца тэрміновае пераліванне крыві. Потым, калі ён ачунаў, наказалі яму посуд з імен і прозвішчам донара. Прачытаў і аж усхапіўся, аказваецца, яму пералілі кроў жонкі, якая жыла ў глыбокім савецкім тыле.

Нядаўна я пабывала ў Магілёве. У сорак чацвёртым тут знаходзіўся наш палівы шпіталь. Ішлі жорсткія баі. Было шмат прыкапаненых, ды тут яшчэ, як на тое ліха, прыйдвалася газавая гангрэа. То ў аднаго, то ў другога... Тады мы не далічыліся шмат байцоў. Цяпер на гэтым месцы стаіць помнік з прозвішчамі пахаваных салдат і афіцэраў. Многіх з іх добра помню.

Прайшла я вайну ад Масквы праз Беларусь і Польшчу да Берліна. На рэйхстагу бачыла надпісы «Родны Мінск, мы за цябе адпомсцілі». А пасля, калі я прыехала ў Мінск, дык убачыла на зруйнаваных вуліцах плакаты: «Родны Мінск, мы цябе адновім!». Гэтыя словы спраўдзіліся.

М. Паўлавец:

— Вы, Ефрасінія Рыгораўна, цікава расказалі, як дзейнічалі ваенныя ўрачы на фронце. Мне ж, да вайны ваенурачу трэцяга рангу, давалася прымяняць свае веды ў партызанскіх атрадах, з якімі я прайшла ад Магілёва да Мінска праз варожыя гарнізоны і засады. На вагу золата былі кожная бутэля еды, кожны бінт. Не было хірургічных інструментаў. Я ведаю выпадкі, калі партызанскія хірургі рабілі ампутацыі звычайнымі піламі, нажамі, і, што вы думаеце, абыходзілася...

І цяпер сустракаю былых партызан, выратаваных у лясных шпіталах.

У мірны час я, як кажуць, пайшла ў навуку. Спецыялізавалася на мазгавой хірургіі. Маю больш як 60 друка-

навіна групу ўзначаліў адважны мінскі падпольшчык Іван Канстанцінавіч Кабушкін — «Іван». У групу ўваходзілі медыкі М. Уладзісін, В. Джорж, Н. Шыкаўка, Л. Шыльдылева, К. Санкоўска, Л. Гамалева і іншыя.

Мы трымалі цесную сувязь з чыгуначнай бальніцай, праз якую даставалі лекі і перавязачныя матэрыялы.

Помню, як аднойчы мы з Жанам, які працаваў фурманам пры паліклініцы, заехалі за медыкаментамі да прафесара Клумава і транзілі там на засаду. Выратавалі мае «дакументы».

Урачы нашай групы рабілі розныя медыцынскія даведкі для мінчан, якім патражаў вываз на катаргу ў Германію.

Наогул, пра групу Жана — Івана Канстанцінавіча Кабушкіна, якому пасля вайны было пасмяротна прысвоена званне Героя Саюза, можна расказаць шмат, ды і напісана пра гэта вямалі. Я ж хачу падкрэсліць, што ў падпольнай барацьбе не апошняю ролю адыгрывалі жанчыны.

Помню, як аднойчы мы з Лядай Шыльдылевай расклеівалі лістоўкі. Ліда была вельмі прыгожая дзёўчыца. Яна завяла з нямецкім патрульём размову, а я тым часам прыклеіла тры лістоўкі з заклікам змагацца супроць фашысцкіх акупантаў.

В. Бармічава:

— 9-га чэрвеня 1942 года разам з сяброўкай я пайшла ў атрад брыгады імя Ракасоўскага, што дзейнічаў на Расоншчыне. 1 роўня праз два гады, 9-га чэрвеня 1944 года, мы ўз'ядзіліся з Са-

назіралі за вёскай у бінокль. Здалося, што там усё ціха. Выраслі пайсці. Толькі зайшлі ў першую хату, як не гаспадыня паірадзіла — у вёсцы поўна немцаў. Ледзь не загінулі. Затое гэтыя весткі вельмі дапамагалі брыгадзе.

Такіх эпізодаў — не пералічыць...

С. Левіна:

— Тут успаміналі пра Васіля Іванавіча Сайчыка, Івана Канстанцінавіча Кабушкіна. Яны вызначаліся мужнасцю, аптызмам, непахіснай верай у перамогу.

У мінскім гета, куды мне давялося трапіць, была свая падпольная група, якая трымала цесную сувязь з падполлем гарадскім. Помню, як да нас прыходзіла Марыя Барысаўна Осіпава з лістоўкамі. Адна з іх, з прававай Вярхоўнага Галоўна-камандуючага, дзе насельніцтва акупіраваных абласцей заклікалася ўзняцца на бараньбу супроць фашыстаў, узрушыла нас да глыбіні душы.

Успамінаю камсамолку Эму Родзю, баявую, энергічную дзяўчыну. Яна збірала медыкаменты, цёплае адзенне. Неўзабаве ў нас паявіліся свае давераныя людзі ў рабочых калонах, якія ўстанавілі сувязі з вязнямі мінскай турмы.

Аднойчы нам удалося праз аднаго чалавека, які працаваў у начальніка панштамта, здабыць карту Мінска з паметкамі размяшчэння вайсковых часцей.

У сорак трэцім годзе з групай падпольшчыкаў мне удалося выйсці з горада і трапіць у партызанскі атрад...

Запомніўся на ўсё жыццё такі выпадак. Некай чэхаславак, які спачуваў партызанам, перадаў нам 7 вінтовак і кулямёт. Прыгатавалі калёсы з тайніком, паверх навалі сена і выехалі за горад. Рантам адно кола з'ехала з вості і калёсы ледзь не перакіліліся. Бачым, ідзе да нас нямецкі патруль. Пачалі мы лемантаваць, плакаць. Падышлі гітлераўцы, замацалі зверху сена і пасунуліся далей.

У верасні сорак трэцяга, калі ў Мінску заставацца стала вельмі небяспечна, пайшла ў партызаны. Потым, калі нас вызвалі родныя мясціны, пайшла ў Армію.

Л. Сакалова:

— Тое, што расказвае Марыя Антонаўна, вельмі блізка і мне. Перад самай вайной я скончыла 10 класаў. І вось — вайна. А праз некалькі дзён на Мінскіх вуліцах загрыкалі нямецкія матацыклы.

Цяжка перадаць тую першыя дні і месяцы. Але мы былі камсамольцамі, хавалі камсамольскія білеты і цвёрда верылі ў нашу перамогу.

Атрымалася так, што неўзабаве я пераехала ў Калодзішчы, наступіла на працу прыбральшчыцай у мясцовы лазарэт.

Тут неўзабаве і была створана падпольная група, якая так і называлася «Лазарэтная». У кабінце немца — начальніка лазарэта, быў радыёпрыёмнік, і калі ён адсутнічаў, мы ўпятайкі слухалі Маскву.

Неўзабаве адбылося знаёмства з Марыяй Фядосаўнай Малаковіч, якая ўзначаліла ўсё Калодзішчанскае падполле. Марына Фядосаў-

валі ў горад Краснаармейск. Тут пачалі навучаць валадэнню рознай зброяй. Атрымала прызначэнне ў зенітную батарэю прыбарысткай.

Калі фашысты наблізіліся да Сталінаграда, нас перавезлі праз Волгу на востраў Зайчы, які знаходзіўся яе раз насупраць трактарнага завода.

Помню, як распісаліся на загадзе Вярхоўнага Галоўна-камандуючага — стаць імямерц. І сапраўды — сталі!

І цяпер праз трыццаць з нечым гадоў перад маімі вачамі стаць сур'ёзная сцяна агню. У неба ўздыхаюцца слупы дыму — фашысты бесперапынна бамбілі востраў. Плавалася жалеза, але людзі сталі. Разбамбіла нашу батарэю. Хто застаўся ў жывых, пабег падносіць скрыпкі са снарадамі да ішых батарэй. Кожная скрыпя — некалькі дзесяткаў кілаграмаў. Хапалі ўдваіх і беглі да гармат. Было нам тады на 19—20 гадоў, з выгляду кволенькія, худыя, маленькія. Адкуль толькі сілы браліся?

М. Марозова:

— Ад неваісці да ворага.

В. Сярова:

— Так. Цяпер успомню тую час, дык не магу ўтрымаць слёзы, а тады не плакала. Як цяжка ні прыходзілася, а не плакала...

Нямала загінула маіх баявых сябровак... Памяць аб іх, аб тысячых і тысячах байцоў, што не дажылі да Перамогі, будзе вечно жыць у нашых сэрцах і дзясцім сваім мы заўсёды гаворым: «Помніце пра тых, хто аддаў сваё жыццё дзеля сённяшняга светлага дня».

Яны адначасова паявіліся ў розных канцах перона Кельнскага вакзала — другая платформа, трэці пуць — і кінуліся адно другому насустрач. На нейкі момант нібы скамянелі ў абдымках.

— Ты?
— Ты?!

Быў ліпень, гарачыня адчувалася ўжо з раніцы. Рэната спыталася паспець на цягнік, што адыходзіў на Аахен, а Эрых прыбыў тым самым цягніком з Гамбурга. Пасажыры праціскаліся з вагонаў на перон, з перона — у вагоны, а гэтыя двое стаялі на самым праходзе і не адчувалі, як іх штурхаюць з усіх бакоў.

Нібы ім адняло мову, яны стаялі моўчкі, пілына ўглядаючыся адно аднаму ў твар. Нарэшце ён узяў яе за руку і павёў па лесвіцы ўніз, і ў невялікім кафетэры-падвальчыку на плошчы каля Сабора яны заказалі па шклянцы чаю.

— Ну, раскажы. Рэната. Як жыеш? Божа мой, калі я цябе нечакана змеціў... Ты ці не ты?.. Я проста сумеўся. Столькі часу прайшло! І калі ты кінулася мне насустрач на пероне...

— Я? — перабіла яна, усміхаючыся. — Гэта ты першы кінуўся ў мой бок. Мне таксама раптам падалося, нібы толькі ўчора мы бачыліся з табой апошні раз — так усё зблізілася. А з той сустрэчы мінула ўжо пятнаццаць гадоў.

— Не забылася. Так, роўна пятнаццаць, цэлая вечнасць. Дык раскажы, што парабляеш. Ты замужам, у цябе малыя, куды цяпер едзеш, дзе жыеш?

— Чакай, чакай. Ты такі нецярплівы. Не ўсё адразу. Адказваю па парадку. Не, я не замужам, усё яшчэ не. Работа... Ты ж ведаеш, калі хочаш чаго-небудзь дамагчыся, не застаецца часу для сям'і. — Ён крыва ўсмінуўся. — Што я парабляю? Як табе сказаць? Я... у нейкай меры ўзначальваю тут, у Кельне, адну невялікую гандлёвую фірму. Уяўляеш, справы і справы ад рання да вечара.

— Чорт бы іх забраў, тыя справы! — абурыўся ён, стукнуўшы далонню па настольніцы. — Згараць яны ніякі! А, зрэшты, — віншую з бізнесам!

— Ах, ну што ты! — засаромелася яна і пачырванела.

— Ты дасягла многага, віншую. Ты малайчына, і не аднеквайся. А зараз ты, мабыць, едзеш у водпуск?

— Так, так... Еду... На чатыры тыдні ў Гамбург. Мне гэта неабходна. Я за працай зусім занядала сваім здароўем... А ты, Эрых?.. Што ты робіш? Раскажы.

«Шкада, — падумалася яму. — Калі б яна не ўзбралася так высока, я б запытаўся ў яе: «Рэната, хочаш астацца са мной назаўсёды?» А ў такім выпадку»...

— Я? — перапытаў ён і, каб стаць хвалюванне, прыкуруў новую цыгарэту. — Мне, ці ведаеш, пашанцавала... Я — камерцыйны дырэктар адной суднабудавальнай верфі ў Гамбургу. Тут, у Кельне, у мяне таксама справы.

— О-о! — не без зайдзрасці абазвалася яна і нека дзіўна глянула на яго. Перш на яго ўсяго, потым на яго касцістыя рукі. На правай руцэ ў яго прысцічка няма. Пятнаццаць гадоў яна не забывалася аб тым, праз каго і праз што яны рассталіся. Праз пу-

сты мех, як кажа прыказка. Пасля прыкрай, недарэчнай сваркі. Разышліся, каб ніколі больш не сустракацца... І вось сённяшня, нечаканая сустрэча. Тады ёй мала было таго, што ён, пастаянна замурааны машынным маслам элесар з мізэрным заробкам, мог прапанаваць ёй, сваёй нявесце. «Ты перш дабіся чаго-небудзь вартга, — выгукнула яна яму ўслед, — тады, магчыма, мы зможам і лад зладзіць».

Якімі ж бяздумна маладымі, зялё-

твайго адпачынку. — папрасіў ён прабачэння. Спазаў гэта і нават не адважыўся падняць на яе вочы.

— Ну што ты, Эрых! Ці ж я ад таго абяднею. Гэта, напэўна, я цябе затрымліваю.

— Не хвалойся, за мной заедуць у атэль. Разумееш, у мяне такая прывычка: калі я адбываю ў далёкіх паездкі, сваю машыну пакідаю дома. Нашы аўтабаны так забіты...

— І добра робіш. Я таксама ў

даецца ў маіх вунах, усе гэтыя пятнаццаць год».

Яна ўсмінулася нейкай сваёй думцы. «Цяпер я павінна б была яму сказаць, што ён той адзіны мужчына, за якім я пайшла б хоць на край свету... Але цяпер... Цяпер у яго такая кар'ера, такое службовае становішча. Ён толькі вымяе мяне. Ах, божа, і трэба ж, каб усё так склалася. Як на здэек!»

Яны пазбегалі ў тым жа кафетэры-падвальчыку і выпілі па кілішку каўнаў. Яна гаварыла аб сваёй рабоце, і абодва, з узаемнай павягай, даведаліся, як нялёгка даставаўся поспех кожнаму з іх.

Было ўжо без некалькіх хвілін тры гадзіны дня, калі ён праводзіў яе да вакзала. Яны зноў стаялі на пероне, і абое глядзелі ў розныя бакі. Час ад часу падавалі праз зубы нейкія выпадковыя словы, абы не маўчаць — і спрабавалі хоць крадком сустрэцца позіркам. Калі гэта ім удавалася, яны як бы палохаліся і працявалі вывучаць вакзальны дах. «Каб яна цяпер сказала хоць адно слова!» — думаў ён. «Хоць адно слова, і я б...»

— Мне пара, — схамянулася яна. — Прыемна было сустрэць цябе, вельмі прыемна... І так нечакана...

— Але ж, але — згаджаўся ён. — Гэта было імяна прыемна, — і памог ёй падняцца на высокія ўсходні ў вагон.

«Ах, калі б ён сказаў мне цяпер хоць слова! Ну хаця б намякнуў. — думала яна, — Я зараз жа, не вагаючыся, вярнулася б да яго. Бегма».

Яна падала яму руку з акна купэ вагона першага класа.

— Да бабачыня, Эрых... І ў будучым... жадаю шчасця!

Калі вакзал апынуўся далёка ззаду Рэната перайшла ў вагон другога класа і села пры акне. Прыкрыўшы твар часопісам — ніхай староннія думаюць, што чытае, — яна ціха плакала. «Якое я дапусціла глупства! Я павінна была яму сказаць, што твая Рэната, Эрых, асталася такой самай маленькай прадаўшчыцай, якой і была пятнаццаць гадоў таму назад. Так, так, засталася, толькі ў другім магазінчыку. Праўда, зарабляе яна на дзевяце марак больш, чым раней, але, як і тады, прадае тую самую мужчынскую галантарэю — кашулі, шварцэткі, бялізну. Я павінна была сказаць яму гэта. Але ж ці не высмеяў бы ён мяне, як я яго той раз? І ўсё ж такі я павінна была яму сказаць гэта. Такі шанц можа, больш і не паўторыцца. А я — захвалывалася, як дзяўчынка. Які я дала промах!»

Эрых выйшаў з вакзала і паехаў на трамвай ў Остгейм, на пляцоўку вільнай будоўлі. Там ён далажыў прабу:

— Я ваш новы кранаўшчык.

— А, нарэшце-такі вы тут. А мы чакалі вас яшчэ ўчора. Спазіліся, але на першы раз даруем. Уладкоўвайцеся. Ваш катушок у барак, вам пакажуць. Камфорт, вядома, не вільні, але цёплая вада ўсё-такі ёсць. Значыць, заўтра з раніцы і прыступаеце. Не забудзьце: роўна а сёмай.

«Я павінен быў сказаць ёй, што я кранаўшчык, — дакараў ён сябе. — Лухта, яна б проста пасмяялася з мяне. Кліць і смяяцца з чалавека! — гэта яна ўмее. Не, цяпер, калі яна ўснарабкалася так высока і стала такой дамай, прызнавацца ёй у гэтым нельга было».

З нямецкай мовы пераклаў
Я. СЕМЯЖОН.

Макс фон дэр ГРУН

МАСКІ

Макс фон дэр Грун — вядомы заходнегерманскі пісьменнік-рэаліст. У перакладах на рускую мову і мовы братніх народаў нашай краіны раманы і апавяданні Груна з'яўляліся досыць часта і шырока вядомы савецкаму чытачу.

Адна з тэм, да якіх пастаянна вяртаецца сучасная літаратура ФРГ, — узаемаадносіны людзей, крушэнне ілюзій і лепшых спадзяванняў асобы дабіцца свайго чалавечага шчасця ва ўмовах буржуазнай рэчаіснасці.

Апавяданне ўзята са зборніка «Каменныя джунглі», выдавецтва Герцагфэрлаг, Мюнхен, 1971 г.

нымі былі яны ў той час! Ну, вядома, у сварцы слоў не выбіраюць. Можна і не тое хацела сказаць, што сарвалася згарача... Але пасля таго ні ён, ні яна не знайшлі ўжо месціка, каб вярнуцца па ім адно аднаму. А цяпер, цяпер ён нечага ўсё-такі дасяг, і вось бачыце — не жанаты.

Яна сказала ціха: «Мы абодва чагосьці дасяглі, наа адобрав пашанцавала». Сказаць яму, што ў свае гады ён яшчэ добра выглядае, яна не адважылася. Безумоўна, гады не прамінулі зрабіць сваё: чалавек пастарэў, але і саліднасць, і сівізна яму да твару... «Ах, як шкада! Каб ні гэтая высокая яго пасада, я, не саромеючыся нічога, паставіла б перад ім пытанне адкрыта. Не здзіўляйцеся, я адразу б запытала ў яго: «Эрых, а ты хочаш быць са мной?» Але цяпер, пры яго кар'еры»...

— Я адкрадваю ў цябе паўдня

дзелаў пазездкі еду без сваёй машыны, — паспешліва адобрыла яна яго звычку. — Ты не жанаты? А, можа, ты пакідаеш дома не толькі жонку, а і свой прысцічка?.. На саламяных халасцякоў ты, здаецца, не падобны, — яна пажартавала і няшчыра засмяялася.

— Ды не... Я не жанаты... Ведаеш, часу нестae.

А самому падумалася: «Цяпер бы самы час сказаць ёй: кахаю ж я цябе, кахаю, як і раней. Піводнай другой жанчыны, акрамя цябе, Рэната, для мяне ніколі не існавала. Усе гэтыя гады я не мог забыць цябе і думаў, думаў толькі аб табе. Пятнаццаць год, божа ты мой, цэлую вечнасць! А зараз! Я ж не магу ў яе запытаць ні пра што! Яна ўзбралася на такую прыступку іерархічнай лесвіцы, што заслоніць мяне, як і тады. Я памятаю яе смех, і па сённяшні дзень ён раз-

«СТРОГАЙ ЛАСКАЙ, СЦІПЛАЙ ДАБРЫНЁЙ...»

ДА 60-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ВАСІЛЯ МАТЭВУШАВА

Калі прыйшлося б выбраць верш, у якім найбольш яскрава знайшоў адлюстраванне асноўны напрамак творчасці Васіля Матэвушава, я спыніўся б на наступных радках, у якіх паэт без усякай рысоўкі прызнаваўся, што патхняла яго брацца за пяро:

Мой край, прапісан
я навені
Да тых паллях, дзе верасы
На золку ўзнямаюць вейкі
У спелых іропельных расы,
Да безыменных тых
рачулак,
Што загубіліся ў бары,
Да тых лугоў, дзе веснім
гулам
Звіняць крыніцы і вятры.

Услаўленне роднага краю — галоўная тэма творчасці паэта. «Сэрцу мілае Прыдняпроўе» ён апяваў з першых вершаў, якія пачаў пісаць у трыцятых гадах. У зборніках «Магілёўскі шоўк», «Зорны шлях», «Сярэбраная кладка», «Начны дождж», «Верасы» В. Матэвушаў з удзячнасцю выказваў сыноўнюю любоў да бацькоўскай зямлі.

Сваё патхненне В. Матэвушаў нязменна чэрпаў у творчай працы землякоў. У характэры прыроды Магілёўшчыны.

Паэту было ўсё дорага на зямлі, дзе ён нарадзіўся і жыў. Яго сэрца абудзіў «не спакой аб кожным каласку, рамонцы». Ён чуў, як «каласы звяняць... строгай ласкай, сціплай дабрывёй», радаваўся, што «надвечоркам сонца спаць кладзецца ў цёплым стозе».

В. Матэвушаў не пераставаў захапляцца прыгажосцю Магілёўшчыны. Усё тут было для яго непаўторным, убачаным упершыню. Сваім сябрамі паэт называў гаі і нівы, а вясну — сяброўкаю. Расліны і кветкі роднага краю ўспрымаліся ім як жывыя істоты. Паэт нават падглядаў, як спяшаецца «на спатканне з рамонкай сні

васілёк». Не выпадкова многія прадметы ён называе плячотна каласок, дубок, рабінка, расінкі, дожджык, азярцо. Для Матэвушава «кожная сцэнка — паданне, жывая легенда — бары». Усё гэта было дорага яму, прыкіпела да душы.

Паэт вучыў бацьчы характэро зямлі, кляпатліва адносіцца да яе багаццяў. «Тваіх не засмучу бяроз, тваіх я не пакрыўджу траў», — звяртаўся ён да бору. А вось яго другое прызнанне: «...Перад першай кветачкай кволай сваю шапку з галавы сарву». Паэтычным словам яму хацелася аддзякаваць роднаму краю за ўсё, што бачыў перад сабою; за ўсё, што чуў з хваляваннем; за ўсё, чым жыў штодзённа.

Для сваіх лепшых вершаў В. Матэвушаў знайшоў паэтычныя сродкі, каб выказаць тую душэўную пачуцці, што жылі ў яго сэрцы, адшукаў нямала свежых радкоў і вобразаў, што сведчаць пра назіральнасць паэта. Напрыклад, «супрацьтанкавы роў, як шрам, ля дарогі зарос травою», «сенажаці, прапахлыя мёдам, дыванамі ляжаць за Дняпром», «гракі на балшыку вясеннім зімы шкарлупку раздзяўблі», «на тоненькай назе пралеска трымае сонца над зямлёй», «бані падставіўшы маланкам, дубы крахталі на палянах».

«Шукаю ўсё для вершаў словы» — прызнаваўся В. Матэвушаў, бо верыў, што «дзесь жывуць пад сінявой радкі, напоўненыя сонцам». Не заўсёды яму шчасціла знайсці такія радкі, але ў лепшых вершах паэт усхвалявана выказаў сваю светлую ўдзячнасць роднаму краю, замілаванне непаўторнай прыгажосцю мілай яго сэрцу Магілёўшчыны.

Цімох ЛЯКУМОВІЧ.

Міхаіл Барысавіч СОКАЛ

На 71-м годзе жыцця пасля цяжкай хваробы памёр заслужаны артыст БССР Міхаіл Барысавіч Сокал, які каля пяцідзсяці гадоў аддаў тэатральнаму мастацтву.

Ім былі створаны незабыўныя спэцыфічныя вобразы: Блазна ў «Каралі Ліры» В. Шэкспіра, Сіпатага ў «Аптымістычнай трагедыі» У. Вільяма, Рабінзона ў «Беспасажніцы» А. Астроўскага, Кругліка ў «Барабаншчыцы» А. Салынскага, Шпрыха ў «Маскарадзе» Ю. Лермантава і многія іншыя. Работы гэтыя былі высока ацэнены прэсай і тэатральнай грамадскасцю як у нашай рэспубліцы, так і за яе межамі.

У час Вялікай Айчыннай вайны ён быў удзельнікам франтавай брыгады і сваім мастацтвам натхняў байцоў, што ішлі ў бой. За гэта быў узнагароджаны Ганаровай граматай Камітэта па спра-

вах мастацтваў пры Саўнаркоме СССР.

За актыўнае абслугоўванне інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны ў шпітальных тылах быў узнагароджаны Ганаровай граматай Новасібірскай ваеннай акругі і аблвыканкома.

М. Б. Сокал актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці, выступаў у шэфскім абслугоўванні працоўных.

За выдатныя заслугі ў галіне развіцця тэатральнага мастацтва БССР быў узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і «Знак Пашаны», а таксама неаднаразова ўзнагароджваўся Ганаровымі граматамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР.

Паміць аб М. Б. Сокале, вялікім мастаку і добрым чалавеку, назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

Група таварышаў.

ГУМАР, САТЫРА

ШЧЫРА КАЖУЧЫ...

Калі б у нашым горадзе праводзілася сацыялагічнае даследаванне па выяўленню самых старэйшых жыхароў, то знайшлі б відаць, больш за ўсё іх у нас на кінастудыі сярод памочнікаў рэжысёраў. У аднаго з іх неяк было вырашана ўзяць інтэрв'ю. Кінематаграфіст-старажыл ахвотна згадзіўся гутарыць з намі, але ж прозвішча сваё назваць адмовіўся.

— Нам славы не трэба, — сказаў ён з уласцівай кінематаграфістам сціпласцю, — а тыя, каго гэта цікавіць, нас ведаюць і цэняць... Дык вы пытаецеся аб сакрэтах нашага даўгалецця?.. Думаю, гэта мае нейкую сувязь з характарам нашай прафесіі... Хто ведае, што такое памочнік рэжысёра на студыі, таму нечага растлумачваць, а для тых, хто да кіно мае дачыненне як глядач, раскажу некалькі верагодных гісторый.

...Здымалі мы аднойчы сцэну фільма «Шпага», калі герой павінен быў кінуцца ў ваду і садна марскога дастаць каштоўны кубак. На жаль, атрымаўся брак і мы павінны былі здымаць зноў... Між тым акцёр падаўся ў другую здымачную групу, на другую карціну. Што рабіць?

Тады наш рэжысёр Гайдай Разанавіч просіць мяне: «Выручай, братка. Гледачы ўсё роўна падмену не заўважаць. Голыя ж падобныя адзін на аднаго». А было гэта ўвосень, вада — ледзяная... Ды чаго не зробіш дзеля мастацтва!..

Нырнуў я пад ваду, схпіў той кубак і куляй назад. Зубы стукваюць, як адбойныя малаткі. Ніяк сагрэцца не могу. І раптам чую голас нашага кінааператара, якому хацелася зняць сцэну так, каб яна прагучала на чарговым кінафестывалі.

— Галубок! — дрыжачым голасам напрасіў ён, хаваючыся ў вялізную аўчыну. — Нырні,

калі ласка, зноў і пасядзі трохі ў вадзе. А калі хмарка пройдзе і пакажацца сонейка, імгненна вырываўся адтуль і паказвай кубак так, каб ён золатам заблішчэў. Во будзе эфектны кадры!..

А яшчэ аднойчы, памятаю, давалося мне здорава пабегаць. У карціну «Зяць» павінна была ўвайсці такая сцэна: службовая сабака даганяе падазронага тыпа і кідаецца на яго. Вядомы акцёр, які выконваў яго ролю, убачыўшы бульдога, заявіў, што ў яго ціск і ён бегчы не ў сілах...

— Калі хочаце, — заявіў ён рэжысёру, — я паеду на сваёй «Волзе», а сабака хай сабе бяжыць следам.

Хіба ж мог рэжысёр пагадзіцца з такім варыянтам! Што датычыцца сабакі, то яна наогул не праявіла ніякай цікаўнасці ні да славутага акцёра, ні да яго «Волгі», а вось убачыўшы мяне, ледзьве не сарвалася з паводка, аж захлабваючыся ад брэху.

Тым часам рэжысёр, для якога праўда жыцця была даражэй усяго на свеце, тут жа рашыў, што бегчы павінен я. «А буйныя планы акцёра, — дадаў ён, — мы здымем пасля, у павільёне».

І перш чым падаць каманду «матор!» пастаноўчык зірнуў на раз'юшанага сабаку, абняў, тройчы пацалаваў мяне, быццам мы разлучаліся назаўсёды, і нарэшце дзелавіта параіў:

— Пастарайся ўцякаць ад майго сабакі чым смяшней, так, як гэта Нікулін уцякае. Мы ж над кінакамедыяй працуем!..

Так бегчы, як давалося мне, можна толькі раз у жыцці. Эпізод, праўда, атрымаўся ўдалым і пасля гледання вельмі спадабаўся, а ў кінематаграфістаў, наадварот, выклікаў спрэчкі. Многія лічылі, што гэта нейкая звышкарасная здымка...

А калі гаварыць пра сапраўдныя фізічныя перагрузкі, то нам прыйшлося паспрабаваць іх у часе здымкі ў гарах аднаго з эпизодаў фільма «Каўкаская пазма». Аператару спадабаўся пік, пакрыты лёдам і снегам.

— Апаратуру наверх! — паказаў ён суворайскім жэстам на той пік. — Менавіта адтуль мы і здымем эпічную, як у Бандарчука, панараму снежнага абвалу.

— Але ж гэты пік яшчэ ніхто не пакарыў, — асцярожна запытваў я.

І ўбачыў на твары аператара вялікае здзіўленне:

— Ну і што ж?

Не трэба пытацца, як на волі аператара штурмаваўся пік, але хутка мы ледзь не пад самымі воблакамі размяшчалі асвятляльную і здымачную апаратуру. А вага якая! Нават чэмпіён Аляксееў для сусветнага рэкорду штангу толькі «выціснуў» і апусціў на зямлю, а мы з такой вагою на пік, ды яшчэ падбегам... Вось цяпер і спытаемся: каму сапраўды належыць слава за пад'ём цяжкасцей!..

Можна было б прывесці і іншыя прыклады. У нашай працы рознае здараецца, а што датычыць даўгалецця, то, шчыра кажучы, мы пра гэта неяк не думалі. Некалі! Іншая справа, калі раптам начальства загадае нам быць шматгадовымі жыхарамі. Тады будзем! У кіно немагчымага няма!

В. СМАЛЬ.

Георгій ЮРЧАНКА

БОЙЦЕСЯ

Шукаю вусцішныя словы я,
Сваю развічваю душу
Мар'ян ДУКСА

Адмычка, цвік-пляскач —
адвэрткаю,
Ключ развадны, калун,

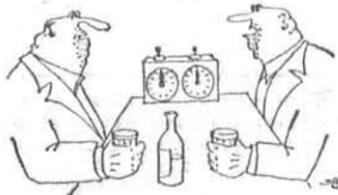
дамкрат,
Стамеска з ручкаю кароткаю —
У душу не ўлезеш без прылад.

Дэталі ў ёй іржой абляпаны.
Мне гэты бруд не па нуру.
Я салідолам змажу клапаны,
Шчыткі суконкаю пратру.

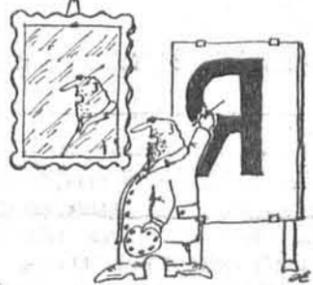
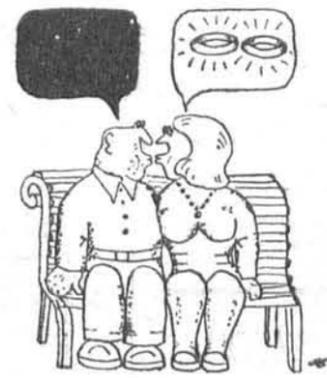
Абдзьмухну ўсе галюцынацыі,
Бо выдавецкі браць мне старт;
З усіх бакоў як след абмацаю
І перыкард, і міякард.

І заблішчыць душа як новая!
Як пасля чэрвеньскіх дажджоў.
Цяпер знайду такія словы я,
Што жах агорне чытачоў.

ВЯСЕЛЫМ
ШТРЫХОМ...

Без слоў...

Мал. Э. ЯГНЕВІЧА.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

РАСКАЗВАЕ ПАРТЫЗАНСКИ МАСТАК

НЕЗАБЫВАЕ УРАЖАННЕ АД НАВЕДВАННЯ
МУЗЕЯ

ГЕРОІ П'ЕС — НАШЫ СУЧАСНІКІ

ПАКЛОН ЗЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ

Шмат чытаў я пра Мінск, бачыў яго прыгожыя кварталы ў фільмах. І вось упершыню ў жыцці пашчасціла мне прыехаць сюды. З вялікай цікавасцю назімаўся я ў шатэрыянах мясцінамі беларускай сталіцы. Цяпер, калі ўсё крыні рахуецца адначыць 30-годдзе Першай над фашысцкай Германіяй, асабліва многа наведваліся ў музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. У іх ліку быў і я. Вельмі моцнае ўражанне пакідае музей. Эспаніацы расказваюць пра гераізм савецкага народа ў барацьбе супроць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Пераходзячы з адной залы ў другую, усё больш і больш наглыбляешся ў сутнасць тых далёкіх, але незабытых падзей. Ахоплівае такое адчуванне, нібы сам становішся сведкам усенароднай бітвы з ворагам.

Фотаздымкі вайны, партызан, падпольшчыкаў. Вось эспаніацы, прысвечаныя слаўтаму К. П. Арлоўскаму. Гэта ж чалавек як з легенды. Воін, партызан, працаўнік. На заклік Удаснага сэрца прайшоў праз усю вайну, быў шырока паранены. А ў мірны час узначаліў галас і вывёў яго ў лік сямі перадавых гаспадарак. Така ён, савецкі чалавек.

Шмат чуў я пра партызанска-

га ваяка М. Ф. Шмырова. Гледзячы ў музей на яго фота, і з болей у душы думаю, якую перабыў ён трагедыю, калі захопнікі расстралілі яго сям'ю. І прыгадаў страшную, поўную гнева п'есу А. Кулішова «Бялада аб чатырох залоніках», натхнёную, як кажуць, на гарацкіх слыхах.

І, вядома, нельга не хваліцца, знаёміцца з дзейнасцю Мінскага падполля ў гады Вялікай Айчыннай вайны. І. Каліней, М. Кедзішка, У. Шчарбаціч, У. Амельянюк. Зраз, іх імёнамі названы вуліцы, плошчы. Людзі гэтыя на кожным кроку рызыкавалі жыццём і загінулі як героі, загінулі за свабоду і незалежнасць Радзімы.

Усё імя, прадстаўлены ў музеі, не магчыма пералічыць. Але яны застаюцца ў сэрцы кожнага наведвальніка.

Па прафесіі — я педагог, Працюю выхавателем на адным з буйнейшых прадпрыемстваў. Прыехаўшы дадому, абавязкова падзялюся ўражаннямі аб наведванні ў Мінскі наведванні музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, наогул усё ўбачанае пастараюся пераказаць у сваёй выхавальчай рабоце.

Ібрагім ДАДАДЖАНАУ.
г. Ягор'еўск,
Маскоўская вобласць.

«Глыбока смяецца» — так называецца новы спектакль, які пакамеды М. Вінікіна паставіў рэжысёр М. Варвашэвіч у Слонімскай народнай тэатры.

На здымку — сцена са спектакля. Ролі выконваюць дырэктар РДК Анатоль Цярэнін (Андрэй Зялігін) і навучэнка медыцынскага вучылішча Святлана Серада (Галіна).

Фота М. ЖЫТКЕВІЧА.

ЯГО ФАРБЫ Ё «СЛУЦКІМ ПОЯСЕ»

Успамін з далёкага 1943 года...

Восень. Крануць першымі змарзакмі бярозы і клёны. Надвечоркам у нашу вёску прыйшлі партызаны. Сабралі жыхароў на сход. Нехта сказаў, што будучы лістоўні чытаць. Наперад выйшаў знаёмы ўсім партызан Аляксандр Бяляеў — падрыўнік. Дастаўшы з кішэні шыняля невялічкую, ледзь большую за далонь, кніжачку, ён сказаў, што прачытае зараз вершы беларускага паэта Анатоля Астрэйкі. Усе прыціхлі. Але не надоўга. Выбухі смеху ўзляталі аж да пазалочаных шатаў клёнаў. Вершы былі вясёлыя, з'едлівыя, з трапнымі характарыстыкамі акупантаў.

Пасля сходу я папрасіў Бяляева, каб ён даў хоць адным вонкам зірнуць на тую кніжачку. Ён згадзіўся, але з умовай — вярнуць неадкладна.

Пасля двухгадовага кніжнага «голаду» я паглядаў на тую кніжачку, як на цуд, гартаў зашмальцаваныя старонкі, прабягаючы вачамі радкі, набраныя даволі «рознакаліберным» шрыфтам — па ўсім было відна, што тэкст набіралі ў партызанскай друкарні, бо такі ж шрыфт мне даводзілася бачыць і ў лістоўках, якія раней прыносілі ў вёску народныя месціўцы...

Адзін экзэмпляр таго, выдадзенага ў тыле ворага, «Слуцкага пояса» захоўваецца ў мясцовым краязнаўчым музеі. У Слуцку жыве і мастак, які афармляў яго — Аляксандр Іванавіч Залаты.

Надрэчная вуліца. Гэта ля самай Слуцы. Драўляны дамок срод маладых яблынь. Гаспадар, невысокага росту каржакаваты мужычэна панавае свой, ваеннай пары, дзённік — Аляксандр Іванавіч быў памочнікам начальніка штаба партызанскай брыгады імя Чкалава № 64 і, пачынаючы з 1943 года, вёў дзённік, у якім занатоўваў усё баявыя справы народных месціўцаў.

Прашу яго ўспомніць, як ствараўся сатырычны зборнік Анатоля Астрэйкі, які афармляўся.

— Які я быў тады мастак, — гаворыць Аляксандр Іванавіч. — Да вайны служыў у Брэсцкім умацаваным раёне чарцёжнікам. Адступаў, трапіў у акружанне. Стаў партызаніць... Нездзе ў сярэдзіне сорак трэцяга

А. І. Залаты.

года да нас у брыгаду імя Чкалава прыляцеў з-за фронту Анатоль Пятровіч Астрэйка. Спачатку ніхто з байцоў гэтаму не надаў асаблівага значэння. Тады кожны з нас жыў суровай прозай вайны, ніпатамі аб толе, патронах, аб хлебе надзённым, а не аб вершах. Але паэт спадабаўся ўсім вясёлым норавам. І вершамі, якія пісаў на тэмы нашага жыцця. Бывала, падыходзе да групы партызан, якія толькі што вярнуліся з задання, і давай чытаць пра прыгоды дзедзі-Міхеда, пра тое, як ён бульбу вазіў прадаваць у Слуцк і што з гэтага выйшла. Рогат узнімаўся на ўвесь лагер. Узніла ў штабе думка: выдаць лепшыя вершы паэта асобнай кніжачкай. Прыдбалі паперы. Я прапанаваў свае паслугі, які мастак-афарміцель. У зброевай майстэрні нехта са слесарай выкліпаў мне з напіўніка востры ножык. Ім з драўляных налодачак я выразаў клішэ. Асобна для вонладні, і для коннага верша. Хто дапамагаў? Сашка Бяляеў, наш майстар па мінах-сюрпрызах. Праўда, мазалёў нажылі мы сабе нямала, але хацелася хутчэй выдаць кніжку, такую патрэбную і партызанам, і мірным жыхарам, з якімі мы трымалі сувязь і якія былі нашай апорай і падтрымкай. А тут, як на тое ліха, немцы павялі супроць брыгады наступленне. Ссыпаў я падрыхтаваныя да друку клішэ ў сваю паллявую сумку. Праўда, частку з іх потым згубіў — з бабў і сутычак не выходзілі. Пасля вяр-

тання на базу давалася зноў брацца за нож. Але ніжнюю ўсё ж выдалі. Не памятаю ўжо, яким тыражом, мо экзэмпляраў з дваццаці. У ножны атрад паслалі. Зачыталі да дзіран.

Аляксандр Іванавіч выразаў клішэ з карыкатурамі на фашыстаў і іх памагатых і для падпольнай партызанскай газеты «Народны месцівец», для лістоўцаў.

Пасля вызвалення Слуцка ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Аляксандра Іванавіча пакінулі для аднаўлення разбуранай вайной народнай гаспадаркі. З год ён працаваў адначасова на трох пасадах — загадчыкам аддзела надраў, інструментарам райвыканкома. А з 1948 года і па сённяшні дзень ён мастак-афарміцель у філіяле Мінскага мастацка-вытворчага камбіната.

Ёсць у Аляксандра Іванавіча выдадзены некалькі гадоў назад у Мінску зборнік А. Астрэйкі «Слуцкі пояс» — дакладна, толькі больш па-мастацку аформленая копія таго, выдадзенага ў лагерах на востраве Зыслаў. Толькі яму больш дарагі менавіта той першы зборнік — як напамінак аб бальвой маладосці, аб гадах ня-

лёгкай барацьбы супроць захопнікаў.

На развітанне Аляксандр Іванавіч паказаў мне Дыплом Усеаўсознага конкурсу на лепшае мастацкае афармленне і паліграфічнае выданне выданняў у гонар 50-годдзя Вялікай Кастрычніка, якім ён і паэт Анатоль Астрэйка былі ўзнагароджаны журы конкурсу. Я памадаў яму творчых удач.

Міхась ТЫЧЫНА.

СЛОНІМСКАЯ СУВЕНІРЫ

Больш чым на палавіну павялічыць выпуск прадукцыі фабрыка мастацкіх вырабаў у Слоніме. На мастацкім Саўеце Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР адобраны дзесцікі сувенірных рэчаў з карэліскай бярозы, саломкі, гліны і іншых мясцовых матэрыялаў. Да 30-годдзя Вялікай Перамогі чаканшчыні выпускаць такія мастацкія творы як «Коннік рэвалюцыі», «Калгасніца», «Хатынь» і іншыя. Над узаабленнем гэтых і другіх творчых задум працуе семдзесят пяць народных умельцаў з Гродзенскай і Брэсцкай абласцей.

М. РЫЛКО.

ПРАФЕСІЯНАЛЬНАЯ РАЗМОВА

Афісны пагранічнага Брэста абвясцілае назву п'есы, што ставіцца на сцэне тэатра імя Ленінскага камсамолу Беларусі, і ў многіх з іх герой — наш сучаснік. Надаўна тут адбылося паслядзейнае выданне прэзідыума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання. Яго ўдзельнікі праглядзелі навіны рэпертуару — «Вернасць» В. Вяргольца, «Даўгі нашы» Э. Валдарскага, «Беларыцце белую птушку» М. Міраншчыні і класічную «Лазію» Ул. Макоўскага. У абмеркаванні рэжысёрскіх і андэрсных работ удзельнічалі намеснік старшыні праўлення БГА А. Калінічэнка, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа

С. Казіміроўскі, выкладчык Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Ул. Маланіч, член рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР Г. Герштэйні. Былі падрабязна прааналізаваны настановачныя работы народнага артыста БССР Г. Волкава, заслужанага артыста БССР С. Еўдзішэвіча, М. Кавалчыка і Т. Белічэна, творчасць мастака-дэкаратара А. Марозова, шытананне галоўных ролей народным артыстам БССР А. Логінавым, заслужаным артыстамі БССР Н. Ганчарэнка, Ю. Уласавым, андэрскай моладдзю трупы.

Размова атрымалася змястоўнай, гарыскай для далейшых творчых шуканняў калегіі ў распрацоўцы сучаснай тэматы-

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарэва, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакартара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62 аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53 аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФ'ЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар), Рыгор ШЫРМА.